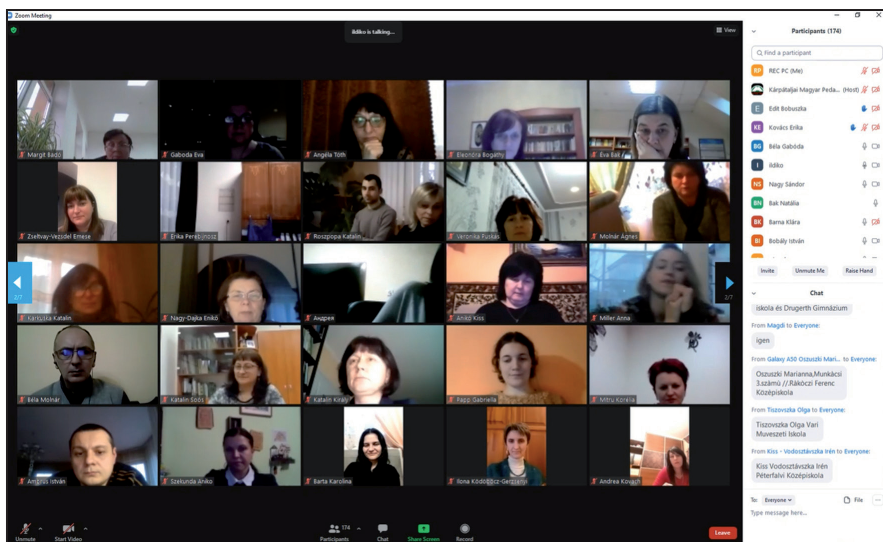

KÖZOKTATÁS

A KÁRPÁTALJAI MAGYAR PEDAGÓGUSSZÖVETSÉG LAPJA

XXV. ÉVFOLYAM, 2021/1–2. SZÁM

KÖZGYŰLÉS JÁRVÁNY IDEJÉN

A koronavírus-járvány ellenére is megtartotta éves megyei közgyűlését a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség (KMPSZ) 2020. december 17-én. A fórumot a korábban megrendezett járási közgyűlésekhez hasonlóan a világháló segítségével, videohívással bonyolították le.

A 228 delegáltból 171 jelentkezett be a távkonferenciára, biztosítva ezzel a tanácskozás határozatképességét.

(Folytatás a 2. oldalon)

ISKOLAI VIZIT

EGY LEENDŐ BÁZISISKOLA A BEREGI-HEGYEK ÖLELÉSÉBEN

Miközben az ukrán nacionalisták Ukrajna valós problémáinak a megoldása helyett gőzerővel igyekeznek lerombolni egyebek mellett a kárpátaljai magyar oktatási rendszert is, addig mi, egy jobb jövőben reménykedve, anyaországunk támogatásával igyekszünk építkezni, többek között bázisiskolákat alakítva ki. Leendő bázisiskoláink egyike a Kárpátalja legnagyobb múltú oktatási intézményei közé tartozó Nagyberegi Középiskola.

(5–8. oldal)

KRÓNIKA

Milyen lett Kárpátalja 2021-re? Visszatekintés egy előretekintésre

(3–4. oldal)

ISKOLAI VIZIT

Egy általános iskola, mely a ködös Albionból is kap segítséget
(Bemutatjuk a Szőlősgyulai Általános Iskolát)

(9–11. oldal)

ÉVFORDULÓ

A beregszászi főiskola angol szakának története (1996–2020)

(14–20. oldal)

FELMÉRÉS

A családok szerepe beregszászi és beregszászi járási kisiskolások tanulási attitűdjeinek alakulásában

(21–23. oldal)

A barkaszoói roma közösség nyelvhasználata

(24–25. oldal)

ÓVODAI NEVELÉS

Mese, meseértés szemlélődő, hozzáadó, haszonelvű játékkal

(26–29. oldal)

ANYANYELVOKTATÁS

A nyelvjárásokhoz való viszonyulás alakulása a hozzáadó anyanyelvoktatás hatására (2008–2019)

(30–31. oldal)

A MAGYAR MINT IDEGEN NYELV
A múzeumpedagógia a magyar mint idegen nyelv oktatásának szolgálatában

(34–39. oldal)

HONISMERET

Képek csata után. A kárpátaljai magyarok és a „nagy háborút” követő államfordulat

(40–43. oldal)

KÁRPÁTALJAI MAGYAR ISKOLÁK TANÉV- NYITÓJA

A Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség (KMPSZ) Tiszapéterfalván tartotta hagyományos megyei tanévnyitót ünnepségét 2020. szeptember 5-én.

Igét hirdetett Zán Fábán Sándor, a Kárpátaljai Református Egyház püspöke. Orosz Ildikó, a KMPSZ elnöke ünnepi beszédében az elmúlt év eseményeit, munkálatait összegezte, s egyben a jogaink melletti kiállásra szólított fel. Brenzovics László, a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség elnöke köszöntőjében arra buzdította az egybegyűlteket, hogy ne hagyják a templomot s az iskolát. Buhajla József, Magyarország ungvári főkonzulja tolmácsolta Potápi Árpád János nemzetpolitikáért felelős államtitkár üzenetét, aki levelében összetartozásunk fontosságát hangsúlyozta.

FIATAL KÁRPÁTALJAI MAGYAR KUTATÓK KONFERENCIÁJA

A Fiatal Kárpátaljai Magyar Kutatók Konferenciáját a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola és a „GENIUS” Jótékonysági Alapítvány minden év őszén a magyar tudomány ünnepe alkalmából rendezi meg.

A rendezvény lehetőséget biztosít a fiatal kutatók számára kutatási eredményeik ismertetésére, a szakemberekkel való találkozásra, tapasztalatgyűjtésre. A konferenciára ezúttal 19,35 évesnél nem idősebb alapidiplomás, de tudományos fokozattal még nem rendelkező kárpátaljai magyar kutató jelentkezett 20 előadással két kárpátaljai és öt magyarországi felsőoktatási intézmény képviselőjében. Az előadások két szekcióban – humán- és reáltudományi – hangzottak el. A szekciók munkáját 13 elismert szakember segítette hét határon túli és kárpátaljai intézményből. Idén a Covid-19 okozta járványhelyzet miatt többen online formában vettek részt a konferencián.

1956-OS MEGEMLÉKEZÉS AKNASZLATINÁN

Nemzeti ünnepünkről az Aknaszlatinai Bolyai János Középiskolában is megemlékeztek.

Az eseményen jelen volt Kocserha János, a település alpolgármestere és Szedlák Gyula, a KMKSZ helyi alapszervezetének elnöke. Az alpolgármester beszédében annak fontosságát hangsúlyozta, hogy megemlékezzünk e jeles dátumról és mindazokról, akik hősiessé kiálltak hazájukért. Az iskola diákjai rövid műsorral készültek ez alkalomból. Felidéztek az 1956-ban történeteket, verset mondtak és énekeltek. Végül Benedek Imre, a Bolyai-iskola igazgatója és a vendégek megkoszorúzták az oktatási intézmény falán elhelyezett 1956-os emléktáblát.

CSODASARKOT NYERTEK AZ UNGVÁRI DAYKÁSOK

Nagy értékű nyereménynek örülhettek az Ungvári 10. Számú Dayka Gábor Magyar Tannyelvű Középiskola tanulói.

A Nemzetpolitikai Államtitkárság nyolcadik éve hirdeti meg a 6–10 éves külhoni magyar gyerekeknek a *Miénk a város!* játékot. Idén a szokásos őszi kezdés helyett már tavasszal elindult az online vetélkedő, és a megszokott 4 hét helyett 8 héten át tartott. A játék eredményeként 62 erdélyi, 22 felvidéki, 22 vajdasági és 7 kárpátaljai oktatási intézmény tanulói nyertek 100 ezer forint értékű játéksomagot, ún. Csodasarkot saját közösségüknek. Emellett további 500 gyerek értékes könyvjutalomban részesült. Az ungvári iskola 4 tanulója – Pónitz Áron, Názarovits Eleonóra, Gotko Elizabet és Roják Emília – személyesen Potápi Árpád Jánostól, a Miniszterelnökség nemzetpolitikáért felelős államtitkáráról vehette át október 7-én Ungváron a több fejlesztő- és társasjátékot, valamint érdekes könyveket tartalmazó nyereményt.

KÖZGYŰLÉS JÁRVÁNY IDEJÉN

(Elejét lásd az 1. oldalon)

A szövetség XXIX. közgyűlését Bak Éva, az ungvári régió felelőse vezette, aki mindenekelőtt ismertette a napirendet, melyet a fórum résztvevői virtuális szavazással hagytak jóvá.

Orosz Ildikó elnök beszámolójában visszatekintett az elmúlt év eseményeire, megköszönve tagtársai együttműködését. Szóba került egyebek mellett a járásrendszer átalakításának hatása a helyi magyar oktatási intézményekre, illetve elhangzott, hogy a jogszabályi változások miatt az iskoláknak új alapszabályokat kell készíteniük. Tavaly is számtalan óvoda újult meg a magyarországi támogatásoknak köszönhetően – jelezte Orosz Ildikó.

A közgyűlésen tisztújításra is sor került. A KMKSZ elnökévé abszolút többséggel Orosz Ildikót választották meg. A megyei ellenőrző bizottság tagjai Gabóda Béla (elnök), Tóth Margit, Czébely Ilona, Hadar Judit, Valicskó Zoltán lettek.

A közgyűlés döntött a pedagógusszövetség új alapszabály-tervezetének elfogadásáról.

Forrás: MTI, kmpsz.uz.ua, karpataljalap.net, karpatalja.ma, genius-ja.uz.ua, facebook.com

FEDINEC CSILLA*

Milyen lett Kárpátalja 2021-re? Visszatekintés egy előretekintésre

Örízgettem ezt a lapszámot, bár benne volt a pakliban, hogy elkeveredik a megfogható és a virtuális papírjaim között, vagy ha nem is, megfedlek az arról, hogy miért is tettem el. A *Közoktatás* XVI. évfolyama (2011) 3–4. számának 10. oldalán Szépreményi Kristóf *Milyen lesz a világ 2021-ben?* címmel vetette papírra gondolatait. „Valamennyien, akik itt élünk, Isten kérés tenyerén, ezen a huzatos Kárpátalján, jól tudjuk, hogy az asszimilációt állandó folyamatnak kell tekinteni, az a politikai széljárástól és a gazdasági meg egyéb viszonyoktól függően mindig hat.” A szerző kérdése: vajon 2021-ben is „egyszerű” lesz, hogy ha a boldoguláshoz anyanyelven tanuló lehet a legközelebb jutni, akkor a fiatalok ezt az utat választják?

2017 szeptembere két dologról nevezetes – életbe lépett az EU–Ukrajna Társulási Szerződés és az új oktatási kerettörvény. Az utóbbi átfogó oktatási reformot irányoz elő, ami nem váltott ki különösebb reakciókat vagy érzelmeket, nem úgy, mint annak az oktatás nyelvére vonatkozó 7. cikkelye, amely az állami iskolákban lehetetlenné teszi, az önkormányzati iskolákban pedig erősen korlátozza az anyanyelven való tanulás lehetőségét. A kérdés részben elterelte a figyelmet a belső konfliktusokról és nemzetközi szintre vitte ki a vitát. Kezdetben több ország is ellenérzését fejezte ki az oktatási törvénnyel kapcsolatban, azonban csak három olyan etnikum van, amelyiket ez valóban közvetlenül érint, azaz nemcsak tanulják az anyanyelvüket néhány iskolában, hanem komplex anyanyelvű oktatási rendszerük van – ezek az oroszok, a románok és a magyarok.

Az oktatás nyelvét a 2017-es oktatási törvény (2017. évi 2145-VIII. sz. törvény) 7. cikke szabályozza (a magyarországi sajtóban sokszor ezt nevezik nyelvtörvénynek, holott ez az oktatási törvény nyelvi cikke). A 7. cikk 1. pontja szerint: „Az oktatási folyamat nyelve az oktatási intézményekben az államnyelv.” A jogszabály négy etnikai kategóriát állít fel (a nyelvhasználat alapján): a titláris nemzet, illetve a kisebbségek három kategóriája – azok, amelyek az Európai Unió valamely hivatalos nyelvén beszélnek; az őslakosok; és a meg nem nevezett, odaértendő kategória – az orosz kisebbség. Az őslakosokat jogilag definiáló jogszabály Ukrajnában nem született, csak odaértendő, hogy a krími tatárokat fedi (olyan népcsoport, amelynek nincs anyaországa). Ugyanakkor a nemzeti kisebbségekről szóló, máig hatályos 1992-es törvény kizárólag a „nemzeti kisebbség” fogalmat használja, melyet a 3. cikkben a következőképpen definiál: „Nemzeti kisebbségek Ukrajna azon állampolgárai, akiknek nemzetisége nem ukrán, kinyilvánítják nemzeti öntudatukat és csoporthoz tartozásukat.”

Az ukrán hivatalos álláspont a 7. cikkelyvel kapcsolatban az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének rendkívüli határozata

*A szerző a budapesti Társadalomtudományi Kutatóközpont Kisebbségkutató Intézetének tudományos főmunkatársa

KÖZOKTATÁS

A KÁRPÁTALJAI MAGYAR PEDAGÓGUSSZÖVETSÉG LAPJA

XVI. ÉVFOLYAM, 2011/3-4. SZÁM

Megmaradásunk záloga • „Sose feledd, példa vagy!” • Ha újra kezdeném, akkor is tanító szeretnék lenni
• Egy fiatal pedagógus vallomása • In memoriam Soós Kálmán • Bücsü Bagu Balázstól • Schmitt Pál
Kárpátalján • Milyen lesz a világ 2021-ben? • Mely nemzet fia vagy? • Moszkvai tudós kutaja a kárpátaljai
magyarokat • A magyar rendszerváltás társadalmi megítélésének hatása • Diszkó • Tanulni, játszani
vagy játszani tanulni? • Nyelvtanulni tudni, mit jelent? • A Búcsú és a bálélet metamorfózisa •
Az iskolák helyzete a Beregi Református Egyházmegye 1920–28 között • A somi iskola fejlődéstörté-
nete a XX. század első felében a presbiteri jegyzőkönyvek alapján • Irka-germeknap • Az Ungvár 10.
Számú Dayka Gábor Középiskola története • A római katolikus iskola helyzete Beregszászban a XX.
század elején • A beregi vár • Petőfi-emlék helyek Kárpátalján • Népszene és népdalok Nagyberegen
• A szörnyűben élők megmaradásért • Biccen a szó már a száj szögletén... • Postumusz Arany
János-díj Soós Kálmán • Összesítő a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség 2011-es évi nyári
programjairól • Összefoglalás a kárpátaljai magyar sporttehetségeiről • Matematikai és kézművészeti

és a Velencei Bizottság szakvéleménye után sem változott: a kerettörvény úgy jó, ahogy van, kizárólag az alacsonyabb rendű végrehajtási törvények képezik a tárgyalási alapot. A fokozódó nemzetközi nyomásra az ukrán kormány 2018 februárjában a parlament elé terjesztette az oktatási törvény nyelvi cikke bevezetésének kitolását 2023-ra. A javaslat tárgyalását a parlament azonban nem tűzte napirendjére, ekkor az alvó tervezetek közé került. A módosítást 2019 áprilisában szavazták meg, de csak azon gyermekek esetében, akik 2018 szeptembere előtt megkezdtek tanulmányaikat valamely nemzetiségi oktatási intézményben. A közoktatásról szóló törvény első tervezetében az oktatás nyelvvel kapcsolatban az szerepelt, hogy már az első osztálytól át kell térni a duális oktatásra, azaz bizonyos tantárgyak ukrán nyelven oktatására. Ez súlyosabb feltétel volt, mint amit maga a kerettörvény előírt. Végül az általános középfokú oktatásról szóló 2020. január

16-án kelt 463-IX. törvény gyakorlatilag megismételte a 2017-es oktatási törvény nyelvi cikkét.

Közben az ukrán sajtóban folyamatosan az egyik vezető hír volt Magyarország elfogadhatatlannak nyilvánított álláspontja a kisebbségek védelmével kapcsolatban, és különösen érzékenyen reagáltak a NATO–Ukrajna Bizottság munkájának blokkolására. A magyarországi sajtó sem egyöntetűen találta az eseményeket, felvetődött, hogy a magyar külügy túlzottan erőszakosan reagált az eseményekre. Mindkét oldalról tapasztalhatók voltak a felfokozott érzelmeik. A túlfűtött politikai hangulat mindig előidézi a szélsőségek aktivizálódását, aminek sajnos tanúi voltunk Kárpátalján.

A helyi magyar közösséggel a tárgyalások megszakadtak, kölcsönös vádaskodással övezve. Kijev felrögt, hogy a magyarok nem akarnak érdemben tárgyalni, a legtöbbet hangoztatott érvek között volt, hogy az államnyelv megtanulása lehetőség a magyarok számára, és ezzel együtt azt is tudatosítaniuk kell, melyik országban élnek. A magyarság képviselői pedig kilátástalannak ítélték a tárgyalásokat amiatt, hogy Kijev egyetlen kérdésben sem hajlandó engedni, majd pedig a tárgyalásokat felfüggesztve várakozó álláspontra helyezkedtek, mondván, megvárják az Alkotmánybíróság véleményt arról, hogy az oktatási törvény nyelvi cikkelye megfelel-e a hatályos nyelvtörvénynek.

Hirtelen fordulat következett be, amikor 2018 május végén Sziijjártó Péter magyar külgazdasági és külügyminiszter New Yorkban, az ENSZ székházában Pavlo Klimkin ukrán külügyminiszterrel tárgyalt. Az USA a biztonságpolitika fontosságára hivatkozva kérte Ukrajna támogatását. A New York-i találkozó után megjelent a magyar nyilatkozatokban, hogy Kijev megígérte a magán fenntartású oktatási intézmények szabad tannyelv választását. A gyakorlatban ez azt jelentené, hogy az anyaország tartsa fenn ezeket az oktatási intézményeket, de az ukrán előírásoknak és oktatási tartalmaknak megfelelően. A fordulatot követően annak megpecsételése június 22-ére Kárpátaljára miniszteri találkozó szervezése indult meg Sziijjártó Péter, Pavlo Klimkin külügyminiszterek, Kásler Miklós, az emberi erőforrások minisztere és Lilija Hrinevics oktatási miniszter részvételével. A magyar sajtó szórványosan foglalkozott a hírrel. Az ukrán sajtó és politikum annál aktívabban fejtette ki véleményét. Összefoglalva, az a nézet uralta az ukrán diskurzust, hogy itt az „utolsó pillanat” meggyőzni a magyarokat, engedjenek NATO-ügyben, és Ukrajna részt vehessen a július 11–12-ére, Brüsszelbe tervezett NATO-csúcstalálkozón.

Ukrajna saját csomaggal készült a június 22-i kárpátaljai meetingre. Marjana Beca, az ukrán külügyminisztérium szóvivője néhány nappal a találkozó előtt közölte, Kijev azt várja, hogy Magyarország, az ukrán oktatási törvény végrehajtásában való együttműködés mellett, írásban újírolag erősítse meg a két ország között valaha aláírt összes szerződés érvényességét. Ezzel párhuzamosan az ukrán parlament június 21-én, a találkozó előtti napon napirendre tűzte az oktatási törvény módosítását, azonban idő hiányában a kérdés végül szóba sem került.

Június 22-én, a találkozó napján tartották Beregszászban a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tanévzáró ünnepségét, melyen a magyar és az ukrán miniszterek is részt vettek. Ezután a delegációk úgymond semleges terepen, egy Ungvárhoz közeli falu, Alsószlátina festői wellness- és gyógyszállójában ültek tárgyalóasztalhoz. Minden eredmény nélkül, a tárgyalások ismét háttérbe szorultak.

2018 őszén Sziijjártó Péter külgazdasági és külügyminiszter kisebbségvédelmi egyezmény megkötését javasolta Ukrajnának. Németh Zsolt, az Országgyűlés Külügyi Bizottságának elnöke magyarázata szerint: „Nekünk van jelenleg egy alapszerződésünk és egy kisebbségi nyilatkozatunk. Ennek a nyilatkozatnak a felújítását és korszerűsítését javasolta a magyar fél.” A kezdeményezés azonban minden visszhang nélkül elhalt.

Aligha vitathatóan 2018 legfontosabb történése volt az ukrán Alkotmánybíróság 2018. február 28-i határozata. A testület előtt volt az oktatási törvénnyel és a nyelvtörvénnyel kapcsolatos beadvány is. Az oktatási törvénnyel kapcsolatban a legfőbb kifogása a beadvány megfogalmazásának az volt, hogy az ellentétes többek között a nyelvtörvénnyel. Az Alkotmánybíróság fenti határozatával a nyelvtörvény ügyében döntött, mégpedig megsemmisítette a 2012 óta hatályos jogszabályt hivatkozással arra, hogy annak elfogadása az eljárásrend megsértésével történt. A határozat kitért arra is, hogy mivel az eljárásrend megsértése önmagában kimeríti az alkotmányellenességet, így annak további, tartalmi vizsgálata nem szükséges – bár az eljárás során a szakértők széles körét hallgatták meg a törvény tartalmával kapcsolatban. Sztanyiszlav Sevcsuk, aki 2018–2019-ben volt Ukrajna Alkotmánybíróságának elnöke, egyik interjújában kijelentette: valóban több olyan törvény is van Ukrajnában, amelyeket a házszabály megsértésével fogadtak el, azonban az Alkotmánybíróságnak azt is vizsgálnia kell, milyen fokú volt a törvénysértés, mert ha csak néhány képviselő szavazott szabálytalanul, az még nem ok arra, hogy egy törvényt hatályon kívül helyezzenek. Nem mellesleg ezzel

„megszűnt” az ellentmondás az oktatási törvény és a nyelvtörvény között. Az Alkotmánybíróság az oktatási törvényt 2019. július 16-án kelt határozatában alkotmányosnak minősítette.

Ukrajna azon közép- és kelet-európai országok közé tartozik, amelyeknek van önálló nyelvtörvénye. Az első még a szovjet időszakban, 1989-ben fogadták el (1989. évi 8312-XI. sz. törvény). A törvény, az államnyelv használata mellett, lehetővé tette a nemzeti kisebbségek nyelveinek használatát azon közigazgatási egységek területén, ahol arányuk meghaladta az 50%-ot. Az ezt felváltó 2012-es nyelvtörvény (2012. évi 5029-VI. sz. törvény) megőrizte az ukránt az ország egyetlen államnyelveként és bevezette azt a jogi normát, hogy azoknak a közigazgatási egységeknek a területén, ahol egy adott kisebbségi nyelv anyanyelvi beszélőinek aránya eléri a 10%-ot, ez a nyelv az államnyelv mellett hivatalos nyelvként használható. A törvény parlamenti megsemmisítését 2014 februárjában még megakadályozta az értelmiség felszólalása és a józan politikai mérlegelés. Mint ismeretes, a parlament eltörölte e nyelvtörvényt, azonban az akkori ideiglenes államfő, Olekszandr Turcsinov házelnök nem írta alá a dokumentumot, így az továbbra is hatályban maradt, noha nem egy magyar szakcikk is meggyőződéssel állította ennek az ellenkezőjét. Az Alkotmánybíróság 2018-as döntésével viszont valóban nyelvtörvénytelenné lett az ország 2019 tavaszáig – a 2019. évi 2704-VIII. sz. törvényt akkor szavazta meg az ukrán törvényhozás, amikor a választásokat már megnyerte Volodimir Zelenszkij, de még nem lépett hivatalba. Az új törvény a magánbeszélgetések és az egyházi szertartások kivételével kizárólagossá tette az államnyelv használatát az államigazgatásban, a közéletben, a kultúrában és a sportban, illetve kvótákhoz kötötte a kisebbségi nyelvek használatosságának mértékét a tömegtájékoztatásban és az oktatásban.

2020 a pandémia éve volt, de az új nyitány lehetőségével is kecsegtetett a magyar–ukrán kapcsolatokban. A főbb fejlemények: több éves szünet után a gazdasági vegyes bizottság munkájának a megújítása, ismételten (újabb) oktatási bizottság felállításának, és a 2011 óta ülésezését szüneteltető kisebbségi vegyes bizottság összehívásának ígérete. Az utóbbi esetben végül annyi történt, hogy a társelnökök tartottak megbeszélést, minden látható eredmény nélkül.

A 2015. évi 157-VIII. törvénnyel elindított – s azóta több egyéb törvénnyel szabályozott – közigazgatási reform 2020 végén zárult le, amelynek eredményeképpen a megyék megmaradtak, a megyék alatti szinten azonban a járáások számát drasztikusan csökkentették (országosan 490 járás helyett 136 új járás jött létre), és az elaprózott településeket összevonták ún. kistérségekbe (hivatalosan: egyesült területi közösségekbe). Kárpátalján a korábbi 13 járás (Beregszászi, Huszti, Munkácsi, Nagybereznai, Nagyszőlősi, Ilosvai, Ökörmezői, Perecsenyi, Rahói, Szolyvai, Técsői, Ungvári és Volóci) helyett 6 új járást alakítottak ki (Beregszászi, Huszti, Munkácsi, Rahói, Técsői és Ungvári). A 13 járásból a Beregszászinak magyar többsége volt, azonban az új rendszerben a hat járás egyikének sincs magyar többsége, így a megváltozott területű Beregszászi járásnak sem.

A Magyar–Ukrán Kormányközi Kisebbségi Vegyes Bizottság újjáélesztésének felvetése nem volt rossz ötlet abból a szempontból, hogy abban a kárpátaljai magyarok két évtizeden keresztül folyamatosan kérték az ukrán nyelv elsajátítása feltételeinek megteremtését. A fenti törvények egyikéből sem derül ki, a gyermekek hogyan is fogják megtanulni az államnyelvet. Így a *Közoktatásban* 2011-ben feltett kérdésre, hogy vajon „egyszerű” lesz-e 2021-ben az anyanyelven tanulás választása, ha ez a leghatékonyabb módja az egyéni boldogulásnak – és ezzel együtt a társadalom boldogításának –, a válasz, hogy ehhez, Ady után szabadon, a lehetetlent le kell tudni bíni.

Egy leendő bázisiskola a Beregi-hegyek ölelésében*

Miközben az ukrán nacionalisták Ukrajna valós problémáinak a megoldása helyett – átgázolva minden, a nemzetiségeket megillető oktatási, nyelvi jogon – gőzerővel igyekeznek lerombolni egyebek mellett a kárpátaljai magyar oktatási rendszert is, addig mi, egy jobb jövőben reménykedve, anyaországunk támogatásával igyekszünk építkezni, többek között bázisiskolákat alakítva ki. Mert míg a nacionalizmus – mint minden szélsőséges eszme – csak rombolni tud, az igaz nemzetszeretet építő erővel bír. Leendő bázisiskoláink egyike a Kárpátalja legnagyobb múltú középiskolái közé tartozó Nagyberegi Középiskola.

A KEZDETEKTŐL

NAPJAINKIG

A Beregi-hegyek ölelésében fekvő Árpád-kori község is megszenvedte az 1241–1242-es tatárjárást, ám a dúlás után nemcsak újjáépült, hanem felhúzták mára elenyészett vára falait is, és a korábbi Borsova vármegye területével nagyrészt megegyező területű, újonnan megalapított Bereg vármegye első székhelye lett, vagyis magát az új vármegyét is e településről nevezték el. Először egy 1397-es keltezésű okmány nevezi oppidumnak, vagyis mezővárosnak a népes települést, ahol nagyméretű gótikus templom is épült, melynek pompás szentélye ma is áll, mint az 1554-ben reformátussá lett helység később átalakított templomának a része.

1595-ben az egyházközség református egyházi iskolát is épített, melynek első iskolamestere Dobrai Péter lett. Az 1848-ból származó adatok szerint a településen már két tanintézmény is működött: egy fiú- és egy lányiskola, egy-egy tanítóval, mely oktatási intézmények azonban a XIX. század végén csaknem az egész települést elhamvasztó tűzvész martalékaivá lettek. Az 1900-as évek elején aztán új iskola épült, melyben

fiúk és lányok is tanultak, s négy tanító oktatta őket. A csehszlovák korszakban nyolcosztályos oktatás folyt a még ekkor is református egyházi iskolában, hat elemi osztállyal és két ismétlő osztállyal. Az utóbbiakban azok a gyerekek tanultak, akik gimnáziumokban akarták tovább folytatni tanulmányaikat, ám a két ismétlő osztály 1930-ra megszűnt létezni. A csehszlovák állam cseh tan nyelvű népiskolát is nyitott az 52 betelepített cseh család gyermekei számára, az 1938-as felszabadulás után viszont a telepések visszatértek Csehországba, a cseh iskola pedig megszűnt létezni.

1945-ben hétosztályos általános iskola nyílt a községben, melyet 1953-tól, a magyar tannyelvű kárpátaljai iskolák közül az első között szerveztek át középiskolává, s az 1955/1956-os tanév végén bocsátották ki az első érettségiző osztályt, amikor is 46 végzős kapott érettségi bizonyítványt. 1964-ben viszont magyar–ukrán két tannyelvű oktatási intézménnyé tették a 97 százalékban magyarok, három százalékban ukránok által lakott falu tanintézetét, s azóta két tagozatban, párhuzamos magyar és ukrán osztályokban folyik az oktatás. 1979-ig két régi iskolaépület-

Géczi Tihamér iskolaigazgató

ben tanították a gyermekeket, ekkor azonban, a Nemzetközi Gyermekek év alkalmából, a helyi Lenin Kolhoz új iskolaépületet emelt, melyet 1979. szeptember 1-jén adták át, s azóta ebben tanulnak Nagyberegi, valamint több környéki település diákjai.

AZ ISKOLA NAPJAINKBAN

– A diáklétszám általában 440–460 fő között hullámzik, de összességében véve nem esőkken. Jelenleg 461 tanuló van, akik közül 338-an a magyar, 123-an pedig

az ukrán tagozaton szívják magukba az ismereteket – magyarázza Géczi Tihamér iskolaigazgató. – A helybeli gyerekek mellett 35-en járnak át Kígyósról, ahol már csak elemi iskola működik, 50-en Beregújfaluból, 27-en Felsőremetéről, 21-en Alsóremetéről, ketten Komjátról (a három utóbbi falu ukrán község – L. M.), egy tanuló pedig Beregszászból utazik be, s két új iskolabusszal ingáztatjuk a diákjainkat.

– Az erőszakos ukránosító politika beindulásával nem

* A szerző még akkoriban kereste fel a Nagyberegi Középiskolát, amikor nem tudhattuk, hogyan „rendezi át” életünket a koronavírus-járvány, így arra nem tér ki az írás, miként igyekszik ellátni feladatát az intézmény a karanténintézkedések közepette. Abban reménykedünk mindannyian, hogy hamarosan visszatérhet az élet a régi kerékvágásba.

nőtt az ukrán osztályokba íratott gyerekek száma?

– A magyar tannyelvű osztályokban 29–30, az ukrán tannyelvűekben pedig 9–15 főt tesz ki a diáklétszám. Újabban sem nőtt az ukrán osztályokba járatott tanulók száma, s eddig sem volt jellemző, hogy a magyar szülők ukrán osztályokba íraták volna a gyermekeiket. Az én véleményem is az, hogy ha egy magyar gyermeket ukrán iskolába vagy ukrán iskolai tagozatra járatnak, akkor sem magyarul, sem ukránul nem fog jól megtanulni, emellett azt sem fogja elsajátítani, ki is volt például Petőfi vagy Ady, miközben teszem azt,

illetve itthoni technikumokba is iratkoznak át gyerekek a 9. osztály elvégzése után. Az utóbbiak száma változó, de nem jellemző, hogy többen is szakiskolákban, technikumokban folytatnák a tanulmányaikat.

– Miként igyekeznek megtartani a diákjaikat?

– Új oktatási módszerek és korszerű audiovizuális eszközök alkalmazásával. Interaktív táblát szereltünk fel az ukránnyelv- és irodalom-szaktantermünkben, a biológia-szaktantermünkben, illetve a fizikakabinetben. A negyedik, mozgatható interaktív táblánkat pedig igény szerint bármelyik tan-

Leszja Ukrajinkát sem fogja megismerni. Gondot okoz viszont, hogy amióta beindultak a gimnáziumok, az egyházi líceumok, valamint a beregszászi Rákóczi-főiskola szakgimnáziuma, azóta – tehát az utóbbi tíz-tizenöt évben – ezek vonzzák el a legjobb tanulóinkat. A Beregszászi Bethlen Gábor Magyar Gimnáziumba már a 4. osztály elvégzése után, míg az egyházi líceumokba a 7., 8., 9. osztály befejezését követően jelentkeznek át, bár nem sokan, egy-két diák a huszonkilenc-harminc fő közül. Évente ugyanennyi gyermeket íratnak be a szüleik magyarországi gimnáziumokba, de magyarországi szakiskolákba,

teremben fel tudjuk szerelni, hogy színesebbé, érdekesebbé tegyük a többi tantárgy oktatását is. Öt kivetítővel és több magnetofonnal is rendelkezünk. Már tizenöt éve kialakítottuk a számítástechnikai szaktantermünket, melynek húsz működő komputerét a megyei oktatási főosztálytól, a járási oktatási osztálytól, valamint a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetségtől (KMPSZ) vettük át. Négy éve az alsósok számára is létrehoztunk egy kisebb informatika-szaktantermet, melyben nyolc darab, 3-4 éves, korszerű számítógép áll a tanítók és a gyerekek rendelkezésére. A közelmúltban a járási oktatási osztály

támogatásával bevezettük az iskolába a szélessávú internetkapcsolatot, az alsós osztályok pedig az Új ukrán iskola program keretében teljesen új berendezést: bútorzatot, táblákat, kivetítőket, ukrán nyelvű szemléltetőket kaptak. Természetesen magyar nyelvű szemléltetőink is vannak, melyeket magyarországi kapcsolataink révén vehettük át. A KMPSZ ugyanakkor munkafüzetekkel és segédtankönyvekkel látja el az 1–4., valamint az 5–9. osztályokat, például magyarországi kiadású, de nálunk is használható ábécés-könyveket, matematika-tankönyveket adományozott nekünk. Ami pedig a biológia-, illetve a kémiaoktatáshoz szükséges laboratóriumi felszereléseket illeti, el vagyunk látva mikroszkópokkal, kémcsövekkel, valamint a különböző kísérletek elvégzéséhez szükséges reagensekkel.

ÚGY TŰNIK, A SPORTTAL MINDEN RENDBEN

Az iskola épületében sétálva felfigyelnek a tantermek jó részében zajló felújítási munkálatokra. Mint az iskolaigazgatótól megtudom, mindezekre annak kapcsán kerül sor, hogy bázisiskolává alakítják át a tanintézetet, ami lehetővé fogja tenni, hogy a helybeli és a környező falvakban élő diákok minél jobban előrehaladjanak a tudás megszerzésének útján. Bár a Keleti Partnerség program keretében már a korábbi években is jelentős munkálatokat végeztek itt el, például felújították a belső udvart, most tervezik egy új, nagy tornatermet magába foglaló épület felépítését is. A jelenlegi tornaterem túl szűk, az újban viszont elegendő tér áll majd rendelkezésre a különböző sportversenyek, illetve közösségi rendezvények lebonyolítására.

Ha már a sportnál tartunk, jegyezzük meg, hogy a közelmúltban műfüves sportpályával gazdagodott az iskola, ahol futball- és kézilabda-mérkőzéseket rendeznek. Távolról sem csak az iskolások látogatják, hanem az iskoláskorból már kinőtt nagybereg, kigyósi, beregújfalui, sőt beregszászi fiatalok is rendszeresen felkeresik a létesítményt a sportolási lehetőségért. S mivel a sportpálya fényszórókkal van felszerelve, így arra is alkalmas, hogy a meleg hónapokban enyhe estékbe csúszó mérkőzéseket is le lehessen itt játszani.

A sportversenyek kapcsán azt is meg kell említenünk, hogy ez év január 27-én a Nagyberegi Középiskola képviselte Kárpátalját a Sárospataki Református Kollégium Gimnáziuma által magyarországi és külföldi magyar iskolák részvételével megrendezett Bátrak Ligája – Rákóczi Kupa nevű versenyen. Ami az itthoni megmérettetéseket illeti, ide kívánczok, hogy az utóbbi tíz évben az iskola fiú futballcsapata többnyire megnyeri a beregszászi járási általános és középiskolák labdarúgó tornáját.

AZ UKRÁN TANTERVVEL GONDOK VANNAK

– Milyen eredményeket érnek el diákjaik a tanulmányi versenyeken?

– A KMPSZ által szervezett tantárgyi vetélkedőkön 5., 6. helyezéseket érnek el diákjaink magyar nyelvből és irodalomból, történelemből, matematikából – avat be a dolgok állásába Alla Cilja igazgatóhelyettes. – Az állami tanulmányi versenyeken is jól szerepelnek nevelteink magyar nyelvből és irodalomból, biológiából, matematikából, munkából, ukrán nyelvből és irodalomból. A járási vetélkedőkön volt már első helyezettünk matematikából, 1., 2., 3. helyezettünk munkából, 2., 3. helyezettünk ukrán nyelvből és irodalomból. Gondot jelent viszont, hogy sok gyerek nem tud elég jól ukránul, így ha a tantárgyi versenyeken lefordítják számukra a kérdéseket, akkor jobban meg tudják válaszolni azokat, ellenkező esetben nem boldogulnak olyan jól a feladatokkal. Sajnos, a szülők sem nagyon inspirálják a gyermekeiket, hogy sajátítsák el az államnyelvet, pedig a szülői értekezleteken nem győzöm hangsúlyozni ennek fontosságát.

– Mi a véleménye a magyar osztályok számára kidolgozott ukrán nyelvi tantervről?

– Nincs jól összeállítva a program, és a tankönyvek is rosszak. Az angol nyelvoktatás programja jobb, a diákok jól meg is tanulják az angolt, miközben nem sajátítják el megfelelően az ukránt.

– Ha jobb lenne az államnyelv oktatásának programja, megváltozna a szülők hozzáállása?

– Szerintem megváltozna...

LEÉRTÉKELŐDŐ TUDÁS?

Az igazgatóhelyettestől megtudom, a 11. osztályt befejező magyar végzőseik a független vizsgaközpontokban lebonyolított tesztvizsgákon jó eredményeket érnek el a legtöbb tantárgyból, ukrán nyelvből és irodalomból viszont nem tudják teljesíteni az elvárt szintet. Volt olyan év, hogy egyetlen végzősük sem folytatta tanulmányait ukrainai felsőoktatási intézményekben, jobb években is

alatt, ezért továbbtanulás helyett inkább külföldre mennek dolgozni. Például az egyik tanuló édesapja, aki Angliában vállal munkát, egyenesen megmondta gyermekének, hogy amint befejezi az iskolát, várja őt Nagy-Britanniában, ahol már munkahelyet is talált a számára.

Hát igen... – fűzhetjük hozzá –, ha a gyerekek azt látják, hogy egy egyetemet, főiskolát végzett értelmiségi itthon maradvá sokkal kisebb fizetést kap, mint a vendégmunkás, akkor elgondolkoznak rajta: érdemes-e sok-sok energiát és időt áldozni a főiskolai, egyetemi tanulmányok-

egy, legfeljebb 2-3 végzősük kezdi el a tanulást valamelyik főiskolán vagy egyetemen. A magyar tagozatot befejezett diákjaik kisebb részt magyarországi felsőfokú tanintézményekben, többnyire pedig a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán folytatják a tanulást, míg az ukrán tagozatosok az Ungvári Nemzeti Egyetemet és a Munkácsi Állami Egyetemet részesítik előnyben.

A továbbtanulási kedv azonban már öt éve csökken. Hogy miért? Mint beszélgetőtársam megjegyzi, a gyerekek látják, hogy a külföldön vendégmunkát vállaló rokonaik, ismerőseik egy hónap alatt annyit keresnek, mint az ukrainai tanárok egy egész év

ra? És felnőtt egy – utána pedig ki tudja, még hány? – nemzedék, melynek szemében egyre csökken a továbbtanulás, a tudás, a képzettség presztízse. Ám ha egyre kevesebben választanak értelmiségi pályát, ahol általában garantált az alacsony fizetés, akkor fokozatosan elolvad az értelmiségi réteg, aminek végső soron maga a társadalom, illetve az állam látja majd a kárát. Persze érthető, ha a totális ukránosításra, a magyar oktatás elszorvasztására törekvő ukrán állam intézkedéseit nemigen aggasztja a magyar értelmiség sorsa.

Lajos Mihály

(A fotókat Géczy Tihamér és a Kárpátalja hetilap bocsátotta rendelkezésünkre)

Teremkerékpár, hímzés- és szövésoktatás egy helyen

A Nagyberegi Középiskoláról írva feltétlenül szólnunk kell a tanintézetet kárpátaljai, sőt országos viszonylatban is egyedivé tevő teremkerékpáros sportklubról, valamint a tanmenetbe beillesztett hímzés- és szövésoktatásról.

EGY MEGRAGADOTT LEHETŐSÉG

– A Nagyberegi Teremkerékpár Sportklub 2000 óta működik. Akkor kerestek meg bennünket Magyarországról, hogy lenne-e kedvünk teremkerékpár-egyesület alakítani – pillant vissza a kezdetekre Géczi Tihamér, aki amellet, hogy iskolaigazgató, egyúttal testnevelő tanár is, illetve a teremkerékpár-csapat edzője, és az ugyancsak testnevelő tanárként dolgozó Géczi Natáliával együtt ők foglalkoznak a sport iránt érdeklődő diákokkal. – Igent mondtam az ajánlatra, mire leutazott hozzánk Nagy Györgyi, a Magyar Teremkerékpár Szövetség akkori edzője és Hans Bron, a Wormsi Teremkerékpár Egyesület vezetője hét német és hét magyar teremkerékpár versenyző társaságában. Ők ismertették meg velünk ezt a sportágat. Emellett kaptunk tőlük négy teremkerékpárt, valamint egy német nyelvű szabálykönyvet. Magam nem sokkal később részt vettem a magyarországi Bajon lebonyolított edzőtanfolyamon. Még a sportklubunk megalakulásának évében kaptuk a felkérést Hans Brontól, hogy vegyünk részt Ukrajna képviseletében a németországi Böblingenben megrendezett teremkerékpár-világ bajnokságon. Mi részt is vettünk a versenyen, s mivel Ukrajnában Nagyberegen kívül sehol sem foglalkoznak teremkerékpározással, azóta is mi képviseljük országunkat az Európa- és

világ bajnokságokon – folytatja beszélgetőtársam. – Ám az államtól semmilyen támogatást nem kapunk, így a szülők és a szponzoraink segítségével tudunk elutazni a versenyekre. Európa-bajnokságokon eddig háromszor nyertünk érmet: két ezüstöt és egy bronzot. A világ bajnokságokon a lányaink 16-17., a fiúk pedig 9-10. helyezéseket értek el.

TANTERVBE ILLESZTETT HAGYOMÁNYŐRZÉS

A szövésoktatás előzményei a szovjet éráig, a háború utáni évekig nyúlnak vissza.

Furman Éva szövőoktatótól – aki Tóth Éva gyakorlati oktatóval együtt tanítja a hímzést, a szövést – megtudom: minden akkor kezdődött, amikor Antónikné Polónyi Katalin, az utóbb nagy hírnévre jutó szövőasszony, Ukrajna majdani Erdemes Népművésze az 1950-es évek végén férjével együtt Beregszászból Nagyberegre költözött, ugyanis a férjét nevezték ki a helybeli kolhoz elnökévé. Ő alapította meg 1958-ban a kollektív gazdaság egyik aleggységéként a hímző- és szövőcsoportot, hogy javítson a helybeli lakosok akkori nehéz gazdasági helyzetén. Az ötlet bevált, a következő évtizedekben a Szovjetunió megannyi ajándékboltjába eljutottak a szép, mutatós beregi hímzések, szőttések. 1979-ben azután beindult az iskolai hímzés- és szövésoktatás, melynek tantervét Antónikné Polónyi Katalin és legtehetségesebb tanítványa, Profusz Marianna állította össze – ma is ennek alapján folyik a tanítás.

– Hét szövőszékkel rendelkezünk, melyek többsége az egykori kolhoz hajdani hímző- és szövőcsoportjától maradt ránk. A legrégebbi még az 1900-as évek elején készült, de még ma is jól működik. Ha pedig valamelyik szövőszékünkön elkopik egy-egy alkatrész, akkor a falubelijeink padlásain őrzött szövőszékek alkatrészeivel pótoljuk azokat – magyarázza Furman Éva. – Két típusú szövést oktatunk: szedetttes szövést és csipkeszővést. A szedetttes piros vagy kék, illetve piros és fekete cernával készül, a csipke pedig hófehérrel. Futókat, vagyis kisebb terítőket, továbbá asztalterítőket, ritkábban függönyöket is szövünk.

– *Mi a különbség a szedetttes és a csipkeszővés között?*

– A szedetttesnél előbb meg kell rajzolni a mintát a négyzet-rácsos papíron. A négyzet-rács egy kockája négy szál cernának felel meg a szövőszéken, és meg kell tanulni leolvasni a rajzról a mintát. Miután ezt elsajátítják a diákjaink, már jól megy nekik a szövés. A

csipkeszővés aszúros technikával készül, s itt nem használunk szedőtűt, mint a szedetttesnél, hanem kézzel, szálcsavarással és csónakkal (ez egy munkaeszköz) dolgozunk. Meg kell jegyezni: a szedetttesnél is használunk csónakot, de ott szedőtűvel alakítjuk ki a mintát, míg a csipkeszővésnél kézzel alakítjuk ki azt.

A tanárnő tájékoztatása szerint a hímzést az 5–9. osztályokban, különböző óraszámokban oktatják, a tanulók szalvétákat, terítőket hímeznek, de horgolt kézimunkákkal is foglalkoznak. A szövést a 10–11. osztályban tanítják heti hat órában. Itt kell megjegyezni, hogy ballagási tarisznnyákat is szőnek, hímeznek a tanulók. Természetesen csak a lányok tanulják rendszeres jelleggel a szövést, a hímzést, de azért a fiúk is ki szokták próbálni e „lányos” tantárgyakat, melyek egyébként igen népszerűek a diáklányok körében. És ez így is van rendjén. Öröznünk kell a hagyományainkat, újabb és újabb nemzedékeknek kell átadni a híres – és híresen szép – beregi szőttések készítésének a titkát, s a Nagyberegi Középiskola is részben ezáltal maradhat egyedi szülőföldünk iskolái között.

L. M.

Furman Éva és Tóth Éva

Egy általános iskola, mely a ködös Albionból is kap segítséget

A Nagyszőlősi járás déli részén, a szépséges Avas-hegység kőbe dermedt hullámainak a lábainál, gyönyörű terméshatárban terül el Szőlősgyula község, melynek a hegyoldalra feljutó településrészéről pompás kilátás nyílik a Szatmár-Beregi-síkság Ugocsába átnyúló beszögellésére, az északi láthatáron magasodó Fekete-heggyre, valamint a horizontot lezáró kárpáti vonulatokra. A lejtőre felkapaszkodó egyik utcában ott áll e színmagyar falu általános iskolája, ahol hivatásukhoz értő pedagógusok igyekeznek a legjobbat kihozni a rájuk bízott tanulókból.

NÉHÁNY SZÓ

A TÖRTÉNELEMRŐL

Először 1870-ben tesznek említést a település iskolájáról mint református egyházi elemi iskoláról, mely akkor még egy lakóház egyik helyiségében működött. Majd 1896-ban, a parókia felújításakor annak udvarán felhúzták az első szőlősgyulai iskolaépület falait, melyek között a megnyitás évében 65 kisdíák szívták magába mindazt, amit a korabeli egyházi elemi iskolában kaphattak. A csehszlovák érában állami iskolává alakult át az oktatási intézmény, s a korábbi négy osztály mellett még két osztályt nyitottak, melyeket a parókia épületében helyeztek el. A rövid időre visszatérő magyar világban újból megnyílt az egyházi elemi iskola, amely mellett nyolcosztályos állami elemi iskola is működött a községben. A második világháború után, a beköszöntő szovjetkorszakban aztán végleg megszűnt az egyházi oktatás, 1949-ben pedig általános iskolává szervezték át az állami elemi iskolát, amelyben előbb hét, majd nyolc, végül kilenc évfolyamot indítottak. Közben, 1967-ben felépítették az akkor modernnek számító új iskolaépületet, ahová 1968 januárjában költözött át a tanintézet, s azóta is ott működik. Az 1980-as években új szárnnyal bővült az oktatási intézmény, amelyben iskolai könyvtár, illetve olvasótermet alakítottak ki, s a község háza díszterme is itt kapott helyet.

AZ ISKOLÁHOZ DIÁK IS KELL

– Húsz évvel ezelőtt még 229 főt tett ki a diáklétszám, majd 2008–2010-től, a természetes népszaporulat csökkenése miatt, a tanulók száma is fogyatkozni kezdett. 2017-ben volt a mélypont, amikor csak 117 gyerek járt az iskolánkba, de azóta újra növekszik a tanulólétszám, az idei tanévben 127 diákot oktatunk. Viszont az utóbbi két évben több család is kitelepült Magyarországra a megélhetési gondok miatt, ami eddig nem volt jellemző a falunkra. Ám az sem jellemző, hogy más települések iskoláiba járássák a szülők az elemi, illetve általános iskolás korú gyermekeiket. Szőlősgyula egy zárt közösség, mely ragaszkodik a saját iskolájához – ismertette Roszpopa-Zsendely Katalin iskolaigazgató a tanintézet jelenét első látogatásunk alkalmával, még tavaly tavasszal, a koronavírus-járvány előtt.

Az idei tanévben folytatódott a diáklétszám öröndetes növekedése, 2020 szeptemberétől 132 tanulót, köztük tizenhét első osztályos kisdíákot oktatnak.

– Diákjainkat 17 pedagógus tanítja, akiknek a túlnyomó többsége, 13 tanár és tanító a mi falunkban született, a mi iskolánkat végezték el, innen mentek továbbtanulni, majd miután tanári vagy tanítói diplomát szereztek az Ungvári Állami Egyetemen (később a fiatalabbak az Ungvári Nemzeti Egyetemen), a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán, illetve a Munkácsi Tanítóképző – mára, sajnos, megszűnt – magyar tagozatán, mely szintén nagyon jó szakembereket nevelt, ide is tértek vissza tanítani. Minden tantárgyat szaktanár oktat. Megjegyzendő, hogy a tanári kar jelentős részét fiatal pedagógusok alkotják, nyolcan húsz és harminc év közöttiek, és jelenleg négyen is gyeseen vannak. Két munkatársunk, Nagy Livia és Molnár Rozália pedig két diplomával a tarsolyában most készül megszerezni a harmadik diplomáját is a beregszászi Rákóczi-főiskolán. Bejáró tanárunk kevés van. Itt említeném meg, hogy büszkéek vagyunk az egykor nálunk tanító Pallay Dezső matematikatanárra, aki később

a Rákóczi-főiskola tanára lett.

A Covid-19 megjelenése persze a szőlősgyulai iskola életét szintén felforgatta. Az elmúlt tavasszal itt is online formában zajlott a tanítás, a tanulás. A Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség (KMPSZ) jóvoltából az oktatási intézmény 10 tanára vett részt a digitális oktatásról tartott továbbképzésen. Ennek ellenére mindenki örült, hogy ősztől ismét „élő” oktatás keretében adhatták át a tananyagot. A pedagógustestület sokkal hatékonyabbnak tartja a hagyományos oktatást a digitálisnál, a gyerekek pedig, mint kiderült, nagyon szeretnek iskolába járni. Ők már csak így szocializálódtak, és nagyon hiányzott az együttlét, a közösség a tavaszi karantén idején. Megragadva az alkalmat Roszpopa-Zsendely Katalin a tantestület háláját fejezte ki a Magyar Külgazdasági és Külügyminisztériumnak, valamint a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetségnek (KMKSZ), amiért közbenjárásuknak köszönhetően november első napjaiban a koronavírus elleni védekezéshez szükséges eszközöket kapott az iskola.

AZ EGYHÁZI SEGÍTSÉG

Ami viszont a diákok tanulási kedvét illeti, az – megannyi más iskolához hasonlóan – Szőlősgyulán is lankad, két-három éve csökken, mivel a társadalom nem értékeli a diplomát, hiszen külföldön munkát vállalva magasabb életszínvonalat lehet elérni, mint itthon dolgozva, akár diplomásként is, halljuk a

pedagógusoktól. Az iskola lehetőségeihez mérten igyekszik élesztgetni a gyerekekben a tudás iránti vágyat, modern technikai eszközökkel próbálják felkelteni a diákok érdeklődését a tantárgyak iránt.

Két informatika-szaktantermet is kialakítottak, 2007-ben az 5–9., majd 2014-ben az 1–4. osztályosok számára, felszerelésükhöz pedig nagy segítséget kaptak a londoni városi agglomerációhoz tartozó Claygate és Petersfield református gyülekezetétől, melyek tizenhat éve testvérgyülekezeti kapcsolatban állnak a Szőlősgyulai Református Egyházközséggel, s egyúttal nagyon jó viszonyt alakítottak ki magával a településsel is, az egyházi vonal mellett az egészségügy és az oktatásügy terén is segítik a falut.

– Megszervezték, hogy minden évben angol és magyarországi orvosok keresik fel a települést, térítésmentes egészségügyi szolgáltatásokat nyújtva a lakosoknak. Az iskolának számítógépeket ajándékoztak: tizenhat komputert a felsősök, nyolcat pedig az alsósok számítástechnikai szaktantermének. Továbbá az ő támogatásukkal alakították ki már 2005-ben a tanintézet vizesblokkját, s így a Szőlősgyulai Általános Iskola lett az első nagyszőlősi járási iskola, melyben WC-eket és zuhanyozókat magába foglaló vizesblokk épült ki. Emellett bútorokat is adományoztak tanintézetünknek. Ezenkívül nyaranta angol nyelvtábort rendeznek Szőlősgyulán, ahová a helyi gyerekeken kívül más településekről is érkeznek érdeklődő diákok, akik brit nyelvtanárok segítségével mélyítik el angolnyelv-ismeretüket. A Rákóczi-főiskoláról ugyanakkor angol szakos hallgatók érkeznek hozzánk szakmai gyakorlatra, és számukra is nagy segítséget jelent, hogy nálunk csiszolhatják nyelvtudásukat – tudjuk meg az igazgatótól.

ÁTALAKULÓBAN A RÉGI ISKOLA

De térjünk vissza a tanintézet modern felszereléséhez!

– A járási oktatási osztálynak köszönhetően a múlt év őszén megvalósult az iskola teljes internetes lefedettsége, mely 100 Mbt-es szélessávú internetkapcsolatot biztosít. Az 1. osztálynak az Új ukrán iskola program keretében Smart tévét adományoztak. Az 1. és a 2. osztály egy-egy projektort is kapott – sorolja a fejlesztéseket és adományokat Roszpopa-Zsendely Katalin. – A KMPSZ útján a Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt.-hez benyújtott pályázataink révén sikerült beszerezniünk két interaktív táblát, egyet a fizikatanterem, egyet pedig a felsősök számítástechnikai szaktanterme számára. Ugyancsak a Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt.-hez benyújtott pályázataink révén vettünk két laptopot, a járási oktatási osztálytól pedig – az Új ukrán iskola program részeként – szintén két laptopot kaptunk a meglévők mellé, így már minden osztályban van laptop, és minden osztályba be van vezetve az internet.

TANULMÁNYI EREDMÉNYEK

Nem mulaszthattuk el, hogy rákérdezzünk, vajon sikerült-e fokozni a diákok tanulási kedvét a modern felszerelések segítségével.

– A jó osztályzatoknak nincs nagy becsületük a diákok szemében, annál inkább ösztönzik őket a tanulmányi versenyek és az ott elért eredmények – fejt ki beszélgetőtársunk. – A járási állami tantárgyi vetélkedőket jó eredményekkel zárják angol nyelvből, történelemből, földrajzból, magyar nyelvből és irodalomból, informatikából, valamint ukrán nyelvből és irodalomból, még 1. és 2. helyezéseink is voltak ezeken a versenyeken. A megyei vetélkedőkön nem egy diákunk léphetett már fel a képzelet-

beli dobogó harmadik fokára számítástechnikából, illetve magyar nyelvből és irodalomból. A KMPSZ tanulmányi vetélkedőin a 2018–2019-es tanévben tizenhárom diákunk végzett az 1–10. helyen, így jutalomüdülésen vehettek részt az Erzsébet-táborban. Amúgy a KMPSZ által szervezett tantárgyi versenyeken matematikából, számítástechnikából, földrajzból, magyar nyelvből és irodalomból, valamint angol nyelvből érik el a legjobb eredményeket a nevelőjeink.

Ami a sportot illeti, Szőlősgyulán – mint oly sok helyen – szintén a tornaterem hiánya jelenti a legnagyobb akadályt.

– Működik a fiú futbalcsapatunk, s egy pingpongasztalal is rendelkezünk, a focicsapatunk és az asztaliteniszezőink pedig jó eredményeket érnek el a járási sportvetélkedőkön. Nagy gondunk viszont, hogy nincs tornatermünk, a tornaórákat az iskolai folyosón vagy az osztálytermekben tartjuk meg. Nagyon szeretnénk, ha felépülne végre a tornaterem – erősíti meg az igazgató.

KITÖRÉSI PONTOK

A fiatalok továbbtanulásáról szólva Roszpopa-Zsendely Katalintól megtudom, a múlt tanévben tizenegy végzősük volt, akik közül hatan középiskolákban és egyházi líceumokban, ketten szakiskolákban, hárman pedig szakiskolákban folytatták tanulmányaikat. A szőlősgyulai diákok a megye líceumai közül a Tiszapéterfalvai Református Líceumot részesítik előnyben, nagyon sokan – köztük a legjobb tanulók – a beregszászi Rákóczi-főiskola szakgimnáziumában folytatják tanulmányaikat, s olyan volt diákjuk is akad, aki már a budapesti ELTE-n tanul. A szakiskolák, szakközépiskolák közül itthon a Nagyszőlősi 34. Számú Szakiskolát vagy a Beregszászi Szolgáltatási Szaklíceumot választják, az

utóbbi néhány évben viszont több végzősük is magyarországi – fehérgyarmati és mátészalkai – szakiskolákba jelentkezett, három volt végzősük pedig a tarpai sportiskolában folytatja tanulmányait.

SZÉPÜL AZ ISKOLA

Az iskola bejáratánál több emléklakett is jelzi, hogy az utóbbi időben, 2012, 2014, 2018 és 2019 folyamán komoly felújításokra került itt sor a Keleti Partnerség program keretében. Mint az iskolaigazgatótól megtudom, újakra cserélték az összes nyílászárót, felújították a tetőszerkezetet, átfedték az épületet, megerősítették az alapzatot, megoldották az iskola külső hőszigetelését, egy osztálytermet pedig teljesen felújítottak. Mindezt beszélgetőtársunk ezúton is köszönetét fejezi ki a KMKSZ-nek, a Magyar Kölgazdasági és Kölgymisztériumnak, Vass Ilonának, a Rákóczi-főiskola rektorhelyettesének, a Kárpátaljai Magyar Főiskoláért Jótékonyági Alapítvány igazgatójának, Barta Józsefnek, a KMKSZ alelnökének, megyei tanácsi képviselőnek és Rezes Károly volt megyei tanácsi képviselőnek, a Beregszászi Járási Tanács jelenlegi elnökének, a falu szülöttjének. Hozzáteszi, az utóbbi években új bútorzatot is kapott a tanintézet.

Fentebb szó esett már róla, hogy az iskola egyik szárnyában működik a könyvtár a maga 5077 kötetével. Magyar nyelvű szépirodalmi könyveiket anyaországi magánadományozóktól, illetve testvértelepülésük, Herceghalom polgármesteri hivatalától kapták, míg a KMPSZ munkafüzetekkel, 1–2. osztályos tankönyvekkel és A magyar nép története tankönyvvel látja/látta el őket (megjegyzendő, miszerint Szőlősgyulán már 7. osztálytól oktatják nemzetünk történetét). Az állami tankönyvellátás terén viszont az elmúlt tanévben

Népszerű a szőlősgyulai angoltábor
Forrás: Roszpopa-Zsendely Katalin

gond volt a 7. osztályos tan-
könyvekkel, több tantárgyból
sem kapták meg idejében az
új kiadványokat.

Pozitív fejlemény viszont,
hogy Rezes Károly közben-
járásának köszönhetően
2012 óta a járási közigazga-
tás művelődési, ifjúsági és
sportosztálya az iskola terü-
lén létrehozta a Nevetlenfalui
Művészeti Iskola fiókintézetét,
ahol két bejáró tanár tanítja
zongorázni, illetve hegedülni
az érdeklődő diákokat.

Ugyancsak örömteli fej-
lemény, hogy 2014-ben új
bútorzatot kapott az iskola
étkezdéje, ahol egyidejűleg
hármak gyermek étkezhet.
Az étkeztetés költségeit álta-
lában a szülők állják.

2016 óta három napközis
csoport is működik a tan-
intézetben, összesen 53 gye-
rekkel, akikkel órák után
foglalkoznak a napközis pe-
dagógusok. Hálósobát is
kialakítottak, ahol ebéd után
alhatnak egyet az elálmósodó
elsős gyerekek.

Mindemellett 2004 óta
iskolamúzeuma is van az
oktatási intézménynek, amely
tulajdonképpen néprajzi mú-

zeum, ahol a községben ösz-
szegyűjtött régi használati esz-
közök sorakoznak, felidézve a
régii falusi életet.

AZ ANYAGIAKON TÚL

De a múltból visszatérve a
jelenbe, óhatatlanul felmerül
a kérdés: miként viszonyul a
tantestület a legutóbbi ukrán
oktatási miniszter ominózus
kijelentéséhez, miszerint ki-
veszik a tanmenetből a csalá-
di életre való nevelést, s hogy
gendersemlegesekké szeretné
tenni az ukrainai iskolákat.

– A tantestület felháborító-
nak és a keresztény szellemi-
séggel összeegyeztethetetlen-
nek tartja mindezt – válaszol
az iskolaigazgató határozot-
tan, majd, mintegy összefog-
lalva céljaikat, hozzáteszi:

– Meggyőződésünk, hogy
az iskola érték- és kultúrate-
remtő intézmény, és hisszük:
a gyerekeket szeretni és biz-
tatni kell, hogy egészségesen
fejlődjenek. Mi, pedagógusok
pedig igyekszünk biztonságot
nyújtó érzelmi környezetet
teremteni számukra, képessé-
geik szabad kibontakoztatása
végett. Ez a célunk.

Lajos Mihály

JELES NAPOK*

FEBRUÁR

Február 1. – A Tisza élő-
világának emléknappa.

Február 4. – Rákellenes
világnap.

Február 6. – Bay Zoltán
sikeres holdradar-kísérlete
(1946).

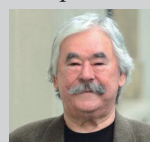
Február 9. – A II. ma-
gyar hadsereg pusztulásának
emléknappa (a „voronyezsi
katasztrófa”, 1943); Bolyai
Farkas születésnapja (1775).

Február 11. – A betegek
világnappa.

Február 18. – Jókai Mór
születésnapja (1825).

Február 21. – Nemzet-
közi anyanyelvi nap.

Február
24. – 1 éve
hunyt el Csú-
kás István
(2020).

Február 25. – A kom-
munizmus áldozatainak em-
léknappa.

Február 27. – 130 éve szü-
letett Asbóth Oszkár mérnök,
műrepülő (1891).

MÁRCIUS

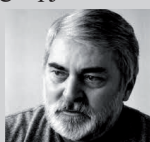
Március 2. – Arany János
születésnapja (1817).

Március 15. – Az 1848–
49-es forradalom és szabad-
ságharc évfordulója; a magyar
sajtó napja, nemzeti ünnep.

Március 19. – Vámbéry
Ármin születésnapja (1832).

Március 21. – A csilla-
gászati tavasz kezdete; a
költészet világnappa.

Márci-
us 23. – 80
éve született
Utassy József
(1941).

Március 24. – A tuberku-
lózis (tbc) elleni küzdelem
világnappa.

Március 25. – 140 éve
született Bartók Béla (1881).

Március 27. – Színházi
világnap; II. Rákóczi Ferenc
születésnapja (1676).

Március 31. – 5 éve hunyt
el Kertész Imre (2016)

ÁPRILIS

Április 1. – Puskás Ferenc
(„Puskás Öcsi”) születésnapja
(1927).

Április 4. – Húsvét vasár-
napja; Körösi Csoma Sándor
születésnapja (1784).

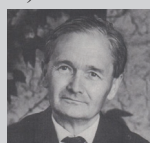
Április 6. – Ybl Miklós
születésnapja (1814).

Április 11. – József At-
tila születésnapja (1905), a
magyar költészet napja.

Április 12. – a víz alatti
robbantás Puskás Tivadar-fé-
le módozatának szabadal-
maztatása (1890).

Április

18. – 120 éve
született Né-
meth László
(1901).

Április 22. – A Föld napja.

Április 23. – 40 éve hunyt
el Zelk Zoltán (1981).

MÁJUS

Május 1. – A munka
ünnepe. Zrínyi Miklós szü-
letésnapja (1620).

Május 3. – A nemzetközi
sajtószabadság napja.

Május 5. – 85 éve szü-
letett Lázár Ervin (1936);
Radnóti Miklós születésnapja
(1909).

Május 7. – Berzsenyi Dá-
niel születésnapja (1776). A
földtani intézet és múzeum
épületének megnyitása Buda-
pesten (1900).

Május 9. – A II. világhá-
ború befejeződésének napja
Európában.

Május 11. – Kármán Tó-
dor születésnapja (1881).

Május 17. – Dsida Jenő
születésnapja (1907).

Május 22. – A biológiai
sokszínűség világnappa. A
kémiai Nobel-díjas (1994)
Oláh György születésnapja
(1927).

Május 23. – Rippl-Rónai
József születésnapja (1861).

Május 26. – 55 éve hunyt
el Tamási Áron (1966).

Május 27. – 40 éve hunyt
el Pilinszky János (1981).

* A jelesnapok.oszk.hu,
pim.hu alapján

Egy sokrétű pályát befutó pedagógus

2020. november 11-én Debreceni Anikó magyartanár, tankönyvfordító, -szerkesztő és -szerző – aki jelenleg a Csapi Széchenyi István Középiskola magyarnyelv- és irodalomtanára – a magyar nyelv ápolása és igényes használata iránt elkötelezett pedagógusi pályája elismeréseként Magyarország Ungvári Főkonzulátusán átvehette az Áder János köztársasági elnök által adományozott Magyar Ezüst Érdemkeresztet.

– Técsőn születtem 1959. július 14-én. A helyi magyar tannyelvű 3. számú középiskolába jártam, ott is érettségiztem 1976-ban. Ugyanebben az évben nyertem felvételt az Ungvári Állami (ma már: Nemzeti) Egyetem magyar nyelv és irodalom szakára. 1981-ben diplomáztam. Ideiglenesen a *Kárpáti Igaz Szó* korrektorként dolgoztam, majd 1982-ben az egyetem magyar tanszékének vezetője, Petro Lizanec professzor egy teljesen új munkalehetőséget ajánlott fel a számomra: a kárpátaljai magyar nyelvjárások számítógépes feldolgozását a magyar nyelv számítógépes adatbázisa létrehozásának keretében. Az állásajánlatot elfogadtam, bár kemény fába vágtam a fejszém. Mindent a nulláról kellett kezdenem, rövid idő alatt elsajátítva a számítógépes munka alapjait. (Megjegyzem: akkor még lyukkártyákkal dolgoztunk.) Az indulás nehéz volt, de aztán belejöttem. Szívesen emlékszem vissza életemnek arra az időszakára. 1989-ben aztán megszületett az Ungvári Hungarológiai Központ, melynek én lettem az első munkatársa. A feladatom ugyanaz maradt, csak a munkahely címe változott. Emellett világirodalmat is tanítottam az egyetem magyar szakos diákjainak. 2002-től a Csapi 2. Számú – ma már Széchenyi István nevét viselő – Középiskola magyarnyelv- és irodalomtanáraként dolgozom – indítja beszélgetésünket Debreceni Anikó.

– Miként ébredt fel Önben a szeretet a magyar nyelv és irodalom iránt? Kitől vagy kiktől kapott ösztönzést ahhoz, hogy a magyar nyelv és irodalom szakos tanári pályát válassza?

– A magyar nyelv és irodalom iránti szeretetem gyökerei egészen gyermekkoromig nyúlnak vissza. Nagymamám olvasott és művelt asszony volt, annak ellenére, hogy csak négy elemi végzet. Nem jártam óvodába, egész nap vele voltam. Rengeteget mesélt. Tőle hallottam először Petőfi János vitézéről, Arany Toldijáról. Édesapámnak köszönhetően elég nagy könyvtárunk volt otthon, sok könyvet vásárolt, karácsonyra is mindig volt könyv az ajándécsomagban. A falba épített könyvespolcokon sorakozó könyvek megnyitották előttem a világot.

Amikor iskolás lettem, számomra is az alsós tanító néni volt az első meghatározó pedagógusegységiség. A técsői magyar iskolának egyébként nagyon jól felkészült tanári kara volt. Mindenre szeretettel emlékszem vissza, valamennyien hozzátettek valamit egyéniségem alakulásához, fejlődéséhez, az általános és a középiskolában egyaránt. De a magyartanáróm, Kalenyuk Éva néni volt a legnagyobb befolyással a pályaválasztásomra. Lényegre törő, lakonikus, tézisszerű magyarázataival, az órák anyagának vázlatos beírásával megkönnyítette a tanulást, s mindig vissza tudtunk kapcsolni az előző órák anyagához. Sokat szerepeltünk, irodalmi estek tömkelegét, *Ki mit tud?*-okat, dramatizált játékokat szervezett és rendezett nekünk.

A magyar nyelv és irodalom iránti érdeklődésemnek a harmadik lökést növérem pályaválasztása adta, aki az Ungvári Állami Egyetem magyar nyelv és irodalom szakán diplomázott. Emlékszem a diplomaosztójára, ahol csodá-

Debreceni Anikó

lattal tekintettem a nagyokra, mármint a magyar tanszék tanárnőire, tanáira: Vaszócsik Vera néni, Gortvay Erzsébetre, Zékány Imre bácsira, Kótyuk Pista bácsira, Lizanec Péterre. Hihetetlen, hogy a 90-es években kollégák lettünk – Imre bácsit kivéve.

– *Mi fogta meg a magyar nyelvben és a magyar irodalomban?*

– A magyar nyelv szépségére, gazdagságára, hajlékonyságára a mai napig rácsodálkozom. J. Grimm szavaival értek egyet, miszerint „*A magyar nyelv logikus és tökéletes felépítése felülmúl minden más nyelvet*”. S folytathatom nagy nyelvújítóinkkal, Kazinczy Ferencel: „*A nyelv a miénk, és így az enyém is*”. A magyar nyelv anyanyelvem: elválaszthatatlan és nélkülözhetetlen része mindennapjaimnak. Büszke vagyok arra, hogy a magyar az anyanyelvem.

Az irodalom terén természetesen Petőfi Sándor és Arany János alkotásai voltak a ked-

venceim, majd a *Nyugat* nemzedékének írói, költői, de sosem felejttem el Váci Mihály *Még nem elég* c. versét sem (akkor még tananyag volt), amelyet szinte ódai lelkesedés jellemez. A tette sarkallás, a teljesség-igény, a türelmetlenség, az építő szándék, hogy minden *nem* után ott áll a *hanem*, amivel cselekvésre ösztönöz, szinte parancsol a költő. Nyelvtanból a szótan, a szóalkotás, a szóképzés volt a kedvencem. Éva néni sok nyelvtörőt és nyelvi játékot „csempészett” be a nyelvórákba.

– *Az egyetemen kik voltak a kedvenc tanárai?*

– Minden tanárnőmet, tanáromat nagyon tisztetem és szeretem ma is. Horváth Katalin és Fodó Sándor közelebb álltak hozzánk, diákokhoz a koruknál fogva. Gortvay Erzsike néni és Vaszócsik Vera néni mindig valamilyen apró magánéleti történettel fűszerezte az írók életével és munkásságával kapcsolatos előadásait. Óriási tudású, nagybetűs TANÁREM-

BEREK valamennyien. Tisztelet, köszönet és hála nekik.

– *Az egyetem után következett a tanári pálya. Volt lámpaláza az első óráin?*

– Kezdetben felnőtteket tanítottam az egyetemen. Eleinte természetesen volt lámpaláza, de leküzdöttem. Sohasem volt gondom a kapcsolatteremtéssel. Vezérelvem: *tisztelj, hogy tisztelhesselek!* Mindig egyenrangú félként viszonyultam a diákokhoz. Igyekeztem megteremteni az órapárokon, manapság pedig az iskolában a feltételeket, hogy a tanulók szabadon kibontakoztathassák képességeiket, elmondhassák véleményüket, ne csak a jegyzetben vagy a tankönyvben olvasottakat mondják vissza. Lehet, hogy elfelejtették, amit tanítottam nekik, de soha nem fogják elfelejteni, hogyan érezték magukat az óráimon. Ehhez a mai napig ragaszkodom.

2002. április 1-jétől vagyok a Csapi 2. Számú Széchenyi István Középiskola alkalmazottja. A szülési szabadság leteltével nem mentem vissza a Hungarológiai Központba, meg akartam kímélni a gyermekeimet és magamat is az ingázással járó tortúrától. Kezdetben a magyar nyelv és irodalom mellett magyar történelmet, erkölcsöt és keresztény erkölcsöt is tanítottam. Mivel az egyetemen nővérképzés is volt, a felsős lányoknak medicinát is tanítottam több éven keresztül. Egészen más típusú feladattal találtam magam szemben az iskolában, mint a korábbi munkahelyemen. Az iskolai gyakorlat eltér az egyetemen megszokott előadás – gyakorlati foglalkozás munkamenettől. Különböző órátípusok között válogathatunk, természetesen a tanmenet szigorú betartása mellett. Manapság tantermeink műszakilag jól felszereltek, ezért az órákat többnyire az audiovizuális segédeszközök váltogatásával és kombinálásával tartom. Nagyon fontosnak vélem, hogy a tanulók érezzék, lássák rajtam a lelkesedést,

az elkötelezettséget az adott témával kapcsolatban. Sajnos azt tapasztalom, hogy a mai gyerekek nem olvasnak annyit, mint mi annak idején. Ezért természetesen arra is törekszem, hogy az olvasás szépségére és hasznosságára neveljem a gyerekeket, bár ez nem egyszerű. Internet- és számítógépfüggő világunkban a gyerekek egyre igénytelenebbek, gyakran megsértik a helyesírás és fogalmazás szabályait az sms-írás, az e-mailezés, a messengerezés, a facebookozás közben. Ez a slendriánság a házi és a dolgozatfüzetükben is megmutatkozik. Igyekszem afelé terelgetni őket, hogy legyenek igényesek önmagukkal szemben, az anyanyelvüket valóban beszéljék és írják anyanyelvi szinten. Azt is tudatosítani kell bennük, amit Bessenyei György fogalmazott meg: „Minden nemzet a maga nyelvén lett tudós, de idegenen sohasem.”

– *Mit tapasztal, változott a tanulók hozzáállása a tanuláshoz az elmúlt években-évtizedekben?*

– Az utóbbi néhány évben tapasztalom, hogy lényegesen megváltozott a gyerekek hozzáállása a tanuláshoz. S nemcsak én látom így, ez az általános vélemény. Régebben például érdekelte őket, hogy milyen jegyük lesz félévkor, mostanában passzívabbak. Sokat rontott a helyzeten a járvány miatt bevezetett online oktatás. A gyerekek szó szerint leszoktak a tanulásról. Iskolába viszont szeretnek járni, ez is a karantén egyik tanulsága. Úgy látom azonban, hogy csak annyit tanulnak, amennyivel könnyen ellavírozhatnak nap mint nap. Az okostelefon ki nem esik a kezükből, s ha valamit nem tudnak, rákeresnek a Google-ban. Persze vannak kivételek, a szorgalmas, jó képességű gyerekek tudják: ahhoz, hogy egy nap egyetemre mehessenek, tanulni kell. A legtöbb gyerek egyáltalán nem lusta, közönyös vagy céltalan. Ami azt illeti, épp ellenkező-

leg – érdeklődőek, lelkesek és kíváncsiak mindenre: zenére, filmre, játékra, Facebookra, divatra stb. Azzal is tisztában vannak, hogy az iskola fontos, csak hát annyi más, izgalmas dolog van a világon!

– *Őn a tankönyveknek nemcsak felhasználója, hanem írója, szerkesztője, fordítója is.*

– 1999-ben kerültem először kapcsolatba a lemergi Szvit Tankönyvkiadóval. Az évek során fél tucat tankönyvet fordítottam magyarra, és a két tucatot is meghaladja azoknak az iskolai tankönyveknek, illetve segédkönyveknek a száma, amelyeknek a szerkesztését vállaltam. Különös öröm számomra, hogy tíznél is több tankönyv, oktatási segédanyag megírását bízták rám.

– *Hogyan változott az élete, mióta nyugdíjba vonult?*

– Korábban gyakorlatilag minden évfolyamon tanítottam ötödiktől a 11. osztályig. Amióta nyugdíjas lettem, legfeljebb heti 10–12 órát vállallok. Emellett továbbra is dolgozom a tankönyvkiadónak. A napokban készültem el *A magyar nyelv kompetenciaalapú tanításának módszertana az általános középfokú oktatási intézmények számára az Új ukrán iskola 1–4. osztályában* című módszertani segédanyag szerkesztésével, amelyet Zékány Krisztina és Szerhijcsuk Julianna jegyez. Jelenleg a tizenegyedikes *Ukrán története* tankönyvön dolgozom.

– *Megkerülhetetlen kérdés: most, hogy Damoklész kardjaként függ felettünk az iskoláink fokozatos elukránosítása, lát esélyt a magyar oktatási rendszer megmaradására?*

– Csak remélhetem, hogy végül győz a józan ész, és minden visszatér a régi kerékvágásba. Mi nem kérünk semmi eget rengetőt, csak az Ukrajna Alkotmányában rögzített jogainkat. Szerzett jogainkat nem vehetik el! Ami az ukrán nyelvű oktatásra való átállást illeti, nyilvánvaló, hogy azzal csak még hátrányosabb

helyzetbe taszítják a magyar anyanyelvű gyerekeket. Eddig sem indultak egyenlő eséllyel az emelt szintű érettségi vizsgákon, s 2023-tól tovább fog romlani a helyzet. Ukránul sem fognak jobban megtanulni gyerekeink pusztán attól, hogy a minisztériumban elrendelik.

Azt viszont le kell szögez-nem, hogy bármennyire nehéz is a magyarok számára az államnyelv elsajátítása, meg kell tanulni! Csak úgy védhetjük meg magunkat, ha értjük, hogy mit mondanak, s válaszolni is tudunk nekik kulturáltan, szépen azon a nyelven, amelyet megértenek. Abból még senkinek nem származott hátránya, ha több nyelven beszélt.

– *Milyen érzésekkel töltötte el, hogy átvehette a Magyar Ézist Erdemkeresztet?*

– Így, 61 és fél évesen már mondhatom – és remélem, nem tűnök fellengzősnek –: pályafutásom csúcspontjának tekintem, hogy átvehettem a magyar állam elnöke által adományozott kitüntetést. Nagyon nagy megtiszteltetés volt ez számomra. Az elismerés jólesik az embernek, még ha nem is ezért tesszük, amit teszünk. Annál is inkább, mivel a „nemzet nap számosainak”, a tanítóknak, a pedagógusoknak a tevékenységét, áldozatos munkáját ritkán szokták elismerni.

– *Mit tart a tanári ars poeticájának?*

– Németh Lászlót idézném: „A tanári munka nem azonos a módszeres ismeretközléssel, még akkor sem, ha rendszeresség, szigor és következetesség jár vele. A jó tanár a lehetőségeket mutatja tanítványainak, a könyvtár és kutatás irányába tereli az érdeklődést, önálló véleményalkotásra és munkára ösztönöz, ugyanakkor tudásban, magatartásban, anyanyelvhez, hagyományokhoz való ragaszkodásban és gondolkodásban a tevékeny, művelt ember mintaképe. Csak az ilyen tanár tud jelenlétével és munkájával szellemi forrongást kiváltani.”

Lajos Mihály

HUSZTI ILONA, NAGY-KOLOZSVÁRI ENIKŐ*

A beregszászi főiskola angol szakának története (1996–2020)

BEVEZETÉS

Tavaly fennállása óta immár 21. alkalommal bocsátott ki angol szakos végzős hallgatókat főiskolánk. Idén azonban a koronavírus-járvány miatt bevezetett karantén körülményei között került erre sor, a hagyományoktól teljesen eltérő módon. Az utóbbi években diákjaink a beregszászi református templomban megszervezett tanévzárókon vehették át jól megérdemelt diplomájukat ünnepélyes keretek között, tanáraik, diáktársaik, rokonaik előtt. Az ismert okok miatt 2020-ban az ünnepség sajnos elmaradt. Az új helyzet azonban arra készítetett minket, hogy visszatekintsünk az elmúlt több mint két évtizedre, és számba vegyük, honnan indultunk és hová értünk el.

1. A KEZDETEK

1.1 A Nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskola Beregszászi Speciális Képzése

Az 1990-es évek közepén indult a felsőoktatás Beregszászban. Az 1994/1995-ös tanévben kezdtek tanulni az első diákok angol–történelem és angol–földrajz szakon a Nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskola Beregszászi Speciális Képzésének keretében. Az oktatás hétvégenként folyt, mivel akkor még csak a nyíregyházi tanárok jártak át hetente tanítani a diákjainkat (Ajtay-Horváth Magda, Katona Mártonné, Kiss Tamás, Magyar Miklósné, Szabó Tibor, Szerencsi Katalin, Újszászi Zsuzsa, Vraukó Tamás). A

képzés eleinte – saját főiskolai épület hiányában – különböző helyi iskolákban zajlott péntek déltől vasárnap délig. A diákok a Nyíregyházi Főiskola által kidolgozott és alkalmazott tanterveket és tananyagokat használták. Kötelező iskolai tanítási gyakorlatukat előbb a Beregszászi 4. Sz. Kossuth Lajos Középiskolában végezték, majd Kárpátalja különböző magyar iskoláiban. A négyéves képzés végén a Nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskola angoltanári oklevelét vehették át az eredményes államvizsgát tett hallgatók. A frissen végzett angoltanároknak a diplomáikat honosítani kellett Ukrajnában, amennyiben ukrainai iskolában kívántak elhelyezkedni.

1.2 A Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola (1996–2003), a mai II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola jogelődje

1996-ban már a Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskolára vettünk fel angol–történelem és angol–földrajz szakos hallgatókat. Ekkor még jártak ki hozzánk tanárok a Nyíregyházi Főiskoláról, de egyidejűleg „elkezdődött a saját oktatói gárda kialakítása, részben kárpátaljai, fokozattal vagy megfelelő szakmai tapasztalattal és minősítéssel rendelkező tanárok, illetve PhD-iskolákban vagy aspirantúrában tanuló fiatalok bevonásával. Az oktatás a Beregszászi Ruhaipari Szakiskola épületében folyt.” (<http://kmf.uz.ua/hu/a-foiskola-tortenetebol/1993-2004/>) Egészen az 1999/2000-es tanévig két szakpáron lehetett

angolt tanulni a főiskolán, viszont a 2000/2001. tanévtől kezdve egy minisztériumi döntés alapján az angol–földrajz szakpár megszűnt Ukrajnában, így a beregszászi főiskolán is. Ezért egészen 2004-ig csak angol–történelem párosításban tanulhattak diákjaink angolt a főiskolán.

2. AZ ANGOL SZAKPÁROK BŐVÜLÉSE A 2000-ES ÉVEK KÖZEPÉN

2003-ban indult a tanítói–angol szak. Ezzel arra a helyzetre reagált a főiskola, hogy a 2003/2004-es tanévtől kezdődően kötelezővé tették az idegen nyelvek tanulását az iskola 2. osztályától kezdve, az alsó tagozatban. Ennek a minisztériumi rendeletnek köszönhetően több idegen nyelv-tanárra lett szükség a kárpátaljai magyar iskolákban. A tanítói–angol párosítás azért bizonyult sikeresnek, mert a leendő tanító nénik így abból kaptak alapos felkészítést, hogyan kell idegen nyelvet tanítani a 6–10 éves alsó tagozatos gyerekeknek, ami merőben eltér az általános iskolai vagy a középiskolai nyelvtanítástól¹.

Felismerve az igényt, a főiskola újabb szakpárokat indított 2004-ben, így a jelentkezők felvételizhettek angol–magyar, magyar–angol és történelem–angol szakra is az eredeti angol–történelem mellett. 2006-tól Bachelor fokozatú alapidipломát szerezhetnek hallgatóink a 4. évfolyam (8. tanulmányi félév) végén. 2007-ben adtunk ki utoljára Szpecialiszt fokozatú diplomát angol szakon ötéves képzés végén (Huszt, 2010).

2008-ban tartották Ukrajnában az első emelt szintű

érettségi vizsgát a független tesztközpontokban, az ún. Külső Független Értékelést (Zovnyisnye Nezalezsne Oci-nyuvannya – ZNO). Az itt szerzett pontszámokkal juthattak be a középiskolák végzősei a felsőoktatásba. Ezzel egyidejűleg megszűnt a felvételi vizsga intézménye, hiszen a jelentkezőket a hozott pontszámok alapján vették fel a főiskolákra, egyetemekre. Ettől az évtől kezdve már nem szakpárookra jelentkeztek a felvételizők, hanem önálló szakokra, bár tanulhattak egyidejűleg két szakon, az egyik nappali tagozaton, a másikon pedig levelezőn. Ez a mai napig így van.

3. A 2010-ES ÉVEK ÚJÍTÁSAI

Az egész ukrainai felsőoktatás nagy változásokon ment keresztül a 2010-es években. Ekkor tértünk át a főiskolán a bolognai rendszerre, miáltal a hallgatók előtt szabadabbá vált az út, ha más intézményben szerettek volna továbbtanulni, nem abban, amelyikben kezdték felsőfokú tanulmányaikat. Ez az Európai Kreditátviteli Rendszer segítségével vált lehetővé (European Credit Transfer System – ECTS). Ennek megfelelően a diákok tudását egy 100 pontos skálán értékeljük, s egy-egy tárgy teljesítéséhez legalább 60%-ot kell elérnie a hallgatónak.

2007 és 2019 között csak Bachelor szinten folyt az oktatás az angol szakon. Öröndetes módon azonban 2019-ben már a két éves Master fokozatú képzésünk is beindult, és remélhetőleg jövőre, vagyis 2021-ben, kioszthatjuk az első mester fokozatú angol szakos diplomákat a főiskolán.

*A szerzők a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola angoltanárai

1. sz. táblázat. ECTS-értékek és érdemjegyek a főiskolán

Az összpontszám az összes tanulmányi teljesítmény alapján	Osztályzat az ECTS szerint	Osztályzat a nemzeti skála alapján		
		vizsga, évfolyammunka, gyakorlat értékelése		beszámoló értékelése
90–100	A	jeles	5	megfelelt
82–89	B	jó	4	
75–81	C			
64–74	D	elégséges	3	
60–63	E			
35–59	FX	elégtelen a pót-vizsga lehetőségével	2	nem felelt meg, a pótbeszámoló lehetőségével
1–34	F	elégtelen, a tárgy újrafelvételének kötelezettségével	2	nem felelt meg, a tárgy újrafelvételének kötelezettségével

4. SZAKMÓDSZERTANI KÉPZÉS

A szakmódszertani képzés az angol szakunk egyik alappillére. Diákjaink a tanulmányi idejük 4. szemeszterében kezdik. Az angol nyelv oktatásának módszertana az általános iskola felső tagozatában című tárgy elsajátítását, melyből az 5. szemeszter végén záróvizsgát tesznek. Ez a tárgy jelenti az angol szakirányú módszertani képzés alapját. A tárgy legfőbb célja, hogy bőséges elméleti tudással vértessze fel diákjainkat, illetve megtanítsa őket az elsajátított elmélet gyakorlati hasznosítására. Az elméleti oktatás az előadásokon zajlik, míg a szemináriumi vagy gyakorlati foglalkozások során nyílik alkalmuk a hallgatóknak a megszerzett elméleti tudást átültetni a gyakorlatba. Erre az ún. mikrotanítás a legalkalmasabb. A mikrotanítás olyan rövid tanítási egység, melynek során a hallgatók 15 perces foglalkozásokat tartanak egy-egy általuk választott témából, és egymást tanítják a szakcsoportjukon belül, egymásnak tartják a rövid tanórákat, így gyakorolva a tanári készségek alkalmazását. A hallgatók óravázlatokat készítenek, melyek alapján megtartják a minifoglalkozásokat vagy órarészleteket. A megtartott foglalkozás után általában tízperces megbeszélés következik: először

a diák mondja el, mik voltak a céljai, hogyan sikerült azokat megvalósítani, illetve ha nem sikerült minden célját elérni, mik voltak ennek a lehetséges okai. „Ezután a diáktársak mondják el véleményüket a látott órával kapcsolatban, kiemelve az óra pozitív és negatív tulajdonságait, esetleg azt, mit lehetett volna még másképp tanítani. A megvitatás végén a tantárgyat oktató tanár értékeli az elhangzottakat és kiállítja az órát bemutató diák érdemjegyet, részletesen megindokolva azt. Az értékelés az ukrán nemzeti négyeses értékelési skálán történik: jeles (5), jó (4), elégséges (3), elégtelen (2)” (Huszt, 2010, 85. old.).

A szakmódszertani képzés része az a gyakorlat is, melyet diákjaink a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség által iskolásoknak szervezett angol tantárgyi vetélkedőn végeznek. Az a feladatuk, hogy felügyeljék a verseny menetét, tisztaságát, egyúttal megfigyeljék az iskolán kívüli esemény/verseny lebonyolítását és fontos szervezőmódszertani tudásra-tapasztalatra tegyenek szert ezúton is.

5. PEDAGÓGIAI GYAKORLAT

Angoltanári szakunk másik fontos eleme a pedagógiai gyakorlat. A gyakorlat rendjéről jelent már meg leírás

(Huszt, 2009), ezért e helyt csak a legutóbbi fejleményekről szeretnénk beszélni.

Az oktatási minisztérium rendeletének megfelelően 2017-től megváltozott a főiskolai hallgatók pedagógiai gyakorlatának szerkezete, menete. Tartalmi változás nem történt, viszont formailag szinte teljesen átalakult a gyakorlat. Kezdődött mindez azzal, hogy jelentősen csökkent a hallgatók gyakorlatára szánt idő: míg 2017 előtt hallgatóink 3x2 hetet töltöttek a beregszászi gyakorló iskolákban csoportos gyakorlattal, majd 1x6 hét egyéni külső iskolai gyakorlaton vettek részt, addig a 2017-es „reform” óta a diákjaink 1x2 hét csoportos gyakorlatot teljesítenek tanulmányaik 5. szemeszterében, illetve 1x4 hét egyéni külső iskolai gyakorlaton vesznek részt a 7. szemeszterben.

A csoportos gyakorlat a beregszászi magyar iskolákban zajlik délelőttönként, majd délutánonként a hallgatókra tanórák várnak a főiskolán. Az egyéni külső iskolai gyakorlatra a diákjaink maguk jelentkeznek valamelyik kárpátaljai magyar iskolába, ahol biztosítani tudják számukra a gyakorlat feltételeit.

Diákjaink mellé minden esetben tapasztalt angoltanárokat jelölnek ki mentornak, akikről elleshetik, elsajátít-

hatják a nyelvtanári szakma csínját-bínját. A tanárok feladatai közé tartozik, hogy a gyakorlat idején mindenben támogassák hallgatóinkat, szakmai tanácsokkal lássák el őket, válaszoljanak a szakmával kapcsolatos kérdéseikre (Huszt, 2011).

A hallgatók gyakorlatának értékelésére a mentorok tesznek javaslatot, melyet meg is kell indokolniuk. Ezenkívül a diákoknak részletes dokumentációt kell benyújtaniuk, melyet a gyakorlatvezető tanszéki kolléga tüzetesen megvizsgál, elemez. Végül a diákok pedagógiai gyakorlatáért felelős tanszéki oktató hozza meg a végső döntést az iskolai mentorok értékelése és a benyújtott dokumentáció elemzése alapján, és állítja ki a hallgatók érdemjegyet. A csoportos gyakorlat esetében a kétoldali „megfelelt/nem felelt meg” értékelést alkalmazzuk, míg az egyéni gyakorlatot a felsőoktatásban érvényes hazai négyeses skála (2-3-4-5) alapján értékeljük.

6. VÉGZETTJEINK ÉS

JELES DIÁKJAINK

A 2. sz. táblázat azt mutatja be, hogy az elmúlt tanévekben milyen szakon hányan szereztek bachelor és specializált fokozatú diplomát.

A táblázatból kiderül, hogy a 21 kibocsátás során (2002–2020 között) 408-an szereztek angol szakos tanári diplomát a beregszászi főiskolán. Közülük 97-en Szpecializált, míg 311-en Bachelor fokozatú diplomát vehettek kézbe. A legtöbb angol szakos tanárt kibocsátó tanévünk a 2009/2010-es volt, amikor összesen 50-en szereztek diplomát.

Ha belegondolunk, igazán elismerésre méltó eredmény egy ilyen fiatal, nem államilag fenntartott felsőfokú tanintézménytől, hogy több mint 400 angol szakos tanárt bocsátott ki az elmúlt 18 év alatt. Az eredeti célja a főiskola megálmodóinak még a 90-es években

2. sz. táblázat. A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán (és annak jogelődjén, a Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskolán) angol szakon végzettek száma a végzés éve szerint (B = bachelor; S = specialiszt)²

Végzés éve	Angol–történelem	Angol–földrajz	Tanítói–angol	Angol	Összesen
2002/ január	6 (S)	9 (S)	-	-	15 (S)
2002/ június	3 (S)	11 (S)	-	-	14 (S)
2003	8 (S)	8 (S)	-	-	16 (S)
2004	11 (S)	6 (S)	-	-	17 (S)
2005	10 (S)	1 (S)	-	-	11 (S)
2006	9 (S)	-	-	-	9 (S)
2007	15 (S)	-	-	-	15 (S)
2007	20 (B)	-	6 (B)	-	26 (B)
2008	-	-	-	33 (B)	33 (B)
2009	-	-	-	20 (B)	20 (B)
2010	-	-	-	50 (B)	50 (B)
2011	-	-	-	38 (B)	38 (B)
2012	-	-	-	11 (B)	11 (B)
2013	-	-	-	14 (B)	14 (B)
2014	-	-	-	19 (B)	19 (B)
2015	-	-	-	6 (B)	6 (B)
2016	-	-	-	13 (B)	13 (B)
2017	-	-	-	19 (B)	19 (B)
2018	-	-	-	15 (B)	15 (B)
2019	-	-	-	21 (B)	21 (B)
2020	-	-	-	26 (B)	26 (B)
Összesen	82 (62 S + 20 B)	35 (S)	6 (B)	285 (B)	408 (97 S + 311 B)

az volt, hogy létrehozson egy felsőoktatási intézményt, ahol magasan képzett tanárokat nevelnek a kárpátaljai magyar iskolák számára (<http://kmf.uz.ua/hu/tajekoztato/>). Ez az elképzelés a 2014-ig kiválóan működött is, de akkor az ukrainai események – a kelet-ukrainai háború, az egyre nehezebbé váló életkörülmények, a rohamosan növekvő infláció, a tanári szakma általános presztízavesztése stb. – hatására egyre több angol szakos tanár, köztük olyanok is, akik a Rákóczi-főiskolán szereztek diplomát, döntött úgy, hogy elhagyja a tanári pályát, és valamilyen más megélhetés után néz. Emellett nagy számban hagyták el Kárpátalját és folytatták a tanári pályát Magyar-

országon, illetve helyezkedtek el teljesen más területen az Egyesült Királyságban. Pontos adatokkal sajnos nem tudunk szolgálni arról, hogy hányan hagyták el az otthonukat és vállaltak munkát a nagyvilágban a kárpátaljai magyar iskolák helyett. Csak becsülni tudjuk azok arányát, akik a nehézségek ellenére is itthon maradtak és folytatták a tanítást. Szomorú ezt leírni, de a hozzáférhető adatok szerint a 2019/2020-as tanévben a nálunk végzett angol szakos tanárok mindössze hozzávetőlegesen 15-20%-a tanított valamelyik kárpátaljai magyar iskolában. (Ennek a nagyarányú elvándorlásnak a következménye többek között, hogy jelentős hiány van angol tanárokból a magyar iskolák-

1. sz. melléklet. A 2019/2020-as tanévben kárpátaljai magyar iskolákban oktató angoltanárok névsora, akik a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán, illetve annak jogelődjein szereztek diplomát

Anicka Zsolt (2004, Benei Általános Iskola), Antal-Ionika Viktória (2014, Beregszászi 9. Sz. Általános Iskola), Aranyosi Adrienn (2010, Gáti Kovács Vilmos Középiskola), Bábel Zsuzsanna (2004, Benei Általános Iskola), Bajusz Erika (2005, Bótrágyi Általános Iskola), Bíró Erika (2002, Mezővári II. Rákóczi Ferenc Középiskola), Borovszki Magdolna (2009, Nagydobronyi Református Líceum), Buda Beáta (2006, Mezőkaszonyi Középiskola, Csonkapapi Általános Iskola), Csucska Marianna (2007, Sislóci Középiskola), Deme Lajos (2004, Zápszonyi Általános Iskola), Derceni-Májercsik Etelka (2007, Beregszászi Bethlen Gábor Magyar Gimnázium), Erdélyi-Pecsora Éva (2005, Beregszászi Bethlen Gábor Magyar Gimnázium), Fejes Noémi (2012, Tiszaújfalvi 2. Sz. Széchenyi István Középiskola), File Margit (2003, Halábori Általános Iskola), Fiú Szamanta (2013, Aknaszlatinai 3. Sz. Bolyai János Középiskola), Gajdos Evelin (2016, Nagyberegi Református Líceum), Gál Vivien Gréta (2018, Beregszászi Bethlen Gábor Magyar Gimnázium), Gorzó Kamilla (2002, Beregszászi Bethlen Gábor Magyar Gimnázium), Kalanics Irén (2010, Péterfalvai Református Líceum), Knobloch Erzsébet (2011, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Felsőfokú Szakképzési Intézete), Kopor Ágnes (2007, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Felsőfokú Szakképzési Intézete), Kovács Alexandra Kitti (2017, Nagyberegi Református Líceum), Kovács-Kiss Mónika (2004, Nagyberegi Középiskola), Kovács Mónika (2008, Nagyberegi Református Líceum), Ködöböcz-Gerzsenyi Ilona (2002, Beregszomi Általános Iskola), Kun Viktória (2008, Beregszászi Bethlen Gábor Magyar Gimnázium), Lator Zsuzsanna (2010, Viski Kölcsey Ferenc Középiskola), Lizák Katalin (2011, Gáti Középiskola), Magyarai Tímea (2008, Gyulai Általános Iskola), Margitics Marianna (2005, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Felsőfokú Szakképzési Intézete), Márkus Erzsébet (2002, Tiszaásványi Általános Iskola), Markó Andrea (2012, Beregszászi 7. Sz. Általános Iskola), Máté Andrea (2010, Mezővári II. Rákóczi Ferenc Középiskola), Máté-Sápi Erika (2010, Tiszakeresztúri Oktatási-Nevelési Központ), Mészáros Csilla (2009, Izsnyétei Általános Iskola), Mészáros Renáta (2004, Beregszászi 6. Sz. Horváth Anna Általános Iskola), Mogyorósi Gabriella (2007, Jánosi Középiskola), Molnár Marianna (2009, Haranglábi Oktatási-Nevelési Komplexum), Nagy-Varga Noémi (2002, Fertőszalmási Általános Iskola), Orosz Csilla (2011, Derceni Középiskola), Paládi Erika (2007, Mezővári II. Rákóczi Ferenc Középiskola), Paládi Ivett (2009, Forgolányi Általános Iskola), Pallagi Ágnes (2008, Péterfalvai Kölcsey Ferenc Középiskola), Pápai Csilla (2009, Badalói Gvadányi József Általános Iskola), Pércsi Gizella (2002, Beregszászi 3. Sz. Zrínyi Ilona Középiskola), Péter Alexandra Kitti (2017, Karácsfalvai Sztójka Sándor Görög Katolikus Líceum, II. RFKMF Felsőfokú Szakképzési Intézete), Petrás Viktória (1998, Beregszászi 4. Sz. Kossuth Lajos Középiskola), Puskás-Molnár Judit (1999, Csapi 2. Sz. Széchenyi István Középiskola), Román Nóra (2007, Ungvári 10. Sz. Dayka Gábor Magyar Tannyelvű Középiskola), Sárközi Krisztina (2004, Beregszászi 4. Sz. Kossuth Lajos Középiskola), Szarka Livia (2010, Gecsei Általános Iskola), Szatmári Rita (2011, Mezővári II. Rákóczi Ferenc Középiskola), Szeghlyanik Katalin (2003, Kaszonyi Arany János Líceum, Mezőkaszonyi Középiskola), Szekunda Anikó (2002, Beregszászi 4. Sz. Kossuth Lajos Középiskola), Szolnoki Erzsébet (2004, Dédai Általános Iskola), Tari Renáta (2008, Nagymuzsalyi Középiskola), Tar Tímea (2010, Nagyberegi Református Líceum), Togyeriska Erika (2006, Beregszászi Bethlen Gábor Magyar Gimnázium), Tóth Tímea (2009, Beregrákosi Általános Iskola), Tóth Zsuzsanna (2007, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Felsőfokú Szakképző Intézete), Pavljuk-Varcaba Erika (2008, Beregszászi Bethlen Gábor Magyar Gimnázium).

2. sz. melléklet. Volt diákjaink, akik kimagasló eredményeket értek el

Fodor Gyula PhD (1998, főiskolai tanár, a II. RFKMF prorektora, Beregszász), Bocskor Andrea PhD (2002, Európa-parlament képviselő, Brüsszel), Mester András (2002, Mezőgece polgármestere; a Kárpátaljai Magyar Turisztikai Tanács elnöke, Mezőgece), Molnár D. Erzsébet PhD (2002, főiskolai tanár, Beregszász), Molnár D. István PhD (2002, főiskolai tanár, Beregszász), Fodor Katalin (2002, főiskolai tanár, Beregszász), Szilágyi László (2002, főiskolai tanár, Beregszász), Váradi Natália PhD (2002, főiskolai tanár, a II. RFKMF Felnőttképzési Központjának vezetője; a „GENIUS” Jótékonyági Alapítvány irodaigazgatója, Beregszász), Olasz-Berghauer Emőke PhD (2003, főiskolai tanár, Beregszász), Kőszegi-File Margit (2003, angoltanár, iskolaigazgató, Halábor), Sass-Karmacsai Enikő PhD (2003, főiskolai tanár, Beregszász), Henkel Beatrix PhD (2005, egyetemi tanár, Abu Dhabi, Egyesült Arab Emírségek), Erdélyi-Pecsora Éva (2005, iskolaigazgató-helyettes, Beregszász), Ferenc Viktória PhD (2006, a Nemzetpolitikai Kutatóintézet munkatársa, Budapest), Jablonkyó Tamás (2006, főiskolai tanár, Beregszász), Togyeriska Erika (2006, angoltanár, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Szakgimnáziuma, Beregszász), Bányi Szilvia PhD (2007, főiskolai tanár, Beregszász; egyetemi tanár – Pannon Egyetem, Veszprém), Kovács Szilvia (2007, Rátgáber Kosárlabda Akadémia, vezetői asszisztens, Pécs), Molnár Ferenc PhD (2008, főiskolai tanár, Beregszász), Nagy-Kolozsvári Enikő (2008, főiskolai tanár, Beregszász), Dobos Sándor (2009, főiskolai tanár; a II. RFKMF Kiadói Részlegének vezetője, Beregszász), Mádi Gabriella (2009, főiskolai tanár, Beregszász), Bujdosó János (2010, a Miniszterelnökség Nemzetpolitikáért Felelős Államtitkársága Kárpátaljai Főosztályának vezetője, Budapest), Mester-Hnatik Katalin (2010, főiskolai tanár, Beregszász), Hladonik Gergely (2014, főiskolai tanár, Beregszász), Németh-Dobsa Beáta (2015, a Mathias Corvinus Collegium Fiatal Tehetség Programjának (MCC FIT) beregszászi régióvezetője, Beregszász), Sütő-Máté Réka (2015, főiskolai tanár, Beregszász)

ban is.) Csak remélni tudjuk, hogy azok, akik a váltás mellett döntöttek a jobb megélhetés reményében, elérték céljukat és sikeresen hasznosítják a tudást, melyet a beregszászi Rákóczi-főiskolán szereztek.

Nem beszélhetünk a főiskola angolszakáról, annak történetéről anélkül, hogy meg ne említenénk mindazokat, akikre büszkék vagyunk, amiért nálunk szereztek angoltanári diplomát. (Lásd. az 1. és 2. sz. melléleteket.)

7. KIEMELKEDŐ RENDEZVÉNYEINK

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Filológia Tanszékének Angol Nyelv és Irodalom Szakcsoportja folyamatosan szervez rendezvényeket, melyek angol szakos diákjaink szakmai fej-

lődését segítik (versenyek, vetélkedők, diákkonferenciák), illetve a tanszék munkatársainak szakmai fejlődését is szolgálják (mint pl. a nemzetközi tudományos konferenciák).

Az alábbiakban időrendi sorrendben szeretnénk felleleveníteni a legjelentősebb eseményeket.

2002. november 8–10. – az első nemzetközi tudományos konferencia főiskolánkon, melyet *Idegennyelv-oktatás készségi környezetben* címmel rendeztünk meg. A konferencián elhangzott előadások írásos változatát 2004-ben jelentettük meg (Huszt, 2004).

2007. március 30. – országismereti vetélkedő az Amerikai Egyesült Államokról *Who knows more about the USA? (Ki tud többet az USA-ról?)* címmel az I. és II. évfolyamos

angol szakos diákok számára, a III. évfolyamos angol szakos szakszervezésében.

2008. február–május – angol szkeccs-iro-verseny (szkeccs – rövid történet váratlan csattanóval a végén) az angol szakos diákok számára.

2012. november 27. – „Tanulj velünk! Légy a diáktársunk!” – rendhagyó rendezvény a IV. évfolyamos angol szakos diákok szervezésében. Az izgalmas kezdeményezés célja tanintézményünk népszerűsítése volt a beregszászi magyar iskolások körében, hogy hiteles, első kézből származó információval szolgáljanak arról, mit jelent a főiskolán tanulni, és a saját szemszögükből mutassák be a főiskolai életet.

2014. április 10–11. – nemzetközi tudományos konferencia „Modern trends in foreign language teaching and applied linguistics in the twenty-first century: Meeting the challenges” címmel, amely két szekcióban került meg-

rendezésre: nyelvpedagógiai és alkalmazott nyelvészeti. A plenáris előadók között üdvözölhettük Medgyes Péter professzor urat (ELTE, Budapest), Nikolov Marianne professzor asszonyt (PTE, Pécs), dr. Kontra Editet (ELTE, Budapest), Jerrold Franket (USA Kijevi Nagykövetsége) és dr. Orosz Ildikót, a Rákóczi-főiskola elnökét. Az előadások kötetben is megjelentek (Huszt, és Lechner szerk., 2018).

2014. május 8. – William Shakespeare születésének 450. évfordulóját méltattuk. A költő, drámaíró, színész tiszteletére hallgatóink legismertebb drámáinak – többek között a *Lear király*, a *Macbeth*, az *Othello* – egy-egy jelenetét állították színpadra. A nagyszerű előadás az eredeti nyelven hangzott el, így hozva még közelebb hallgatóinkhoz az angol kultúrát, irodalmat.

2014. október 30. – a főiskola folyosói halloweeni hangulatot árasztottak: tóklámpások világítottak, szel-

lemdíszek lebegtek a falak között, miközben boszorkák, kísértetek, rémisztő alakok jelentek meg előttünk. Ezen az estén az angol szakos hallgatók előadást tartottak a halloweenről, melyből az ünnephez kapcsolódó szokásokat, szimbólumokat, babonákat ismerhették meg a jelenlévők. Ezután az ijesztő jelmezbe bújt diákok versenye következett, majd halloweeni sütemények kóstolására és értékelésére került sor.

2014. december 11–12. – kirándulás Bécsbe, a világhírű adventi vásárra az angol szakos hallgatók részvételével. A téli időjárás ellenére az utazók szívét átjárta a melegség, a karácsonyi hangulat és persze jól jött a finom meleg tea vagy puncs is. Természetesen a második idegen nyelv, a német gyakorlására is jó lehetőség adódott, hiszen valós élethelyzetekben tapasztalhatták meg diákjaink a többnyelvűség előnyeit.

2015. március 17. – Szent Patrik-napi rendezvényünk alkalmából, amelyen a keresztény térítőt, Írország védőszentjét méltattuk zenés, játékos formában, zöldbe borult minden. Hallgatóink vidám vetélkedő keretében adtak számot tudásukról és kreativitásukról.

2015. október 26. – az első angol helyesírási vetélkedő két kategóriában, az I. évfolyamosok és a II–IV. évfolyamosok számára.

2016. április 21-én került sor a *The Age of Charlotte Brontë (Charlotte Brontë kora)* kvízestre. A kiváló író nő születésének 200. évfordulója alkalmából a II. RFKMF angol szakos hallgatói egész délutános többfordulós játékos vetélkedőn vehettek részt. A diákok számot adtak a Brontë-testvérek életével, műveikkel, korukkal kapcsolatos tudásukról. Képfelismerés, érdekes tények, életrajzi adatok ismerete, filmrészletek felismerése is szerepelt a feladatok között.

2016. november 6. – második alkalommal került megrendezésre az angol helyesírási vetélkedő két kategóriában, I. évfolyamosok és II–IV. évfolyamosok számára.

2017. november 13. – a harmadik angol helyesírási vetélkedőt is megrendeztük két kategóriában: I. évfolyamosoknak és II–IV. évfolyamosoknak.

2018. március 27–28. – „Multiculturalism and diversity in the 21st century” címmel tartottunk nagyszabású nemzetközi tudományos konferenciát 16 ország (Amerikai Egyesült Államok, Csehország, Egyesült Királyság, Indonézia, Irán, Japán, Jordánia, Kanada, Lengyelország, Magyarország, Németország, Oroszország, Románia, Szíria, Szlovákia, Ukrajna) 122 előadójának részvételével. A plenáris előadók között volt Medgyes Péter professzor úr, világhírű nyelvpedagógus, a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem profes-

sor emeritusa. Az elhangzott előadások rövidített változatai, illetve tartalmi kivonatai konferenciakötetben jelentek meg (Nagy-Kolozsvári és Kovács szerk., 2018).

2018. október 24. – a negyedik angol helyesírási vetélkedő két kategóriában, I. évfolyamosok és II–IV. évfolyamosok számára.

2015–2019 – minden tanév májusában tudományos-diákköri konferenciát rendeztünk azzal a céllal, hogy a legkiválóbb diákjaink a nyilvánosság előtt is bemutathassák kutatásukat. A rendezvény egyik előnye, hogy a diákok megismerhetik egymás tudományos munkáját és tanulhatnak egymástól. Ennél is fontosabb, hogy a szakértői zsűritől (amely általában három tanszéki munkatársból állt) a résztvevők hasznos tanácsokat, javaslatokat kaphattak a jövőbeni kutatásaikhoz. Így járultunk hozzá eddig a kárpátaljai magyar tudományos utánpótlás neveléséhez.

A koronavírus-világjárvány azonban közbeszólt, így az idei, hatodik diákkonferenciánk sajnos elmaradt.

Immár hagyománnyá vált, hogy minden év karácsonyán intézményi ünnepségre kerül sor tanszékünk szervezésében, melyen hallgatóink igyekeznek feleleveníteni, bemutatni az angolszász országok szokásait, vegyítve azokat a magyar és ukrán tradíciókkal. Ilyenkor közös táncokkal, énekekkel, versekkel, színdarabokkal, saját készítésű videókkal színesítjük a műsort és hangolódunk a karácsonyi csodára.

8. PÁLYÁZATI LEHETŐSÉGEK DIÁKJAINK SZÁMÁRA (MAKOVECZ-PROGRAM, ERASMUS+, ZRÍNYI ILONA SZAKKOLLÉGIUM)

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola hallgatóinak számos lehetőség áll rendelkezésére tanulmányi idejük alatt: külföldi ösztöndíjak, tanulmányutak,

részképzési lehetőségek. Ezek közül kiemelnénk a Makovecz Hallgatói Ösztöndíjprogramot és az Erasmus+ pályázati lehetőséget.

A Makovecz Hallgatói Ösztöndíjprogram keretében, a magyar–magyar hallgatói mobilitás növelése érdekében az Emberi Erőforrások Minisztériuma a kijelölt határon túli, magyar nyelvű képzéseket működtető felsőoktatási intézményekben tanulmányokat folytató külhoni magyar hallgatók, illetve a külhoni képzések után érdeklődő anyaországi hallgatók részére támogatást

biztosít, mellyel a Keretprogram időszakában külhoni magyar és anyaországi hallgatók vehetnek részt 1–5 hónapos részképzésekben az intézményközi együttműködésekben részt vevő felsőoktatási intézményekben. Hallgatóink minden évben élnek a lehetőséggel, így például a 2015/2016-os tan-

évben 15 fő négy különböző intézményben – a Selye János Egyetemen, Komáromban; a Partiumi Keresztény Egyetemen, Nagyváradon; a Babes–Bolyai Tudományegyetemen, Kolozsváron és a Marosvásárhelyi Művészeti Egyetemen – töltöttek egyenként 1-2 hónapot. A 2016/2017-es tanévben 14 hallgatónk vett részt a fent említett egyetemek valamelyikén hasonló időtartamú képzésben. Idővel a program népszerűsége egyre nőtt, így a következő, 2017/2018-as tanévben már 20 hallgató járt a külföldi egyetemeken, a korábbi lista pedig kiegészült a Debreceni Egyetemmel, az Eötvös Loránd Tudományegyetemmel, a Károli Gáspár Református Egyetemmel. A 2018/2019-es tanévben 16 hallgató vett részt külföldi részképzésben, s ebben az esztendőben a veszprémi Pannon Egyetem is bekapcsolódott a hallgatóinkat fogadó intézmények sorába. Az elmúlt tanév során 9 hallgató érzett bátorságot magában, hogy pályázatot nyújtson be, így ők is 1-1 hónapos tanulmányúton vehettek részt többek között a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem Marosvásárhelyi Karán és a Pécsi Tudományegyetemen.

Az Erasmus+ pályázat általános célja a hallgatók nemzetközi oktatási és kulturális cseretevékenységének, azaz mobilitásának támogatása,

lehetővé téve oktatási, nyelvi, szakmai és kulturális tapasztalatok megszerzését külföldi felsőoktatási intézményben az Európai Unión belül. Élve a lehetőséggel 2017 tavaszi félévében egy hallgatónk teljes szemeszteres képzésben vett részt az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán, azaz öt hónapig az említett egyetem teljes jogú hallgatója lehetett. A 2019/2020-as tanévben pedig két hallgató vett részt teljes szemeszteres, azaz öthónapos képzésen a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetemen.

Az Erasmus+ program keretében oktatói mobilitásra is lehetőség van, melynek során kollégáink szakmai csereprogramon vehetnek részt. 2018 őszén német szakos kollégánknak, Lechner Ilona vett részt egy tíznapos szakmai tapasztalatcserét segítő úton.

A kárpátaljai magyar felsőoktatásban széleskörű tehetséggondozás folyik. A „GENIUS” Jótékonyági Alapítvány karolta fel ezt a nemes feladatot és szervezi a Zrínyi Ilona Kárpátaljai Magyar Szakkollégium tevékenységét. Olyan diákok jelentkezhetnek ide, akik kutatásaikat kárpátaljai felsőoktatási intézményekben folytatják. A szakkollégiumra a III–V. évfolyamokon nappali tagozaton tanuló, kiváló eredményeket felmutató diákok nevezhetnek be. A hallgató tanulmányi átlaga nem lehet

3. sz. táblázat. Angol szakos diákjaink a Zrínyi Ilona Kárpátaljai Magyar Szakkollégium tehetséggondozó programjában (forrás: Filológia Tanszék Angol Nyelv és Irodalom csoportjának adatbázisa)

Tanév	Hallgató	Tutor / konzulens
2000–2002	Fodor Katalin	tutor: dr. Szabó Tibor / konzulens: Huszti Ilona
2001–2003	Hires Emőke	tutor: dr. Kótyuk István / konzulens: Fábián Márta
2005–2008	Kovács Szilvia	tutor: dr. Brenzovics Marianna / konzulens: Lizák Katalin
2006–2009	Nagy-Kolozsvári Enikő	tutor: dr. Kótyuk István / konzulens: Fábián Márta
2008–2010	Birta László	tutor: dr. Huszti Ilona
2011–2013	Nyegre Marianna	tutor: dr. Huszti Ilona
2013–2015	Sütő-Máté Réka	tutor: dr. Huszti Ilona
2016–2017	Kovács-Bakos Alexandra Kitti	tutor: dr. Huszti Ilona
2016–2017	Sipos Zsuzsanna	tutor: dr. Bárány Béla
2017–2020	Kacsur Annamária	tutor: dr. Huszti Ilona
2020–2021	Orosz Melánia	tutor: dr. Huszti Ilona
2020–2021	Petrusinec András	tutor: dr. Lechner Ilona
2020–2021	Váradi Krisztián	tutor: dr. Lőrinc Marianna

a szaktantárgyakból 4,0-nél alacsonyabb.

A szakkollégisták minden tanév végén kötelezően részt vesznek a Kárpátaljai Tudományos Diákköri Konferencián. Ez a kárpátaljai magyar nyelvű felsőoktatásban a tehetséggondozás legfontosabb, legjelentősebb formája. Itt méretetnek meg a szakkollégisták évente az általuk elvégzett kutatások eredményeinek bemutatása által. A konferencia a tehetséges alkotó fiatalok színvonalas bemutatkozási lehetősége, kiváló alkalom arra, hogy szakmai zsűri előtt ismertethessék tudományos kutatásaik eredményeit. Pályamunkáikról írásos szakvéleményt kapnak, melyből sokat tanulhatnak, javíthatnak kutatói munkájukon.

A legeredményesebb hallgatók jogot nyernek arra, hogy képviseljék Kárpátalját Magyarországon a két évente megrendezésre kerülő Országos Tudományos Diákköri Konferencián (OTDK). Nagy örömeinkre szolgál, hogy 2009-ben az OTDK Tanulás- és Tanítás-mód-

szertani – Tudástechnológiai Szekciójának nyertese éppen a mi diákunk, Nagy Enikő lett. Ezt követően az OTDK legeredményesebb hallgatóinak járó Pro Scientia aranyérmet is odaítélték neki. Sütő-Máté Réka 2016-ban ugyanebben a szekcióban az előkelő 5. helyezést érte el, míg Kacsur Annamária 2020-ban elnyerte a jogot, hogy képviselje főiskolánkat a 2021-es OTDK-n az említett szekcióban.

A 3. sz. táblázat tartalmazza azon angol szakos diákjaink névsorát, akik az elmúlt években részt vettek a tehetséggondozó szakkollégium munkájában.

9. NYÁRI NYELVGYAKORLAT ANYANYELVI TANÁROK FELÜGYELETE ALATT

Tanszékünk hosszú évek óta nagyon jó viszonyt ápol az angliai Claygate település Holy Trinity gyülekezetével, amelynek tagjai minden nyáron önkéntes missziós útra indulnak Kárpátaljára. A testvértelepülési programoknak köszönhetően a missziósoknak Szőlősgyula és Aklihegy ad otthont. Rend-

szert orvosok, tanárok, szociális munkások, lelki gondozók érkeznek a legnagyobb számban, de gyakran egyéb szakterületek képviselői is segítik munkájukkal a helyieket. Az Angliából érkező orvosokhoz budapesti orvostanhallgatók csatlakoznak, hogy minél több helyi rászorulóknak nyújtsanak egészségügyi segítséget. A Rákóczi-főiskola hallgatói már több mint 15 éve vesznek részt rendszeresen ebben a munkában. Angol szakosaink, csatlakozva a misszióhoz, a nap huszonnégy órájában segítik a kommunikációt az angolok és a helyiek között. Az angol anyanyelvű tanárokkal együttműködve napközis táborot szerveznek, a lelkigondozókkal a helyi betegeket, mozgássérülteket látogatják, de vannak, akik az orvosok mellett is be tudnak segíteni a fordítással. Ez nagyon jó lehetőség hallgatóink számára az élő angol nyelv gyakorlására és a kapcsolatépítésre. Hálásak vagyunk, hogy már évek óta részesei lehetünk ennek a nagyszabású és sikeres programnak.

IRODALOM:

Huszti, I. (2004). *Idegennyelv-oktatás kisebbségi környezetben*. Ungvár: Poliprint.

Huszti, I. (2009). Angol-tanárképzés Beregszászon. *Acta Beregsasiensis*, 8(1), 141–146.

Huszti, I. (2010). *Nyelvtanítás: módszerek és eljárások*. Ungvár: Poliprint.

Huszti, I. (2011). A tanítási gyakorlat jelentősége a tanárrá válási folyamatban. In: *Вісник Прикарпатського Університету. Педагогіка*. Випуск 38, ст. 87–90. Івано-Франківськ.

Huszti, I., & Lechner, I. (Eds.). (2015). *Modern trends in foreign language teaching and applied linguistics. Proceedings of the international conference 'Modern trends in foreign language teaching and applied linguistics in the twenty-first century: Meeting the challenges', 11-12 April, 2014*. Beregszász/Berehovo: Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian Institute.

Nagy-Kolozsvári, E. és Kovács, Sz. (Szerk.). (2018). *Multikulturalizmus és diverzitás a 21. században: absztraktkötet. Nemzetközi tudományos konferencia előadásainak absztraktjai*. Beregszász, 2018. március 27–28. Ungvár: „RIK-U” Kft.

JEGYZETEK:

¹ Sajnálatos módon ez a szakpár később megszűnt, mivel 2008-tól Ukrajna-szerte eltörölték a szakpárokat, és azóta nem volt olyan tanító szakos hallgatója a főiskolának, aki egyidejűleg angol szakon is tanult volna.

² Forrás: a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Tanulmányi és Karrierkövető Osztálya

SIMON MÁRTA*

A családok szerepe beregszászi és beregszászi járási kisiskolások tanulási attitűdjeinek alakulásában**

BEVEZETÉS

A családnak meghatározó szerepe van a gyermekek formálásában, a fiataloknak az életre való felkészítésében, stabilitása különösen fontos a nevelés szempontjából. A család az első, érzelmileg legjelentősebb közösség, amely a társas viselkedés és tevékenység szokásrendjébe bevezeti az egyént. A szülő-gyermek kapcsolat minden későbbi emberi kontaktus alapmintája az utóbbi számára. Minden családnak megvan a maga szubkultúrája, eltérőek az életkörülményeik, iskolázottságuk, életszínvonaluk, a társadalomban elfoglalt helyük. Fontos tényezők még ebből a szempontból a pénzügyi-anyagi helyzet, a lakáskörülmények, a kulturális ellátottság (Busi, 2004:9).

Ugyanakkor tekintettel kell lennünk a bennünket körülvevő és állandóan változó világra: a feltartóztathatatlan modernizációra, a szülők és gyermekek között megjelenő szakadékokra, a kommunikációs zavarra, az egyre növekvő migrációra a kárpátaljai családok körében. Egy 2017. évi kutatás alapján a legutóbbi, 2001-es ukrainai népszámlálás óta több mint 14 ezer kárpátaljai magyar távozott külföldre (Rákóczi, 2018/1:21–22). A számos változás óhatatlanul kihat a családokra, a gyermekek jövőjére.

A 6–10 éves kisiskolás képességeinek próbálgatásával, saját korlátainak kipuhatolásával igyekezik megerősíteni önmagába vetett hitét, miáltal elkerülheti az önértékelési zavarokat (Bagdy, 1977: 17). A gyermek tapasztalatainak eredményeként a motiváció az iskolai eredményhez kapcsolódik.

A pedagógusok és a szülők a gyermek motiválásával összefüggésben elsősorban arra gondolnak, hogy miként lehet rávenni őt a tanulásra, hogyan lehetne lekötni a figyelmét vagy felkelteni az érdeklődését a tanulás iránt.

Mint köztudott, a gyerekek kognitív képességei csak részben határozzák meg az iskolai sikert (Józsa, 2008/8: 71). Józsa Krisztián kutatásában rámutat, hogy a családi háttér alapvetően befolyásolja az iskolai eredményességet. E gondolatot vettük alapul jelen dolgozat megírásához**. A családi háttér leírásában a legmeghatározóbb tényezőnek a szülők iskolai végzettségét tekintettük (Józsa, 2008/8:69).

A szülők gyermekeikkel szemben támasztott elvárásai sok esetben saját iskolai végzettségük függvényében alakulnak, aminek hatása tetten érhető. Például a diplomás szülők gyermekei nagyobb arányban szereznek diplomát, mint ahogyan a diplomával nem rendelkező szülők gyermekei is többnyire az anyák és az apák képzettségi szintjének megfelelő végzettségig jutnak el (Andor, 1999: 191).

E felméréssel szeretnénk volna feltérképezni, miként hat a család (a szülő) a 6–10 éves iskolások tanulási attitűdjeire. Feltételezéseink a szakirodalom és tapasztalataink alapján a következők voltak:

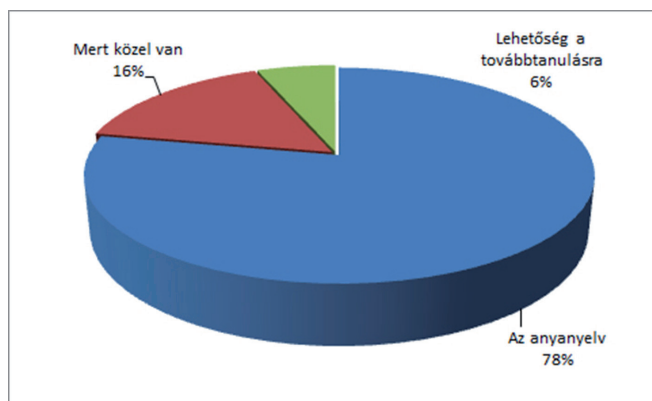
- a szülő rábízta az iskolára (a tanítóra) gyermekét, elvárja, hogy ott kellőképpen motiválják a tanulásban;
- a szülő maga is alkalmaz motivációs eszközöket (jutalmazás, büntetés), hogy tanulásra ösztönözze gyermekét;
- napjainkban a tanulás (az általa megszerzett tudás) nem számít akkora értéknek, mint korábban;
- releváns különbségek tapasztalhatók a városi és falusi lakosság között a gyermekek tanulási attitűdjeinek formálása tekintetében.

A kutatási módszerekről. Kutatásunk módszerül a kérdőíves lekérdéztést választottuk. A célcsoport: a 6–10 éves gyermeket, gyermekeket nevelő szülők. Az anonim kérdőív papíralapú volt, 19 zárt, illetve nyitott kérdést tartalmazott. A roma családok esetében legtöbbször interjúra került sor, mivel a szülők túlnyomórészt írástudatlanok.

Kutatási pontok. A kutatást négy városi iskolában – Beregszászi 4. Számú Kossuth Lajos Középiskola, Beregszászi 6. Számú Általános Iskola, Beregszászi 7. Számú Általános Iskola és Beregszászi 9. Számú Általános Iskola –, valamint három falusi oktatási intézményben – Mezővári II. Rákóczi Ferenc Középiskola, Borzsovai Általános Iskola és Nagymuzsalyi Középiskola – végeztük.

A FELMÉRÉS EREDMÉNYEI

A felmérés keretében 209 kérdőívet juttattunk el a szülőkhöz, 200 kitöltve érkezett vissza – faluhelyről és városból egyaránt. A válaszadók közül 44 férfi, 156 nő. Hetvenen középfokú, 56-an szakiskolai, 48-an felsőfokú végzettséggel rendelkeznek, míg 26-nak semmilyen iskolai végzettsége nincs (ők többnyire roma nemzetiségűek). A válaszok megoszlását diagram formájában, százalékban is megadjuk.

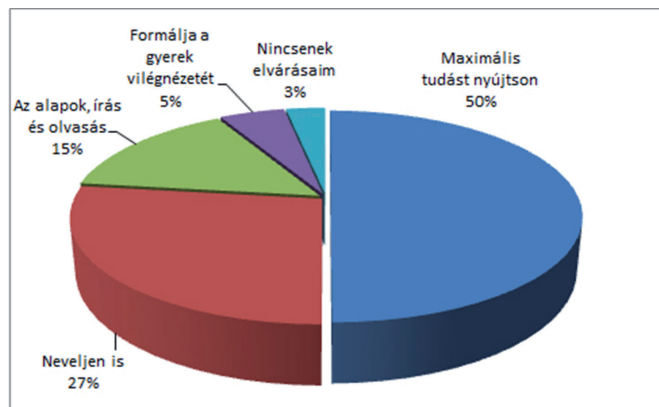

1. sz. ábra: Szülők iskolaválasztási motivációja

*A szerző a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola MSc II/IV tanító szakos hallgatója

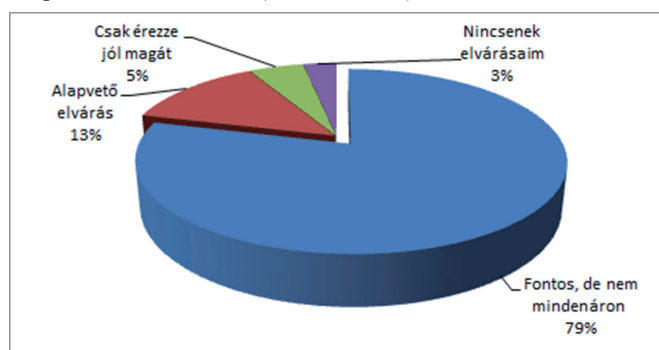
** Jelen munka a szerző főiskolai szakkolgozatának rész-eredményein alapul

A legtöbb szülő (156 fő) az iskola tannyelve, nem pedig gyakorlati megfontolások alapján választotta meg az iskolát, ahová a gyermekét beíratta. Elmondható tehát, hogy az iskola-választás szempontjából nagy szerepet játszik az anyanyelv. Harminckét esetben bizonyult meghatározó tényezőnek az oktatási intézmény közelsége. A megkérdezett roma szülők többsége esetében, akik túlnyomórészt városi lakosok voltak, ez játszotta a döntő szerepet az intézményválasztásban, más lehetőségük alig lévén, hogy gyermeküket iskolába járassák. Viszonylag kevés, 12 szülő tekintette fontosnak az intézmény-választást a továbbtanulás szempontjából (1. számú ábra).

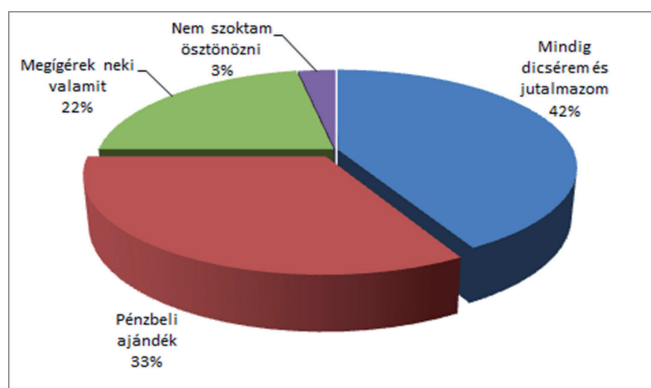
2. sz. ábra: A szülők elvárásai a gyermek iskolájával kapcsolatban

Amikor a szülő rábízta az iskolára (tanítóra) gyermekét, elvárja, hogy ott kellőképpen motiválják őt a tanuláshoz, s a legtöbb megkérdezett (100 fő) azt szeretné, hogy az intézmény maximális tudást nyújtson. A válaszok alapján a második legfontosabb elvárás a szülők részéről, hogy ne csak tudást adjon az iskola, hanem neveljen is (54 fő). A többségükben városlakó roma szülők, akiket e sorok szerzője személyesen kérdezett ki a romatelepen, többnyire analfabéták, ezért számukra az a legalapvetőbb elvárás az iskolával szemben, hogy megtanítsák a gyermeküket az alapokra. Ebből kifolyólag viszont a többségük (30 fő) szerint elég, ha a gyerek megtanul írni és olvasni (2. számú ábra).

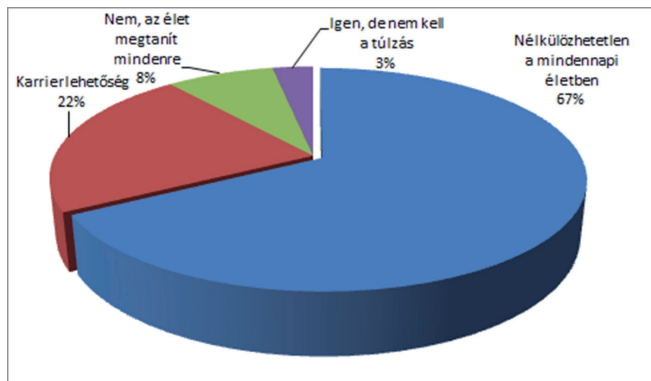
3. sz. ábra: Fontos-e a jó érdemjegy a szülő szempontjából?

A szülők sokszor támasztanak elvárásokat a gyermekeik tanulási előmenetelét illetően, amelyek igen szigorúak is lehetnek (mindig jó jegyet kell kapnia), de van, aki nem tartja ezt fontos szempontnak, a gyermek iskolai közérzetét tekinti elsődlegesnek. A válaszadók elvárásai döntően mérsékelteknek nevezhetők. A 3. számú ábrán látható, hogy szeretnék, ha gyermekük jól tanulna, de zömükben nem tartják nagy hibának, ha ez nem sikerül. A gyermek jó érdemjegyével kapcsolatban mindössze 6 megkérdezettnek nem volt semmilyen elvárása.

4. sz. ábra: Szülői motivációs eszközök

A kisiskolás gyermek még nemigen érti, hogy miért fontos a tanulás, korából adódóan nem mindig tudja helyesen rangsorolni a szempontokat, célokat, ezért szükség esetén a szülőknek kell valamilyen motivációs eszközhöz nyúlni, ami lehet például dicséret, jutalmazás. A válaszadók többsége motivációs eszközként a dicsérettel való jutalmazást tartotta a legalkalmasabbnak arra, hogy gyermekeit tanulásra ösztönözze (84 fő). A dicséret mellett említették a jutalmazást vagy az anyagi motivációt is (66 fő). Ez utóbbi tekinthető másodlagos motivációs eszköznek. Ugyancsak motivációs eszköznek minősül a szülői ígéret, amely a gyermek jó tanulmányi előmenetele esetén teljesül (44 fő). A válaszadók közül csak hat hagyja a gyermekére a tanulást, és nem igyekszik motiválni őt (4. számú ábra).

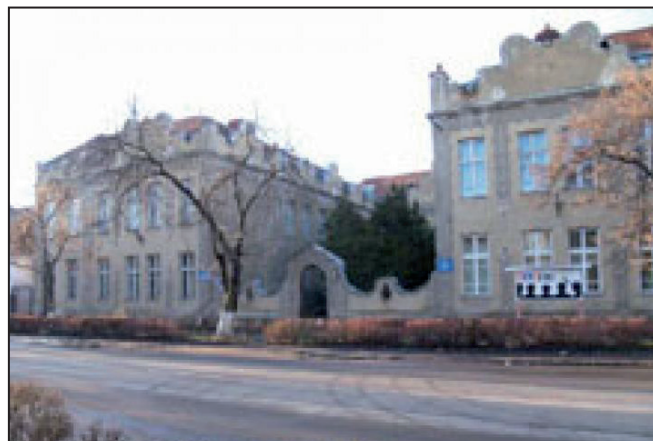

5. sz. ábra: Miért fontos a gyermek számára a tanulás a szülő szerint?

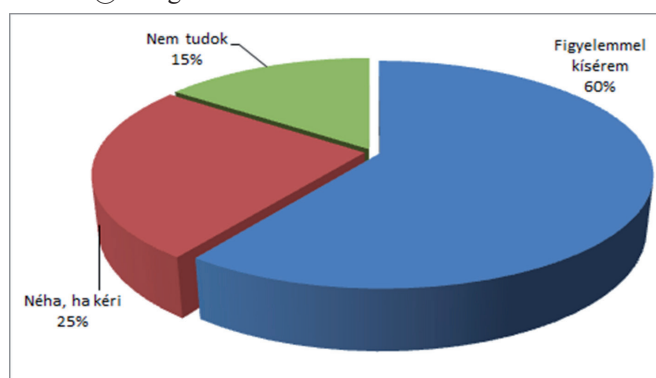
Bár digitalizált világunkban sok új tanulási módszer született, illetve a régiek egy része is átalakult, miközben az elsajátítandó ismeretek mennyisége nőtt, a tartalom pedig jelentősen megváltozott, azt nem vitatják az oktatási szakemberek, hogy a tanulás a tudás megszerzésének formájaként továbbra is nélkülözhetetlen az életünkben. A tanulás nem fejeződik be az érettségi bizonyítvány vagy a diploma megszerzésével, hiszen korunkban az embernek meg kell tanulnia alkalmazkodni a gyorsan változó körülményekhez, ismernie kell a szinte naponta megújuló digitális eszközöket, elengedhetetlen követni a folyamatosan frissülő információkat vagy a munkát érintő innovációkat. Vagyis a tanulás életfogytig tartó tevékenységgé vált. Felmerül tehát a kérdés, a szülők mennyire tekintik fontosnak a tudás megszerzését az iskolában? A válaszadók közül csak 16-an bíznák az életre a tanítást, 134 fő szerint a tanulás nélkülözhetetlen a mindennapi életben. További 44 fő véli úgy, hogy a tanulás magában rejtje a karrier lehetőségét, megélhetési forrást jelenthet (5. számú ábra).

A Beregszászi 6. Számú Horváth Anna Általános Iskola
Forrás: @Beregszaszi6SzamuAltalanosIskola

A Beregszászi 4. Számú Kossuth Lajos Középiskola
Forrás: karpatalja.lap.net

6. sz. ábra. Szülői részvétel a házi feladat elkészítésében

A gyerekek sokszor igényelnek segítséget az iskolában, a napközben kapott házi feladat elkészítéséhez, előfordul, hogy a feladatok elvégzését, a jobb megértést otthon a szülőnek is támogatnia kell. A tanulmányi előmenetelt ez nagyban segíti. A kérdésre, hogy a szülő fontosnak tartja-e a házi feladat elkészítésének otthoni támogatását, illetve részt tud-e venni benne, és ezzel segíteni, ösztönözni a gyermeket, eltérő válaszok születtek. Kiderült, hogy a legtöbb szülő mindig figyelemmel kíséri gyermeke tanulmányait, a házi feladat elkészítését (120 fő). Vannak olyan szülők is, akik csak akkor segítenek a házi feladat megoldásában, ha a gyermek kéri tőlük (50 fő). Többnyire a roma családokban tapasztaltuk, hogy a szülők, akiknek a képzettsége hiányos, nem tudnak segíteni a házi feladat elkészítésében gyermekeiknek (6. számú ábra).

A Mezővári II. Rákóczi Ferenc Középiskola
Forrás: karpatalja.lap.net

ÖSSZEGZÉS

Az eredményekből kitűnik, hogy a szülők az iskolaválasztás egyik meghatározó szempontjának az oktatás nyelvét tekintették, tehát fontosnak tartották, hogy gyermekük anyanyelvén tanuljon. A szülők bíznak a választott iskolában és a tanítóban, aki motiválja és segíti gyermeküket a tanulásban. A válaszadók többsége nemcsak a tudás átadását, hanem a gyermek nevelését is az iskolára bízta. Megtudtuk azt is, hogy a szülők többsége igyekszik motiválni gyermekét, hogy jobb eredményeket érjen el a tanulásban, s ezt legtöbbször dicsérettel és biztatással igyekszik elérni. A szülők többsége élénken érdeklődik a gyermeke előmenetelére, és a saját példájával (azonos szintű végzettség elérését tűzve ki célul) is ösztönözni igyekszik őket a jobb teljesítményre. Többségük fontosnak tartja a tanulást és a tudás megszerzését, jelentős részük ebben lehetőségeihez mérten segíteni is igyekszik (pl. a házi feladat elkészítésével). Releváns különbségek a falusi és városi lakosság között e tekintetben felmérésünk alapján nem mutathatók ki. Inkább etnikumok közötti különbségeket tapasztaltunk a magyar és a roma nemzetiségűek között.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

- Andor Mihály 1999: *Diplomás szülők gyerekei*. Educatio 2002/2. 191–210. (<http://docplayer.hu/3028092-Diplomas-szulo-gyerekei.html> – utolsó letöltés ideje: 2020. 02. 25.)
- Bagdy Emőke 1977: *Családi szocializáció és személyiség-zavarok*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 17.
- Busi Etelka 2004: *Nevelési színterek I.* (<http://edutech.elte.hu/multiped> – utolsó letöltés ideje: 2020. 01. 20.)
- Fejes József Balázs 2015: *Célok és motiváció*. Gondolat Kiadó, Budapest, 17–26.
- Józsa Krisztián 2002: *Az iskola és a család hatása a tanulási motiváció alakulására*. (http://real.mtak.hu/61314/1/EPA00011_iskolakultura_2000_08_069-082.pdf – utolsó letöltés ideje: 2020. 02. 21.)
- Rákóczi Krisztián 2018: *A migrációs folyamatok hatása a kárpátaljai magyarok számának alakulására*. (http://metszetek.unideb.hu/files/metszetek_201801_02.pdf – utolsó letöltés ideje: 2020. 02. 21.)
- Sávai János 2007: *Nevelésemélet. Bevezetés a pedagógiába*. Gondolat Kiadó, Budapest, 11.

BARTA KAROLINA KITT^{*}

A barkaszói roma közösség nyelvhasználata

Kárpátalja olyan régiónak számít, melyre jellemző a „soknemzetiségűség”, azaz lakosságát egyidejűleg több nemzet képviselői alkotják, melyek között megtalálhatjuk a romákat¹ is. Az itt élő romák számáról nincsenek pontos információk. A 2001-es népszámlálási adatok szerint a megye összlakosságának 1,1%-át teszik ki. A tényleges arányuk meghatározását az is nagymértékben megnehezíti, hogy sokan közülük nem is vallják magukat romának. Viszont Ukrajna területén belül a magukat romának vallók a legnagyobb arányban Kárpátalján élnek (Braun–Csernicskó–Molnár 2010: 9, 12, 17; Molnár–Molnár D. 2005: 20–21).

Nyelvüket tekintve a kárpátaljai romák több mint fele magyar anyanyelvűnek tartja magát, csekélyebb arányban vannak, akik a cigány nyelv valamely változatát beszélik, s majdnem ugyanannyi azok száma is, akik többnyire az ukrán nyelvet használják (Braun–Csernicskó–Molnár 2010: 24–26). A Kárpátalján élő romák 44,7%-ának esik egybe a nemzetisége és az anyanyelve (Beregszászi–Csernicskó 2004: 30).

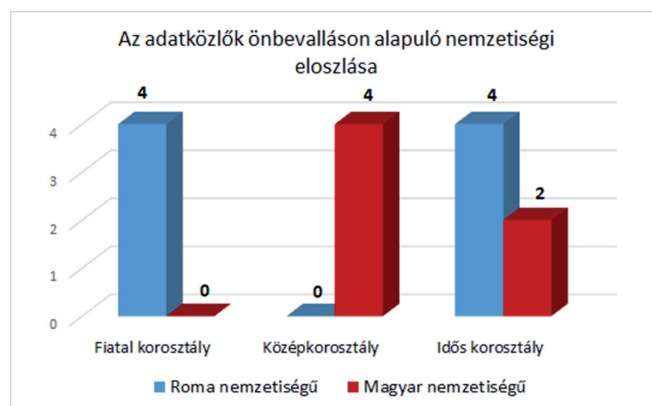
Életkörülményeikre jellemző, hogy elkülönítve „táborokban” élnek, amelyek rendszerint egy-egy település végén, mellett terülnek el. Itt a romák szinte teljesen vagy részben elszigetelve, több alapvető szolgáltatás (gáz, vezetékes víz stb.) híján élik mindennapjaikat. Több helyen előfordult, hogy a cigányoknak e táborokban saját templomot, iskolát, óvodát építettek, mintegy a gyakorlatban is kiközösítve őket (Braun–Csernicskó–Molnár 2010: 51). Ugyanakkor a többségi társadalom részéről a negatív sztereotípiák sem ritka irányukban, minek oka szegényes életkörülményeikben, eltérő kultúrájukban, jellegzetes nyelvi, etnikai jegyeikben keresendő (uo.: 95). Az ilyen hozzáállás természetesen negatív diszkriminációt von maga után, ami az élet több területén is megmutatkozik, például az oktatásban. A kárpátaljai iskolákban egyre inkább észrevehető a magyar osztályok tanulói számának csökkenése vagy „elcigányosodása”. Ez egyrészt azzal magyarázható, hogy sok magyar család költözik külföldre, illetve hogy a romák körében a legnagyobb a gyermekszületések száma. Másrészről pedig arra vezethető vissza a jelenség, hogy sok szülő az államnyelv jobb elsajátításának reményében (erről lásd pl.: Orosz 2010: 106, Séra 2010: 180), vagy épp a romáknak a magyar tannyelvű osztályokban megnövekedett létszámára való tekintettel egy másik, „magyarabb” iskolába (erről lásd pl.: Ferenci–Séra 2012: 488), vagy esetleg ukrán osztályba íratja gyermekét. A kárpátaljai magyarok előítéletekkel teli viszonya a romákhoz tetten érhető egy másik, az itteni magyaroknak más kárpátaljai etnikai csoportokhoz fűződő kapcsolatát vizsgáló kutatás eredményeiben is. A kutatás azt vizsgálta, hogy Kárpátalján az emberek milyen mértékben hajlandók elfogadni egyes etnikai csoportokat. Az eredmények azt mutatják, hogy a romákat tudják a legkevésbé elfogadni, ugyanis a velük vállalt legközelebbi viszony, amit a magyarok még elfogadhatónak vélnék, az az egy településen való élés (Beregszászi–Csernicskó–Híres–Márku 2003: 240).

A barkaszói roma közösség többsége a falu szélén elterülő táborban él, melyben külön villanyvezeték biztosítja az áramellátást. Bár sokan felköltöztek közülük a faluba, azok, akik a táborban maradtak, külön csoportot alkotnak. Elsősorban saját vezetőjükre, Guledza Ferencre hallgatnak. Nyelvismertüknek, nyelvi jellemzőiknek feltérképezése céljából felmérést végeztem körükben, ennek során hangsúlyt fektettem a magyar–roma kapcsolat minőségére a romák szemszögéből. A barkaszói roma tábor lakosai közül 12 embert kérdeztem meg három korcsoportban. Ezek a következők voltak: fiatal korosztály (16–30 évesek), középkorosztály (30–50 évesek), idős korosztály (60–70 évesek).

A felmérés során kiderült, hogy a fiatalok és az idősek mindegyike roma nemzetiségűnek vallja magát, anyanyelvüknek pedig a magyart tartják (bár ketten az idősek közül a roma mellett a magyart is megjelölték nemzetiségként). A középkorosztályból viszont mindenki a magyart nevezte meg nemzetiségének és anyanyelvének is.

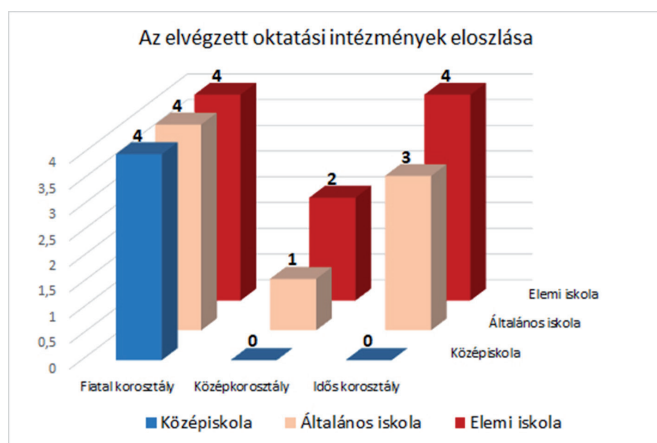
A Barkaszón élő romák a felmérés adatai alapján szinte egyáltalán nem beszélik és nem is értik a roma nyelvet. Arra a kérdésre például, hogy beszél-e valamilyen roma nyelvjárást, a megkérdezettek mindegyike nemmel felelt, csupán egy idős nő tudott megnevezni hosszas gondolkodás után két roma kifejezést.

Anyanyelvén, azaz a magyaron kívül a megkérdezett fiatalok fele beszél valamilyen szinten ukránul is. A középkorosztály tagjai közül ugyanennyien jelölték meg az oroszot, mint általuk valamilyen szinten beszélt nyelvet. Az idősebbeknél pedig a magyar mellett szinte mindenki jól beszéli az ukrán és az orosz nyelvet is.

^{*}A szerző a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola IV. évfolyamos, magyar nyelv és irodalom szakos hallgatója

¹A továbbiakban a roma és cigány szót szinonimaként fogom használni.

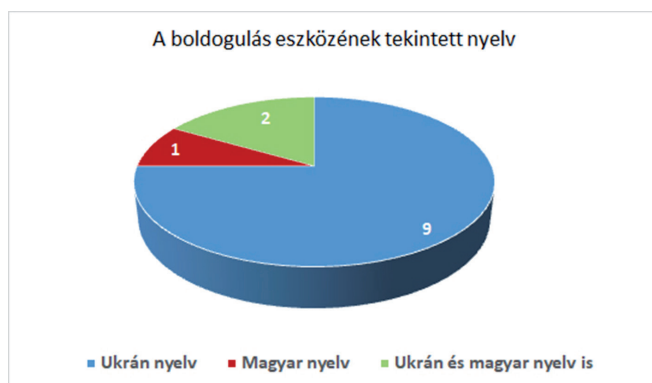
A romák többsége jár (fiatalok) vagy járt (idősebbek) iskolába. A fiatalok rendelkeznek általános iskolai végzettséggel, és jelenleg mindegyikük középiskolában tanul. Az idősek (60–70 évesek) többsége csak általános iskolai végzettséggel rendelkezik. A középkorosztály fele ugyanakkor nem járt iskolába. Van olyan is, aki csak az elemi fejezte be. A nemeket tekintve a magasabb szintű iskolázottság inkább a férfiakra jellemző. A megkérdezettek közül az összes férfi járt iskolába, míg a nők közül többen nem. Valószínű, hogy a viszonylag fiatal korban bekövetkező gyermekvállalás, esetleg a férfitekintélyen alapuló patriarchális családmódel állhat ennek a hátterében. Az iskolai végzettséget kortól és nemtől függetlenül valamennyien fontosnak tartják, bár hogy miért, azt nem igazán tudták megindokolni. „Hogy okosabb legyek”, „Többet tudjak” – hallhattuk némelyiküktől.

Egy idősebb nő kivételével szinte mindannyian csak magyarul beszélnek a környezetükben élő személyekkel, legyen az szülő, nagyszülő, házastárs, barát, szomszéd stb. A boltban, község-házán, orvosi rendelőben, templomban, munkahelyen, szórakozóhelyen többnyire ugyancsak a magyar nyelvet részesítik előnyben. Kivéve egy idős férfit, aki a boltban a magyaron kívül az ukrán és az orosz nyelvet is használja. A különböző mindennapi tevékenységeiket (imádkozás, számolás, káromkodás stb.) szintén minden megkérdezett roma magyar nyelven végzi. Kivételt képez ez alól, ha idegeneket szólítanak meg, ilyenkor ugyanis – a szituációtól függően – a fiatalok többsége és az idősek fele a magyar mellett az ukrán nyelvet is használja. Ami a tévénézési szokásaikat illeti, a magyar nyelvű adásokon kívül csupán az idősebb korosztály néz ukrán és orosz műsorokat is.

Írni és olvasni csak azok tudnak, akik járnak/jártak iskolába (a fiatalok mindegyike, az idősek többsége, s a középkorosztály fele). Akik szoktak olvasni, azok (többnyire az idősek) leginkább a *Bibliát* olvassák, de néhányan regényeket és újságokat is kézbe vesznek.

A megkérdezett romák többsége úgy gondolja, az ukrán nyelv ismerete szükséges ahhoz, hogy valaki Kárpátalján könnyebben tudjon boldogulni. Akadtak azonban, akik csak a magyart említették, vagy a magyart is az ukrán nyelv mellett. Más idegen nyelvet e téren senki nem tartott fontosnak.

A fiatal nők a férjük keresetéből élnek. A fiatal férfiak külföldre járnak dolgozni. A középkorú nők a gyermekszületési támogatásból vagy a férjük keresetéből igyekeznek boldogulni. Az idősebb nők és a férfiak is a nyugdíjuktól, esetleg a kosár- és seprűkészítésből igyekeznek eltartani magukat. Többnyire minden korosztály ismeri ezt a kenyerkereseti lehetőséget. A

családja anyagi helyzetére vonatkozó kérdésre minden fiatal azt válaszolta, hogy átlagos, a középkorosztályhoz tartozók többsége az elfogadható választ jelölte meg. Az idősebbek inkább szegényesként jellemezték helyzetüket.

Kiderült az is, hogy szerintük a romák és a településen élő magyarok kapcsolata viszonylag elfogadható.

Ez a kutatás is rávilágított, hogy vannak különbségek a falu többségi lakói és az itt élő romák nyelvi és kulturális jellemzői között. Anyanyelvüknek a magyart tekintik, de többen beszélnek ukránul és oroszul is. Bár a roma nyelvet a közösségben szinte senki nem beszéli, mégis vannak általános nyelvi eltérések. A barkaszoí roma lakosok a falu életének szerves részét képezik, s bár van különbség a cigányok és a falu többségi lakosai között, mégis jól megférnek egymás mellett.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

Beregszászi Anikó–Cserniczkó István 2004: *...itt mennyit ér a szó?* PoliPrint, Ungvár.

Beregszászi Anikó–Cserniczkó István–Hires Kornélia–Márku Anita 2003: Attitűdök és sztereotípiák: milyennek látjuk magunkat és az ukránokat. In: Cserniczkó István (szerk.): *A mi szavunk járása. Bevezetés a kárpátaljai magyar nyelvhasználatba.* PoliPrint, Ungvár 233–242.

Braun László–Cserniczkó István–Molnár József 2010: *Magyar anyanyelvű cigányok/romák Kárpátalján.* PoliPrint, Ungvár.

Ferenc Viktória–Séra Magdolna 2012: Iskolaválasztás Kárpátalján. *Kisebbségkutatás* 21. évfolyam, 3. szám. 473–514.

Molnár József–Molnár D. István 2005: *Kárpátalja népesége és magyarsága a népszámlálási és népmozgalmi adatok tükrében.* II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Matematika és Természettudományi Tanszék, Beregszász.

Orosz Ildikó 2010: A magyar anyanyelvű/anyanyelvi oktatás és képzés helyzete Kárpátalján (1991–2010). In: *A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Lehotsy Tivadar Intézetének tanulmánygyűjteménye,* PoliPrint Kft, Ungvár. 87–137.

Séra Magdolna 2010: Érvek és ellenérvek az iskolai tannyelv választásban (avagy az oktatáspolitikai változások hatása a kárpátaljai magyar közösségre irányított beszélgetések alapján). In: *Határhelyzetek III. Önmeghatározási kísérletek: hagyományörzéstől a nyelvi identitásig.* Szerkesztő: Fábri István – Kötél Emőke. Balassi Intézet, Márton Áron Szakkollégium Budapest. 161–185.

DR. H. TÓTH ISTVÁN*

Mese, meseértés szemlélődő, hozzáadó, haszonelvű játékkal¹

A nyelv egyik célja a közösségépítés, és az belátható, hogy ha bizonyos módon használom a nyelvet, akkor építem, összetartom a közösséget, ha másként használom, akkor pedig bomlasztom.

(Nyiri Péter)

BEVEZETÉSÜL

Amikor azt terveztem, hogy az Ukrajnában megjelenő *Közoktatás* című pedagógiai folyóiratnak közlésre küldöm el jelen dolgozatomat, akkor abból a feltételezésből indultam ki, hogy mindazoknak a nevelő-gondozó, nevelő-oktató munkáját fogom segíteni, támogatni, akik Kárpátalja magyar nyelvű kisgyermekkori nevelésével foglalkoznak beosztottként, vezetőként, felelős irányítóként, a pályánkra készülőként.

Mindenekelőtt a már gyakorló *óvodapedagógusok*, valamint a *tanítók* szakmai-pedagógiai tevékenységeiben hasznosulhatnak az alább olvashatók.

Ugyanakkor az óvodai és a kisiskoláskori nevelőmunkára főiskolai és/vagy egyetemi szintű képzésben: *alap- és meseterképzésben résztvevők* számára is értékelhető szakirodalmi forrásként, a gyakorlatokra készülés idején ötlettáru is kamatoztatható ez az írás.

PROBLÉMAFELVETÉSÜL

Van-e *mesesarok*, *mesefotel*, de legalábbis *meseszek*, hát *mesetarisznya* és *vándorbot*, no meg *hétmérföldes csizma*, *varázspalást*, *csodasíp*, továbbá *mesetérkép* és *mesebágyjűtemény* az óvodai csoportszobánkban?

Ahol vannak mindezek, ott szerencsések a kisgyermek!

Ahol tervezgetik, avagy már gyűjtögetik is a *mesevilág* berendezéséhez szükséges kelléktárat, ott hosszú életű cselekvési programra állítottak be az óvodapedagógusok a szülőkkel karöltve.

Bármilyen is a válasz, egy tevékenység megkerülhetetlen, és ez a *mesemondás*.

Pedagógiai, pszichológiai, szociológiai, valamint a meseértést faggató kutatásokból tudjuk, hogy aki mesét kap minden lefekvéskor, legyen az ebéd utáni, esti vagy betegágyhoz kötődő is, azok *a mesék nem múlnak el a gyermekkorral*. A rendszeres, egymásra figyelő mesélések így-úgy módosulva

témavilágban és érzelmek színességében valóban módosulhatnak, sőt gazdagodhatnak, terebélyesedhetnek, és ha szerencsés a neveltetés, akkor továbbadódnak. A ránk bízott óvodás lányok és fiúk, valamint a saját gyermekeink, no meg a lelkünket fényesítő unokáink vajon együttműködő játszótársaink-e a *mesélésben*, a *mesék továbbszövésében*?

CÉLKITŰZÉSÜL

Induljunk ki abból a tételből, hogy a mese *kommunikációs modellnek* is tekinthető, mivel *kapcsolat* jön/jöhet létre a mesélő és a hallgató között. Legyen célunk ennek a tételnek a gyakorlati megvalósítása, hogy *a ránk bízott kisgyermek játékkedve, mesemondó vágya tovább erősödjék*.

HÁTTÉRISMERETEK

A *láncmese*ben valamelyik esemény feltételeit és ennek újabb feltételeit sorolja fel a mesemondó, vagy más. Külső ötlet alapján állít egymás mellé nagyjából ismétlődő részeket. A láncmese *kiindulópontja* valamilyen *sérelem* vagy *baj*. Jellemzője, hogy mondatai ritmusosan ismétlődnek. A feltételek – melyeket újabb és újabb szereplők szabnak – valóságos láncot alkotnak. *A láncmese próbára teszi a mesélő és a hallgató emlékezőtehetségét is*.

Következzék parányi kitérő!

Amiként a szellemi néprajz különböző műfajaiban, közelebbről a láncmesében, avagy a csalimesében is tapasztaljuk a tréfálkozást, a megtréfálást, akként a tárgyi néprajzban is a megtréfálás szándékával készítették különféle viccesnek is mondható tárgyakat a kézműves mesterek. Ilyen volt a *csalikorsó* is. Ennek szájára és fülére egy, kettő vagy több kis nyílás került, ám nem mindegyikből jött víz. Aki rossz lyukból próbált inni, bizony könnyen pórul járt, és lelöcsölte magát. Nyáron nagy melegben ez a tréfálkozás senkinek sem ártott, csak jókat nevettek egymáson az emberek. Mások megviccelésére szolgált a *megosztott belsejű kulacs* is. Ennek egyik felébe bort, a másikba vizet, esetleg ecetet töltöttek. Aki nem tudta, hogyan kell inni az ilyen kulacsból, könnyen belekortyolhatott a savanyú ecetbe.

*Benedek Elek*nek a nyuszikáról és a szépen szóló aranycsengőről valló láncmeséjéről lesz szó a továbbiakban, segítve ekképpen is az óvodai sokoldalú, sokszínű mesemondásokat, mesedramatizálásokat, a mesékkel történő foglalatosságainkat.

Lehet, hogy már ezen a ponton vita gerjedt/gerjed? Ez a szakkifejezés, hogy *mesékkel történő foglalatosságok* esetleg leszűkítő, kirekesztő, talán kevésbé árnyalt is lehet? Ez bizony felfogás kérdése! Úgy is gondolkozhatunk erről a terminus technicusról, hogy *kezdemenyezéseink és a mesékkel összefüggő tevékenységeink középpontjában mindenképpen a kisgyermek álljanak úgy, hogy vegyék körül őket a mesék sok-sok játéklehetőséggel, lehetőleg logikus láncolatú megoldásokkal, mindenekelőtt játékkal, játékba hívásokkal, játéklehetőségekkel kínálva*.

*A szerző alkalmazott nyelvész, egyetemi docens, Károly Egyetem Filozófiai Fakultása, Prága

¹ Arra törekedtem jelen dolgozatomban megírásakor, hogy azt ne törjem meg a szükségesnek nevezhető, ugyanakkor a lendületes olvasást meg-megakasztó, általában is közismert források megjelölésével, az ezekre hivatkozásokkal. Egyébként sem egy-egy rövidebb-hosszabb konkrét kiemelés alkalmaztam a problémafelvetésem körüljárásakor, kifejtésekor, hanem a szerzők szellemisége, valamint a bőséges, sokoldalú szakirodalom-jegyzékben megtalálható források újraolvasására készítés állt figyelmem és kutatói-dolgozatirói eljárásom előterében.

*A nemrég a magyar állam támogatásával megújult bereg-
újfalui óvodában is van már hol mesét mondani*

Forrás: kmpsz.uz.ua

Vegyük alapul azt, hogy Benedek Eleknek ez a meséje, *A nyuszi és a szépen zengő aranycsengő* című **klasszikusnak** nevezhető láncmese.

- A szerkezete nem okozhat nehézséget a tagolást, a befogadást és a róla való beszélést, beszélgetést, valamint dramatizálást illetően sem.
- Az **esztétikai értékei** egyértelműek.
- A benne hömpölygő **érzelmelek hullámváltozása** felüdítő.
- Nem fakóak a **cselekménymozzanatok** és a **helyszínek vizualitása** sem.
- Nem lankasztja a **játékos kedvet** sem.

Ismerkedjünk ezzel a mesével! Tanulmányozzuk a fentebb fejtegetett háttérismereteket, helyzetbe hozó gondolatokat! Vessük vigyázó tekintetünket óvodai csoportszobánk kisgyermekére, és kezdjük el tervezgetni tevékenységláncszemeinket ennek a láncmesének a mielőbbi sikeres bemutatása, feldolgozása érdekében.

Benedek Elek: A nyuszi és a szépen zengő aranycsengő

Az aranyos kis nyuszikáról mondom mesét, gyerekek. Arról, arról, az aranyos nyuszikáról! Arany volt a szőre, aranycsengő csilingelt a nyakán.

Ez az aranycsengős nyuszi egyszer kiment az erdőbe, s ott addig futi-futkározott, hogy elfáradt, el is álmosodott. Bizony, ha elálmosodott, nem is sokat gondolkodott: lefeküdt egy kis bokor tövébe.

– Áh, áh – ásított a nyuszi. – Hátha, amíg alszom, ellopják az én szépen szóló aranycsengőmet? Áh, áh, óh, óh! Aranycsengőm, ha nem volna, meghalnék nagy bánatomba!

Mit gondolt, mit nem, a szépen szóló aranycsengőt egy kis ágra akasztotta, aztán szépen elterült a fűben, és ha elterült, csendesen el is szenderült. Aludt, álmodott, angyalokkal játszadozott, s a szépen csengő aranycsengő szép csendesen hallgatott.

– Bokor, bokor, hová lettél, kis bokor? – kérdezte a kis nyuszi, amikor felébredt. – Ó, jaj nekem, sem bokor, sem csengő, eltűnt mind a kettő!

Az ám, amíg aludt, angyalokkal játszadozott, nagy fa lett a kis bokorból, és ott lógott az aranycsengő a nagy fának a felső ágán. Lógott, lógott, búsan csengett, a nyuszi meg csengett:

– Szállj le, szállj le, aranycsengő, szépen szóló, szépen zengő!

Csengett a csengő, ilyen búsan csengett:

– Szállnék, szállnék, de nem tudok, mert a fa ága megfogott!

Mit volt, mit nem tennie szegény nyuszikának, könyörgött a fának:

– Ó, te fa, kedves fa, a csengőmet add vissza!

Felelt a fa:

– Van eszem, nem teszem! De nem ám! Mért akasztottad reám?!

Hej, szegény nyuszi, most mit csináljon? Szaladjon vagy álljon? Ki ad neki tanácsot? És ekkor szaladni kezdett nyuszi, és meg sem állt, amíg egy baltát nem talált.

A kis nyuszi megörült a baltának, de meg is ijedt, hiszen mit is kezdjen ő egy baltával? Ám hirtelen kapta magát, és így szólt siránkozó hangon a baltához:

– Balta, balta, kedves balta! Aranycsengőmet az ebadda gonosz fája nem akarja visszaadni nekem. Vágd ki, gyorsan, kérlek!

– Dehogyan vágom, dehogyan vágom! – felelte dacosan a balta.

– Vágtam én már eleget, többet már nem lehet.

Hej, haj, ajaj! De megharagudott erre nyuszi. Futva futott a köszörűkőhöz, és mondta neki szaporán:

– Hallod-e, édes komám, köszörűkő komám! Csorbítsd ki a balta élet, mert azt mondja, más a gondja, hogy a fát kivágja. Hej, pedig, ha ki nem vágja, magas fának felső ága soha vissza nem adja aranycsengőm, a szépen zengőt!

De a köszörűkő még csak meg sem mozdult, de nyuszikára rája mordult, hogy nyuszi majd kővé vált ijedtében.

Nyuszi azonban nem akart kővé válni, inkább szaladt a vízhez.

– Víz, víz, tiszta víz! Hajtsd a köszörűkővet, köszörűkő nem akarja megköszörűlni a baltát; balta nem akarja kivágnia a fát; fa nem akarja visszaadni az én szépen szóló harangocskámat.

Mondotta a víz:

– Bizony nem hajtom én a köszörűkővet, van nekem, amit hajtsak, elég!

Továbbfutott szegény nyulacska, szólítja az ökröt:

– Ökör, idd meg a vizet; víz nem akarja hajtani a köszörűkővet; köszörűkő nem akarja megélezni a baltát; balta nem akarja kivágni a fát; fa nem akarja visszaadni szépen szóló harangocskámat. Mondotta az ökör:

– Nem iszom biz én! Ittam én már vizet eleget!

– Ej, haj, jaj! Több a baj, mint a vaj! – sóhajtozott szegény nyuszi, és szaladt Soroksárra. Ott lakik egy mészáros, kinek neve Virág János. Így kérlelte, szépen kérte őt nyuszi:

– Mészáros, mészáros, híres Virág János! Ott legel egy ökör, mégpedig jármos. Vágd le, gyorsan, kérve kérlek, mert az ökör nem issza meg vizet, a víz nem viszi el a követ, kő nem bántja balta élet, balta fát nem vágja ki, fa úgy, de úgy kéreti magát, s aranycsengőm, szépen zengőt, sejj-haj, nem adja vissza, nem biz' a!

Forrás: egyszerűvált.hu

Mondta neki a mészáros, az a híres Virág János:

– Már én bizony, nem vágom! Vágtam ökröt eleget, többet immár nem lehet!

Hej, ha hiszitek, ha nem, még csak most lett ám igazán mérges a nyuszika! Mérgében futva futott a bolhához, így kérlelte:

– Édes bolhám, bolhácskám, kérve kérlek, bolhácskám! Csípd meg a mészárost!

Uccu! Egyet ugrott bolhácska, mészárost megcsípte, mészáros levágta ökröt, ökröt megitta vizet, víz elvitte köszörűkövet, köszörűkö kicsorbította baltát, balta kivágta fát, s fa egyszeribe visszaadta nyuszikának szépen zengő aranycsengőt, vissza ám, kiskomám!

TEVÉKENYSÉGEK, AMELYEK A GYERMEKEK FEJLŐDÉSÉT ELŐSEGÍTHETIK

Meséljük el emlékeztetőből Benedek Elek *A nyuszika és a szépen zengő aranycsengő* című meséjét! Adjunk lehetőséget, teremtsünk alkalmakat arra, hogy **beszélhessenek, beszélgethessenek** csoportunk kisgyermekai az elmondott meséről! Most is, amiként minden beszéltetéssel összefüggő tevékenykedtetés idején is, tartsuk szem előtt a **beszéd- és kifejtésgondozás** aktuális elvárásait, követelményeit, vagyis pallérozzuk a gyerekek beszédműveltségét!

Ráirányíthatjuk a kisgyerekek figyelmét a mese egy-két (legfeljebb három) olyan szavára, amelyek megértése esetleg problematikusnak tűnik.

Végezhetünk **szókincsbővítést** a mese néhány érdekes, figyelemre méltó szavára tekintettel. Ha lehet, meg is jeleníthetjük tárgy- vagy eseményképeken az egyes szavak konkrét, illetőleg szimbolikus jelentését.

Ábrázolhatják a **gyermek a mese számukra kedves szereplőjét** az általuk ismert legkülönbözőbb vizuális technikákkal! Nem szabad elfelejtenünk, hogy a láncmeséket többnyire 4-5 éves korúaknak mesélik a szülők és az óvodapedagógusok is, mégpedig előszóban, vagyis szájjal meséléssel, tehát nem felolvasással. A mesékhez kapcsolódó illusztrációkészítés dolga vitákra adhat okot, de mindenképpen rögzítendő: ezen a fejlettségi szinten még firka korszakról beszélhetünk, ami kizárja az úgynevezett formális alkotást. Ugyanakkor lehetséges előre kivágott formák festése, színezése, ragasztása. Legyünk nyitottak arra, hogy esetleg szívesen beszélne a gyerekek ezekről a megoldásokról. Helyénvaló, ha értékeljük, mégpedig az erre nyitott gyerekekkel az elkészített munkákat, majd fel is helyezhetjük az alkotásokat polcra, állványra, ahol sokan szemlélhetik csoportunk tagjainak munkáit. Le is rajzolhatják mesehallgatóink párban, csoportban vagy egyénenként Benedek Elek *A nyuszika és a szépen zengő aranycsengő* című meséjének helyszíneit!

Nem lenne pedagógiai haszon nélküli, ha a csoportunkba járó gyermekek szüleivel együttműködve kialakítanánk a mesékkel való manuális tevékenységekhez egy úgynevezett terepasztalt. Ez nem más, mint egy nagyobb méretű, de a csoportszobánk körülményeinek megfelelő alapterületű, a gyerekek magasságát is figyelembe vevő asztal, ahol anyagfélések, mesekellékek lehetnek.

Miközben ezt a Benedek Elek-mesét ezen a játékos terepasztalon megjelenítjük, a kapcsolódó tevékenységek során ilyen és hasonló anyagféléseket használhatnánk fel: homok, gyurma, papír, ruhahulladék, hurkapálca stb. Fokozatosan és folyamatosan, a Benedek Elek-mese egy-egy újabb részlete, az újabb és újabb elvárások, vagyis a mese újabb fordulatai ismeretében sok-sok beszélgetéssel, kreatív tervezéssel, megoldással

Forrás: ovonok.hu

felépíthetjük, megjeleníthetjük ezt a **mesevilágot**! Nemcsak anyagfélések új alkalmazási lehetőségeit ismerhetik meg a gyermekek, és nemcsak a térben való tájékozódási képességük fejlődését támogathatjuk meg új dimenzióban, hanem az egymásra figyelő, az **egymás véleményét megértő és tisztelő vitakultúra** alapozásához is hozzájárulhatunk, miközben a mese cselekményéről, a szereplők tetteiről, tulajdonságairól, a helyszínek jellemzőiről stb. beszélgetünk a gyerekekkel.

Játszhatunk úgynevezett **időrendjátékot**. Miután elmondtuk a mesét, majd a gyerekek is megosztották a nyuszikáról és a szépen szóló aranycsengőről szóló mesével összefüggő gondolataikat, így már elmondhatjuk, hogy ismerik a cselekmény menetét. Ekkor a gyerekek mesetudatának az erősítése és ennek a konkrét Benedek Elek-mesének a még biztonságosabb ismerete érdekében alkalmazhatjuk ezt a játékot. A lényege, hogy a szereplőkről, a mesében fontos szerepet játszó tárgyakról **hívóképeket** készítünk, és ezeket összekeverjük, majd a gyermekek párosával, egyénenként, avagy közösen időrendbe állíthatják őket. Egymással is játszhatják, egymást meg is tréfálhatják: aki téveszt, zálogot ad, majd végül következhet egy zálogkiváltó játszadozás. A játékban fontos szerepet betöltő hívóképek a csoportunkba járó kisgyermekek rajzai is lehetnek, amely képeket *A nyuszika és a szépen zengő aranycsengő* című Benedek Elek-mese nyomán készítették.

Nemcsak szórakoztató tevékenység, hanem ismeretbővítő, ismereterősítő is az, amikor arról beszélgetünk, hogy a mese egy-egy szakaszában, jelenetében milyen **hangszerek** szólalhatnak meg. Különösen akkor lenne igen hasznos ez a játék, ha valóságosan, vagy CD-ről, avagy DVD-ről is megmutatnánk, megszólaltatnánk a különböző hangszereket. Nem beszélve arról, hogy számos, a kisgyerekek életkorához illő, a fejlettségükre és az egyéni szükségleteikre is figyelő könyv is foglalkozik hangszerek bemutatásával.

Lehet, hogy olyan emberi és szakmai-pedagógiai kapcsolataink vannak a csoportunkba járó kisgyermekkel, hogy nem is kell túlságosan bátorítanunk és készítenünk arra mesehallgatóinkat, hogy a Benedek Elek-mese egy-egy fordulata, újabb elvárása után mondják el, hogy **mi a véleményük** az ott szereplőkről. Minden bizonnyal szívesen és együttérezve Nyuszikával elmondják, hogyan vélekednek egy-egy szereplő tetteről, viselkedéséről! Hasznos lehet véleménynyilvánításhoz, állásfoglaláshoz ez a kérdés: te mit tettél volna?

Miközben a Benedek Elek-mese feldolgozásának lehetőségeit vizsgáljuk, figyelemmel kell lennünk a *drámajáték* adta lehetőség kiaknázására. Gondoljunk csak az egyes szereplők megjelenítésére, az érzelmeik játékban, játékkal történő megmutatására stb.

Körmöci Katalin *Ügyeskedjünk együtt! (Hová bújt a matematika?)* című munkafüzete 5–7 éves gyermekek számára készült, a feldolgozást támogató útmutatásokkal, *a kicsinyek matematikai gondolkodása* fejlődését segítő. Érdemes ötletforrássul is kezünkbe vennünk ezt a munkafüzetet ennek a Benedek Elek-meseszövegnek a tevékenységbe integrált megmunkálásakor, hiszen a mesevilág és a matematika számos ponton, inkább sok-sok ponton értelmesen találkozik, így például a mennyiségek, a mértékek, a méretek és hasonlóak vonatkozásában. Éljük ezzel a nevelési-gondozási lehetőséggel is!

Szívesen mondják el a gyerekek azt is, hogy *melyik szereplővel és miért azonosulnának*. Nagy-nagy örömet okozunk, okozhatunk az óvodásainknak, ha érdeklődve, a véleménynyilvánításukat serkentve hallgatjuk meg őket. Helyzetbehozásul alapkérdés lehet ez: mi lennél legszívesebben, ha eljátszanánk magunknak és a többi óvodásnak is Benedek Eleknek *A nyuszika és a szépen zengő aranycsengő* című meséjét?

Készítsük elő ezt a Benedek Elek-mesét *bábelőadásra*, vagy a csoportunk vállalkozó kedvű tagjait mozgósító *dramatizált meseelőadásra*! Gondoljunk arra, hogy a kellékek mozgatására, a díszletek megjelenítésére is a csoportunk szerepelni szerető tagjait érdemes és kell helyzetbe hoznunk. A szöveg egészében fellelhető valamennyi szereplő vagy odaértett szereplő játékának megvalósítására a kevésbé bátrakat is bevonhatjuk kellő előkészítés és helyzetgyakorlat nyomán.

ÖSSZEFOGLALÁS

Jelen dolgozatomban Benedek Eleknek *A nyuszika és a szépen zengő aranycsengő* című meséjéről volt szó, kitekintve a legszükségesebb, valójában nélkülözhetetlen háttérismeretekre, azok továbbgondolandó, továbbgondolkodtató felidézésére, különös tekintettel a meseértés fejlesztésére *szemlélődő* (ez a kontempláció), *hozzáadó* (ez az additivitás), *haszonelvű* (ez a funkcionális) játékkal.

Mindezeket követően bizonyos, elsősorban olyan, a szövegértést erősítő tevékenységekkel találkozhattunk, amelyek a gyermekek fejlődését elősegítően tárultak elő azzal a szándékkal, hogy az óvodapedagógusok

- kamatoztathassák a gyerekek *szövegértő képességének fejlesztését*,
- árnyalják a gyermekek *szókincsét*,
- pallérozzák óvodásaik *beszéd- és kiejtéskultúráját*,
- készítsék őket a mese történetének sokoldalú, mégpedig *játékkal, alkotással, táncsal, zenével* való megjelenítésére.

Az óvodapedagógusok főiskolai, illetőleg egyetemi tanulmányaik idején az anyanyelvvél és az irodalommal kapcsolatos módszertani szemináriumai keretében azt tanulták, hogy

- nem szabad ízekre szedni a meséket,
- a verseket helytelen elemezni,
- a gyermekeknek a szemelvényekkel kapcsolatos átélését, fantáziálásukat ne racionalizáljuk.

Ugyanakkor mit érez a gyakorló óvodapedagógusok jelentős köre a csoportszobákban? Egyértelműen azt, hogy *szükséges, sőt helyénvaló a beszélgetés* az egyes szemelvényekről. Mindez természetesen főképpen az érdeklődő kisgyermkekkel összehangolódva. Mindeközben figyelve az előzőekben felsorolt indokokra,

továbbá a *szókincsbővítésre*, a változatos nézőpontú *értelmezésre*, a *humorra*, a megismert alkotással összefüggő *játékra*.

Minden bizonnyal vannak olyan óvodapedagógusok, akik az aktuális szemelvényekről szeretnek beszélgetni, ráadásul okosan és szívesen teszik mindezt a kisgyermkekkel. Tegyük bátran, mert nem helyénvaló, hogy a kisgyermkek nevelésével-gondozásával foglalkozó pedagógusok lelkiismeret-furdallással végezzék ebbéli munkájukat.

FELHASZNÁLT ÉS AJÁNLOTT SZAKIRODALOM

Andrásfalvy Bertalan 1982. *Néprajzi alapismeretek*. Múzsák Közművelődési Kiadó, Budapest.

Bálint Péter 2006. *Közelítések a meséhez*. Debrecen.

Beregszászi Anikó 2012. *„A lehetetlent lehetni – Tananyag-pedagógiai útmutató és feladatgyűjtemény az anyanyelv oktatásához a kárpátaljai magyar iskolák 5–9. osztályában”*. Budapest, Tinta Könyvkiadó.

Bettelheim, Bruno 1985. *A mese bővölete és a bontakozó gyermeki lélek*. Gondolat Kiadó, Budapest.

H. Tóth István 1994. *A népmese értékelemző, értékátadó, értékközvetítő hatása a gyermek személyiségfejlődésében*. Közoktatás (A Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség pedagóguslapja). Galéria Kiadó, Ungvár.

H. Tóth István 2015a. *„Nem fecske módra...” – Az olvasmánymegértés fejlesztése. Kézikönyv nemcsak tanítók és magyartanárok számára*. Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség Tankönyv- és Taneszköztanácsa, Beregszász.

H. Tóth István 2015b. *A játék: kulcs a gyermekhez*. Óvodai Nevelés, Budapest.

H. Tóth István 2016a. *Szóra készítő* (Háttérismeretek, fejlesztési lehetőségek óvodáskorúak beszéd- és kiejtésgondozásához). Flaccus Kiadó, Budapest.

H. Tóth István 2016b. *Mese, meseértés, játék*. Óvodai Nevelés, Budapest.

H. Tóth István 2019. *Értékkeresés az óvodai magyar nyelvi nevelésért a hagyományápolás tükrében (Szemlélődés – hozzáadás – hasznosság)*. Sprint Kft. Kiadó, Budapest.

Kész Margit 2015. *A népmese kutatás Kárpátalján a 21. században*. In: Gazdag Vilmos (szerk.): *Nyelvi és kulturális sokszínűség Kelet-Közép-Európában: értékek és kihívások*. II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Beregszász.

Körmöci Katalin 2015a. *A tevékenységbe integrált tapasztalatszerzés gyakorlatáról*. Óvodai Nevelés, Budapest.

Körmöci Katalin 2015b. *Hová bújt a matematika? (Ügyeskedjünk együtt!)*. Sprint Kft. Kiadó, Budapest.

Mező Katalin 2015. *Kreativitás és élménypedagógia*. Kocka Kör, Debrecen.

Nyíri Péter 2016. *Emberközpontú nyelvművelés a Magyar Nyelv Múzeumban*. In: Balázs Géza–Pomogáts Béla (főszerk.): *Nyelvünk és Kultúránk XLV. évfolyam 180–183. szám*, 2015/1–4. szám, Budapest. anyanyelvi@mnyknt.hu

Propp, Vlagyimir 1975. *A mese morfológiája*. Gondolat Kiadó, Budapest.

Szabó Magda 1982. *Ókút*. Magvető és Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest.

Voigt Vilmos 1979. *Mese*. In: Ortutay Gyula (szerk.): *A magyar folklór*. Tankönyvkiadó, Budapest.

Zóka Katalin 2007. *A meseválasztás kérdései az óvodában*. Könyv és Nevelés, Budapest.

Zrinszky László 1993. *Bevezetés a pedagógiai kommunikáció elméletébe*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

DUDICS LAKATOS KATALIN*

A nyelvjárásokhoz való viszonyulás alakulása a hozzáadó anyanyelvoktatás hatására (2008–2019)¹

Bár a nyelvjárások jövőjéről/létéről évtizedek óta újra és újra hallhatunk pesszimista véleményeket, felmérések azt bizonyítják, hogy eltűnésüktől nem kell tartanunk (l. a VI. Dialektológiai Szimpozion előadásait: Czetter–Hajba–Tóth szerk. 2016). Résztvevő megfigyelések ugyancsak ezt támasztják alá. Használati körük szűkül ugyan, s egyre többen beszélnek a köznyelvi változatot valamilyen szinten, de a helyi változatok is élnek ezzel együtt.

Kisebbségi körülmények között, Kárpátalján sincs ez másként: a helyi lakosság döntő többsége lakóhelye (többnyire falu) szláv kölcsönszavakkal tarkított nyelvváltozatát sajátítja el először, s használja mindenféle kommunikációs zavar nélkül (Lizanec–Horváth 1981: 3–18; Csernicskó 1998; Beregszászi–Csernicskó 2007: 7–96; Tóth 2010, 2007: 270–273; Gazdag 2013: 66–101, 2017). Ám ezzel legfeljebb az iskolába kerülve szembesül a fiatal. Hiszen itt hallhat először ítéletet nyelvhasználatáról, itt értékeli annak függvényében, mennyire felel meg a magyar standard normáinak nyelvi megnyilatkozása. S azt helyesnek, helytelennek, megfelelőnek, nem megfelelőnek minősíthetik. Számos tanulmány leszögezi, felmérés bizonyítja, hogy az iskola nyelvhasználatot, nyelvi tudatot befolyásoló szerepe, a tantervben rögzített hivatalos állásfoglalás az anyanyelvoktatási kérdésekkel kapcsolatban fontos.

Éppen ezért jelentett óriási előrelépést az a 2005-ös anyanyelvoktatási reform Kárpátalján, mely a hozzáadó szemléletet szem előtt tartva állította össze a magyar iskolák 5–12. osztályai számára a tananyagtartalmat. Az ehhez kapcsolódó tanterv bevezetőjében a szerzők egyik célként a kommunikációs kompetencia megfelelő szintjének elérését nevezték meg (Kótyuk és mtsai 2005: 5). Sem a grammatika oktatásánál (5–9. osztályok), sem a középiskolai osztályok esetében (funkcionális stilisztika, retorika) nem kerülték meg a kárpátaljai magyar nyelvhasználat jellemzőit, felhívták rá a tanulók (s a pedagógusok) figyelmét. A tantervhez készült tankönyvek is ebben a szellemben íródtak (Beregszászi 2014).

Miután azonban 2010-ben az ukrain oktatási rendszer ismét megváltozott (11 osztályos lett a középiskolai képzés), új tanterv, s hozzá új tankönyvek készültek. Ezek, bár elméletben megtartották az additív szemléletet, gyakorlatilag fokozatosan más irányba vették el a kárpátaljai anyanyelvoktatás vonalát (Beregszászi 2016: 209–218, Beregszászi–Dudics Lakatos 2019: 150–164). Az elmúlt 15, sőt (a hivatalos tanterv megjelenése előtti tanulmányokat, előadásokat is figyelembe véve) 20 év esetleges pozitív irányú változásait, eredményeit figyelmen kívül hagyva 2018-ra ismét előíró, felcserélő szemléletű, a nem köznyelvi változatokat erősen s egyértelműen stigmati-

záló szemlélet fedezhető fel ezekben az oktatási anyagokban (Beregszászi–Dudics Lakatos 2019: 150–164).

A pozitív, racionális nyelv szemlélet kialakulásához, megvalósításához, a kiegyenlítő-funkcióelkülönítő attitűd (Kiss 1998: 315–317, 2001: 222) terjedéséhez, ezáltal az eredményes tanításhoz az iskola által közvetített szemlélet és a pedagógus személyisége, megnyilatkozása is lényeges (Kiss 1996: 144; Lakatos 2010).

2006 és 2008 között 37 település 46 iskolájában gyűjtöttem kérdőív segítségével: 1490 tanulót kérdeztem arról, hogy vélekednek a nem köznyelvi változatokról, miként viszonyulnak a nyelvjárásokhoz. Az akkor megkérdezett fiatalok még a korábbi tanterv szerint tanulták anyanyelvüket. Ezért tűnt aktuálisnak a felmérés megismétlése. Arra szerettem volna választ kapni, hogy az azóta eltelt 10 évben történt-e valamilyen változás a fiatalok nyelvjárási attitűdjében. Van-e hatása a szemléletváltásnak?

Mivel a teljes mintán való gyűjtés nem volt cél, 2019-ben egy 20 oktatási intézményt magába foglaló reprezentatív mintát választottam ki. Előzetes terveimmel ellentétben jóval kevesebb tanuló töltötte ki a kérdőívet. Az osztálylétszámok, sajnos, mindegyik iskolában jóval elmaradnak a 10 évvel ezelőttil. Míg korábban a Barkaszi Központi Iskolában 23 tanuló állt érettségi előtt, az adott évben sajnos csupán 8 töltötte ki a kérdőívet. Így a megismételt gyűjtés során összesen 280 fiatal válaszolt a kérdésekre.

A következőkben a két vizsgálat adatainak eredményeit összevetve közlöm.

Mindkét felmérés során megkérdeztem a tanulókat arról, mit neveznek nyelvjárásnak. A válaszok megközelítése között lényeges eltérések figyelhetők meg az eltelt időszak alapján:

2008: „A nem tiszta magyar beszédet”, „A nyelvjárás szerintem a szavak nem helyes kimondása”, „A parasztnak van tájszólása”, „A régi és csúnya beszédet”, „Amikor nem szépen beszélnek, hanem falusiul”, „Amit egy településben tömörülő emberek egymás között használnak, és ők így egymást megértik”, „Amit saját hazánkban vagy szülőföldünkön használunk”, „Hát szerintem azt nevezik nyelvjárásnak, akik a régies szavakat használják, ez inkább vidéken fordul elő”, „A tájszólás régies beszéd, amelyet falukban, kisebb tájakon használnak”, „Egy olyan csoport nyelve, amely máshogy beszél, mint a környezet”, „A nyelvjárás régi öregek, települések szóbeszéde”, „A nyelvjárás egy sajátos beszédstílus, amit sokszor csak a falubeliek értenek”.

A 10 évvel korábbi meghatározásokhoz képest jóval kevesebb olyanval találkozzunk 2019-ben, amely a nyelvjárásokat egyértelműen negatívan, lekicsinylően közelítené meg. Ezzel szemben több a személyes érintettség a megfogalmazásokban. Nem zárkoznak el teljesen ettől a változattól, többször mondják magukénak.

2019: „A magyar vagy más nyelvet sajátosabban, parasztiasabban beszélnek. Nekem személy szerint nagyon tetszik, kár hogy kihalóban van.”, „amikor nem tisztán beszélsz valamilyen nyelven”, „olyan beszéd fajta, amit egy adott településen

* A szerző a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Filológia Tanszéke Magyar Tanszéki Csoportjának tanára

¹ A kutatást a Domus szülőföldi ösztöndíj támogatta

használnak és másoknak nem megszokott”, „Általában vidéken jellemző, minden faluban más és más szavakat használnak egy adott dologra és ez színesebbé, érdekesebbé teszi magát a nyelvet.” „Nyelvjárásnak nevezzük azt, amit a saját falunkban használunk. Amit már gyerekkorunk óta beszélünk.” „Azt nevezzük nyelvjárásnak, amit a mi falunk és házunkon beszélünk, ami csak arra a helyre jellemző.” „Nyelvjárás – a nyelvhasználatnak egy meghatározott földrajzi területhez kötődő jellemző nyelvhasználata.” „a nyelvjárások az irodalmi és a köznyelv egységesítő hatásától viszonylag mentes nyelvváltozatok, amelyeknek önálló rendszerük van”, „A standard magyar nyelvtől eltérő nyelvváltozat.”

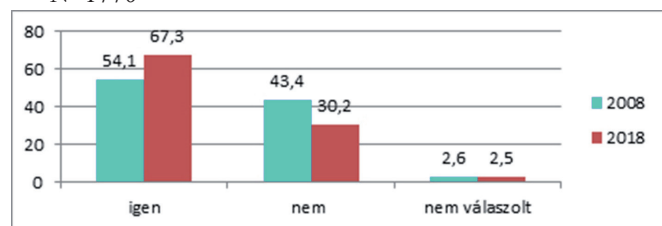
Sőt, a korábbi adatokkal ellentétben többször is említik a fiatalok a kétnyelvűségi helyzetet, a kölcsönzéseket.

„Amikor egy bizonyos kisebbség (pl: magyar) egy olyan területen él ahol más nyelvet beszélnek akkor a kisebbség nyelve átvesz szavakat amit a másik nyelv használ”, „például két nyelv keveredését, a két nyelvből lesz a tájszólás”.

A nagyobb fokú tudatosságot jelzi az is, hogy jelentősen nőtt azoknak az aránya, akik azt mondják, hogy lakóhelyükön beszélnek nyelvjárásban.

1. ábra. A te településeden beszélnek valamilyen nyelvjárást? (%)

N=1770

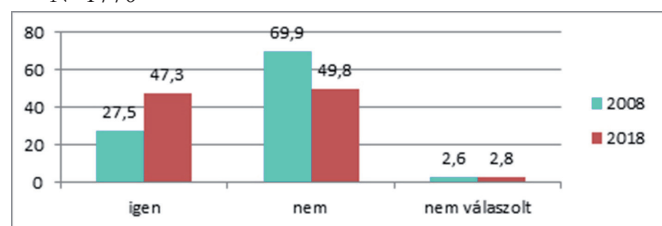

$\chi^2=17,210$, $df=2$, $p<0,000$

S még jelentősebb eredmény az, amit a következő ábrán láthatunk:

2. ábra. Te beszélsz nyelvjárásban? (%)

N=1770

$\chi^2=44,575$, $df=2$, $p<0,000$

A korábbi teljes elzárkózás, elhatárolódás után szinte azonos azok aránya, akik azt vallják, hogy beszélnek nyelvjárásban, s azoké, akik szerint ők nem.

E néhány kérdés kapcsán bemutatott adatok arra engednek következtetni, hogy valóban megfigyelhető változás a nyelvjárások megítélése kapcsán a 2005-ben megjelent magyarnyelvtanternv életbe lépése óta. Ez a változás pedig egyértelműen pozitív. A tanulók nagyobb arányban nyilatkoznak jóindulattal a nyelvjárásokról, nyelvjárási beszélőkről, mint korábban. A kifejtett véleményük is objektívebb, racionálisabb szemléletről vall. Mindenképp eredményes változás a korábbi adatokhoz képest, hogy míg az előző felmérés során a helyi nyelvválto-

zatok kapcsán nem említették a kisebbségi helyzetet, a kölcsönzéseket (vagy ha igen, negatív színezettel), most többen is természetes folyamatként írtak a kétnyelvűségi helyzetről.

Ezek a változások egyértelműen a hozzáadott szemléletnek, s az ebben a szemléletben készült középiskolai tankönyveknek köszönhetőek. Ha viszont hozzáadott szemléletben kívánunk továbbra is eredményesen anyanyelvet oktatni, el kell ismernünk/ismertetnünk, hogy birtokában vagyunk már egy nyelvváltozatnak, melynek megvannak a maga funkciói, s ez tökéletes alapul szolgál a standard normáinak elsajátításához. Ehhez pedig az objektív nyelv szemlélet terjesztésére van szükség, melyért széles körben a legtöbbet mi, pedagógusok tehetjük: akár a közoktatásban, akár a felsőoktatásban dolgozunk.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Beregszászi Anikó – Csernicskó István 2007. A kárpátaljai magyar nyelvjárásokról. In: Csernicskó István és Márku Anita (szerk.) *Hiába repülsz te akárhová... Segédkönyv a kárpátaljai magyar nyelvjárások tanulmányozásához*. PoliPrint. Ungvár. 7–96.

Beregszászi Anikó 2014. Új témák, változó szemlélet. Az anyanyelvi nevelés új iránya a kárpátaljai magyar középiskolákban. *Anyanyelv-pedagógia* 1. <http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=504> (2020. április 1.)

Beregszászi Anikó 2016. Defficles nugae: Terhes semmiségek a középiskolai magyar nyelv tantervében. In: Hires-László Kornélia szerk. *Nyelvhasználat, kétnyelvűség. Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont kutatásaiból II*. Ungvár, Autdor-Shark. 209–218.

Beregszászi Anikó–Dudics Lakatos Katalin 2019. Utak és tévutak az anyanyelvi nevelésben a kárpátaljai magyar középiskolákban. In: Csernicskó István–Márku Anita szerk. *A nyelvészet műhelyéből. Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont kutatásaiból*, V. Ungvár, Autdor-Shark. 150–164.

Czetter Ibolya–Hajba Renáta–Tóth Péter (szerk.) 2016. *VI. Dialektológiai Szimpozium*. Nyugat-magyarországi Egyetem Savaria Egyetemi Központ – Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kar. Szombathely–Nyitra.

Csernicskó István 1998. *A magyar nyelv Ukrajnában (Kárpátalján)*. Osiris Kiadó. Budapest.

Gazdag Vilmos 2013. Keleti szláv hatás a kárpátaljai magyar nyelvjárásokban. *Kisebbségkutatás* 22/2. 66–101.

Gazdag Vilmos 2017. *Szláv elemek a kárpátaljai Beregszászi járás magyar nyelvjárásaiban*. PhD-értekezés. Budapest. ELTE.

Kiss Jenő 1996. A nyelvi attitűd és a másodlagos nyelvi szocializáció: vizsgálatok nyelvjárási környezetben. *Magyar Nyelv* 92. 138–151.

Kiss Jenő 1998. A nyelvjárásokhoz és a köznyelvhez való viszonyulás: attitűdváltozások a magyar nyelv közösségben. In: Zoltán András (szerk.) *Nyelv, stílus, irodalom. Köszöntő könyv Péter Mihály 70. születésnapjára*. ELTE BTK Keleti Szláv és Balti Filológiai Tanszéke. Budapest. 315–317.

Kiss Jenő szerk. 2001. *Magyar dialektológia*. Budapest: Osiris.

Kótyuk István és mtsai 2005. *Magyar nyelv 5–12. osztály*. Tanterv a magyar tannyelvű iskolák számára. Csernyivci: Bukrek.

Lakatos Katalin 2010. *Kárpátaljai magyar iskolások nyelvi tudata és attitűdje*. Doktori értekezés. ELTE BTK. Budapest.

Lizanec Petro–Horváth Katalin 1981. A kárpátontúli magyar nyelvjárások főbb sajátosságairól. *Magyar Nyelvjárások* 24: 3–18.

Tóth Péter 2007. Kárpátaljai magyar nyelv- és nyelvjárászigetek a változó nyelvi környezetben. In: Guttmann Miklós – Molnár Zoltán (szerk.) *V. Dialektológiai Szimpozium*. Szombathely. Berzsenyi Dániel Főiskola Művelődéstudományi és Kommunikáció Tanszék. 270–273.

Tóth Péter 2010. *Kárpátaljai magyar dialektológiai vizsgálatok*. PhD-értekezés. Budapest: ELTE.

Hogy „vérré váljon” a nemzeti öntudat

Magas állami kitüntetést adományozott Áder János magyar köztársasági elnök Hnatik-Riskó Mártának. A Beregszászi Bethlen Gábor Magyar Gimnázium magyar nyelv és irodalom szakos tanára novemberben vehette át a Magyar Arany Érdemkeresztet Szilágyi Mátyástól, Magyarország beregszászi főkonzuljától a kárpátaljai magyarság anyanyelvének és hagyományainak megőrzését szolgáló pedagógusi munkájának elismeréseként. Vallja: számára magyartanárnak és magyarnak lenni az egyetlen lehetséges életforma.

– *Pedagógusnak készült iskolás korától, vagy az élet hozta úgy, hogy tanár lett?*

– Beregszászi vagyok, és a házunk a 6-os iskola tözsomszedságában áll. Három-négy éves korom óta oda vágytam, mert azt láttam, hogy az iskola nem más, mint rengeteg jókedvű, udvaron szaladgáló, játszadozó gyerek... Aztán „belülről” megtapasztaltam, hogy ez nem egészen így van, de még jobban tetszett – én szerettem tanulni. Mire iskolába mentem, otthon nagymamámtól megtanultam írni-olvasni. Anyukám gépirónő volt, apukám géplakatos és autószerelő, de a mi családjunkban mindig érték volt a könyv. Amikor a nálam négy évvel fiatalabb kishúgom iskolába ment, a szünetekben néhány barátnőmmel sokszor felkerestük a „kicsiket”, és akkor megszerettem a kisebbekkel való „foglalkozást”. Rádásul alsósként varázslatos tanító nénim volt: Huszti Jolika néni, egy született pedagógus. Később a magyartanáraim, Gál Anikó és Bacskó Mária szintén elvárásoltak az óráikon. Mikor aztán tizenévesen azon kezdtem gondolkodni, milyen pályát válasszak, már tudtam, hogy magyartanár akarok lenni, mert az a legjobb munka a világon. Akkor még csak azt láttam, hogy ez egy érdekes szakma, azóta tudom, hogy az egyik legfontosabb.

– *Kit tekint példaképének? Ki volt önre hatással egyetemi tanárai, az idősebb kollégák közül?*

– Mind példaképeim, akiket eddig említettem a tanítóiim közül. Aztán az ungvári

egyetemen olyan kivételes személyiségekkel találkozhattam, mint a csoportunk mentora, Horváth Katalin, az ismeretek sziporkázó özönét ontó Kótyuk István vagy Zékány Imre. De a legmeghatározóbb Fodó Sándor volt. Máig hálát adok Istennek, hogy a tanítványa lehettem és nem csak hírből ismertem őt. A személyisége, kisugárzása, az a nemzeti öntudat és elkötelezettség, elszántság, ami őt jellemezte – mindez döntően befolyásolta, hogy a tanári munkámat, de mondhatom, hogy az egész életemet milyen célkitűzések motiválják. Nekem ő nyitotta rá a szememet arra, hogy mit jelent magyarnak, sőt egész pontosan kárpátaljai magyarnak lenni, és általa értettem meg, hogy a magyartanárnak a nyelvtan és az irodalom tanításán túl mennyire fontos feladata van. Nagyon sok kiváló iskolai és egyetemi tanártól rengeteg ismeretet sajátíthattam el, de hogy a megszerzett tudásomat milyen célok eléréséért kell használnom, azt nekem Fodó Sándor élete mutatta meg. És hozzá fogható óriási hatással lett és van még rám a gimnáziumban megismert Horkay Zsuzsa, akinek a tudásához szeretnék felnőni, és aki olyan szeretettel tudott tanítani, hogy kivétel nélkül minden tanítványa rajong érte.

– *Hogyan emlékszik eddigi munkahelyeire?*

– Minden munkahelyemen rengeteget tanultam a kollégáktól, a saját hibáimból és a gyerekektől. 1987-ben szereztem diplomát, napközis nevelő lettem Badalóban, ahol az általános iskola kicsiny, de nagyon barátságos

Forrás: karpataljalap.net

és összetartó tantestületében tanultam meg tulajdonképpen, hogyan kell a gyerekekkel bánni. Kb. egy hónapig helyettesíthettem az egyik magyartanárt, ami nagy szerencse volt számomra. Mert az egyetemen oktatott módszertan a tantárgy tanítására összpontosít, de meg kellett tanulnom, hogy nem az a legfontosabb, MIT tanít a pedagógus, az elsődleges szempont az, hogy KIKET: gyermekeket, csupa egyéniséget, s egy osztály figyelmét megragadni és lekötöni – nos, ezt nem lehet könyvekből tanulni. Aztán még abban a tanévben megüresedett egy magyartanári állás a Beregszászi 9. Sz. Általános Iskolában (Ardóban), és oda neveztek ki. Ez volt az első igazi „mélyvíz”: az utolsó negyedév alatt kellett megismernem a gyerekeket, a kollégákat – akik mindenben segítettek, és rengeteget tanultam tőlük –, meg kellett tanulnom vizsgára készíteni a gyerekeket és vizsgáztatni, osztályfőnöki munkát végez-

ni, a szülőkkal együttműködni, osztálykönyvet vezetni... Nagyszerű időszak volt, máig örülök, ha az akkori kollégákkal vagy tanítványokkal találkozom.

Négy évig tanítottam Ardóban, közben férjhez mentem, és megszületett Miklós fiam, három évig vele voltam gyeseen. Majd 1995 augusztusában a Beregszászi Magyar Gimnáziumban pályázatot hirdettek magyartanári állás betöltésére, és azt megnyertem. Megint sok újat kellett tanulnom. Csupa igazán tanulni, tudni vágyó gyerekekkel találkoztam, akiket a tananyagon túl rengeteg más is érdekelt; olyan kérdéseket kaptam, hogy újra bújnom kellett a könyvtárakat, mint egyetemista koromban. Magas volt a mérce, amelyet az Udvari István vezette tantesztületben megtapasztaltam, olyan magyartanárokhoz kellett felnőnem, mint Horkay Zsuzsa és Kádár Rózsika. Huszonöt év elteltével még mindig úgy érzem, hogy nem érek fel hozzájuk.

– *Hogyan, miben változott az iskola Kárpátalján a rendszerváltozás óta?*

– Gyerekkoromban a szovjet iskola légkörében nőttem, ami számomra azt jelentette leginkább, hogy nagyon tiszteltem és szerettem a tanárait, de azt egyszerűen nem kell komolyan vennem, amit például a vallásról, hitről, a „szovjet népek barátságáról” mondanak, mert úgy éreztem, ők se gondolják komolyan, egy-két kivétellel. Amikor dolgozni kezdtem – az már a „peresztrojka” ideje volt –, annyi különbséget tapasztaltam, hogy nem kell annyira igazodni a pártideológiához. Aztán következett a rendszer- és államváltás, a Szovjetunió darabokra hullása. Hamar kiderült, hogy az iskolák – akárcsak az egész ország – katasztrofális zűrzavarban kénytelenek működni, az oktatási intézmények fenntartására, a pedagógusok fizetésére egyszerűen nincs pénz. Kilátástalannak tűnt a helyzet, sokan el is költöztek akkor más országba. Kész isteni csoda, hogy talpon maradt az oktatási rendszer. Aztán fokról fokra normalizálódott a helyzet, és mára anyagilag a legtöbb iskola nagyot fejlődött. Persze a kárpátaljai magyar iskolák főleg magyarországi támogatással. De sajnos amilyen biztatónak tűnt az ukrán oktatási és nemzetiségi politika kezdetben, annyira elkésérítő és felháborító, igazságtalan tendenciák érvényesülnek most, amikor pedig Ukrajna a deklarációk szintjén az Európai Unió felé törekszik. Most azt kell megélnünk, hogy az anyaország segítségével megerősített, jól működő kárpátaljai magyar iskolarendszer a jogfosztó törvényekbe bújtatott teljes megsemmisítés célpontja lett az ukrán állam számára. Remélem, Isten segítségével ezt is túléljük, ha már a sztálini

időket kibírta a kárpátaljai magyarság, bár ilyen gyalázatos, bújtatott asszimiláció talán még akkor sem zajlott.

– *Hát a szülők, a diákok?*

– Az utóbbi 30–40 évben akkora sebességgel mennek végbe a társadalmi szintű változások, hogy azt látom: teljesen más életszemléletű szülőkkel, más világfelfogású és értékrendű gyerekekkel állok szemben, mint a pályám elején. A tanulásban, az ismeretszerzés és -átadás terén, a pályaválasztásban, a továbbtanulásban megsokszorozódtak a lehetőségek, kinyílt a világ a mai gyerekek előtt, ami egyrészt a technika rákétasebességű fejlődésének, másrészt az anyaországunk nemzetpolitikájának köszönhető. De a mentális fejlődés nem tud így felgyorsulni! Azt látom, hogy a hagyományos családi nevelés, az érzelmi háttér, a valahogy gyengébb lett, sőt sok esetben a szülők külföldi munkavállalásával, a gyerekek külföldi tanulásával egyre inkább hiányzik.

– *Véleménye szerint mit kell nyújtania egy pedagógusnak, egy magyartanárnak azon kívül, amit a mindenkori tanterv és a tanügyi rendeletek előírnak a számára?*

– Elsősorban egészséges magyar identitást, nemzeti öntudatot és büszkeséget. Persze nem didaktikusan, hanem úgy, hogy az „vérré váljon” a gyerekekben, hogy érzelmileg is beágyazódjanak ezek a tapasztalatok, jellemvonássá váljanak. Nekünk, magyartanároknak – és természetesen a történelemtanároknak – ebben sokkal nagyobb a felelősségünk, mint a többi tantárgyat oktató magyar pedagógusnak. Éppen ezért szervezünk műsorokat, versenyeket, honismereti kirándulásokat, hogy a nemzeti értékeink megismerése ne pusztán ismeret legyen, hanem maradandó lelki élmény. Persze ugyanilyen fontos, hogy jó szándékú, becsüle-

tes és jólelkű embereket is neveljünk a gyerekeinkből, és szerintem erre az anyanyelvünk és az irodalmunk a legalkalmasabb eszköz.

– *Aktív tagja a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetségnek (KMKSZ) és a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetségnek (KMPSZ) a kezdetek, azaz a kilencvenes évek óta. Jól sejtem, hogy önnél magyartanárnak és magyarnak lenni elválaszthatatlan „szerep”, vagy inkább küldetés?*

– Inkább azt mondanám, számomra ez az egyetlen lehetséges életforma. Nem tudnék mást csinálni, és csak itt, sehol máshol. Szerepnél többnek érzem, a küldetés túl magasztos ahhoz, hogy magamra vonatkoztassam. Inkább feladat, amit a Jóisten pont itt és pont rám bízott, és ezért tisztességesen kell végezni. A KMKSZ megalakulásakor természetes volt, hogy része akarok lenni a változásnak, annak az érzésnek, hogy van egy magyar szervezet, amelyikben összefoghatunk. '89-ben Ardóban dolgoztam, a megalakult alapszervezetnek az alelnöke lettem, aztán az elnöke. Az is magától értetődő volt, hogy tagja akarok lenni a KMPSZ-nek, de szerintem ezzel minden kárpátaljai magyar pedagógus így volt. Aztán mind a két szervezetben jöttek a feladatok, én csak igyekeztem tisztességesen megfelelni ezeknek, mert hittem és ma is hiszem, hogy ez az egyetlen helyes útja a megmaradásunknak. Ami számomra a legfontosabb cél.

– *Sosem volt az az érzése, hogy felesleges, hiábavaló, amit csinál, mert a környezet, a körülmények ellehetetlenítik a munkát?*

– Nem szívesen vagyok ünnepontó, de be kell vallanom, hogy néha volt is, van is ilyen érzésem – az utóbbi években elég gyakran –, de

nem tart sokáig! Sokszor érzem úgy, hogy a világ nem a jó irányba tart, hogy kevés, amire én képes vagyok, amit én tehetek, de akkor eszembe jut, hogy láttam darabokra hullni egy megingathatatlan hirdetett istentelen birodalmat, és jó néhány kormányváltást, „színes” forradalmat is megéltem azóta, s mindjárt más színben látom a világot!

– *A KMPSZ elnökségének tagjaként hogy látja: mi a teendő, amikor szinte évente hoznak a kárpátaljai magyarságot jogaiban, elsősorban nyelvi jogaiban korlátozó törvényeket vagy rendeleteket?*

– Nem tudok jobbat, mint amit Kossuth Lajostól tanulhatunk: „Soha le nem mondani, soha el nem csüggedni, ha kell, mindig újrakezdeni!” Gyalázatos és gátlástalan dolgokat művelnek minden nemzetiségi kisebbséggel ma az ukrán törvények örvé alatt, de velünk, magyarokkal szemben még az átlagnál is erősebb a támadás. Ezt a nyomást sokan nem is bírják, inkább máshová költöznek. De azt látom, hogy hosszú távon megéri összeszorított fogakkal felvenni a harcot. Nyilván az 1971–72-es beadványok szerzői is ezt tették, úgyhogy nekünk van kiről példát vennünk.

– *Akkor is vállalja az elmúlt bő három évtizedet, ha sejti, hogy milyen sorsfordító történelmi események, kihívások és megpróbáltatások várnak önre?*

– Nem tudom, milyen megpróbáltatásokat mér még ránk a sors, de az biztos, hogy – mint a mesékben – a próbák azért jönnek, hogy kiálljuk őket. Bizakodó vagyok, épp az olyan történelmi tapasztalataim miatt, amelyeket már említettem. Én hiszek egy isteni, örök igazságban, engem ez éltet, és ez ad erőt.

GM

GÁL ADÉL*

A múzeumpedagógia a magyar mint idegen nyelv oktatásának szolgálatában¹

„Az iskolában azt kell keresni,
ami a gyermek lelkéhez közel áll.”²

BEVEZETŐ GONDOLATOK

A népi kultúra szerves része a magyar művelődéstörténetnek. Létfontosságú, hogy gyermekeinkben elültessük népünk, szülőföldünk szeretetét. Hiszen szeretni csak azt tudjuk, amit ismerünk. Ezért már az iskola kezdeti szakaszában is tudatosan kell foglalkozni népi kultúránk megismertetésével.

Jelen tanulmány a néphagyomány tanításának lehetőségeit vizsgálja a magyar mint idegen nyelv órák és a múzeumpedagógiai foglalkozások keretében. A dolgozat kiindulópontját a Nagyberegi Tájház³ múzeumpedagógiai foglalkozásai képezték, melyeket az elmúlt időszakban szerveztem és vezettem a magyar nyelvet tanuló ukrán iskolások számára.

Talán elcsépett a mondás, miszerint ahány nyelvet beszélsz, annyi embert érsz, jelentése azonban helytálló, sőt a nyelvtanulás és a nyelvismeret ma már alapfeltétele a boldogulásnak, az előmenetelnek, a mind teljesebb kommunikációnak.

A nyelvet tanulónak számos eszköz áll rendelkezésére tudása csiszolására. Különböző módszerekből válogathat, melyekkel hatékonyan, gyorsan és könnyen elsajátíthat egy-egy idegen nyelvet. Nem elég azonban csak megtanulni egy nyelvet, kevés a szavakat egymás után mondatokba szerkeszteni. A kommunikáció ennél mélyebb, összetettebb jelenség. A jól kommunikálónak nemcsak egy adott nyelv szavait, hanem a kapcsolódó kultúrát és tartalmat is ismernie kell. „Nem csak a beszélt nyelv része a hagyománynak, hanem az érzelmek, indulatok nyelve, szimbólumrendszere is. Van a dalnak, a zenének, a mozdulatnak, a táncnak, a formák és színek használatának, a nagy és nehéz életpillanatok megélésének, megünneplésének, és a szokásnak is van nyelve. Ez a művészetek nyelve. Mennél jobban ismerem, sajátítottam el ezt a nyelvet, annál jobban tudom megélni, kifejezni, kezelni indulataimat, érzéseimet.”⁴

Ez a megközelítés volt a kiindulópont a Nagyberegi Tájházba látogató ukrán anyanyelvű tanulók esetében is, akik a hagyományos iskolai keretek között idegen nyelvként tanulják a magyart. A tanórák kiegészítéseként a magyar kultúra mélyebb megismerése céljából pedagógus vezetésével látogattak ki a Nagyberegi Tájházba, ahol kézművességgel összekötött múzeumpedagógiai foglalkozásokon vehettek részt. Így a nyelv elsajátításának egy új formáját ismerték meg, mely élményszerűvé, érdekessé és intenzívvé tette számukra a tanulást.

A tanulás folyamatát oly módon igyekeztünk sikeresebbé tenni, hogy a diákok meglévő magyar nyelvtudására alapozva célirányos foglalkozásokat szerveztünk, melyeket múzeumpedagógiai feladatlapok egészítettek ki. Feltevésünk szerint

a kidolgozott foglalkozások, a megszerkesztett múzeumpedagógiai feladatlapok és az együttműködés a tanárral nagyban hozzájárulnak a tanulóknál a nyelv elsajátítása mellett a magyar kultúra egyes szegmenseinek megismertetéséhez.

A vizsgálat célcsoportja az ukrán tannyelvű Beregszászi 5. Számú Középiskola tanulói voltak. Az intézményben lassan húsz éve tanítják a magyart idegen nyelvként különböző – kezdetben fakultatív, ma szaktantárgyi – keretek között.

A dolgozat jelentős része a tájházban végzett tevékenységem során szerzett tapasztalataimra épül.

A MÚZEUMPEDAGÓGIÁRÓL

„A tanítás és tanulás technikájának az a magas foka, amelyre most el akarunk jutni, az elmúlt évszázadokban nagyrészt ismeretlen volt. Ezért hemzsegett a tudomány és az iskola a megerőltetően nehéz munkától, bizonytalanságtól és fecsegéstől, ezért volt tele hibákkal és tévedésekkel, olyannyira, hogy csak azok szerezhettek magasabb képzettséget, akik kiválóan tehetségesek voltak.”⁵ A comeniusi idézet arra utal, hogy a széleskörű tudás mindennél fontosabb ahhoz, hogy az ember elérje célját. Mára egy kissé átalakult a tanulás és tanítás köré épülő fogalomrendszer, a tanulási folyamat, azonban a comeniusi örökség egyes elemei még mindig alkalmazhatóak. Ilyen például a szemléltetés, amire kiválóan megfelelnek a múzeumok és tájházak.

A tájház, a múzeum alapvetően nem közoktatási intézmény, ám a *nonformális* tanulás egyik legjobb lehetősége, mely kiállításai és foglalkozásai révén egy meghatározott rétegre épít. Segítségükkel lehetőség nyílik arra, hogy egy témakör, például a gazdaság vagy életmód, különböző alkalmak folyamatait kissé másként, interdiszciplináris megközelítésben tárjuk fel.

Maga a múzeumpedagógia egy iskolán kívüli oktató-nevelő céllal létrejött és megszervezett, múzeumi keretek között zajló foglalkozást jelent, melynek alapja a múzeumi gyűjtemény és kiállítás⁶. A foglalkozások célja a múzeumi anyag élményszerű tolmácsolása a pedagógia eszközeivel, valamint a szellemi örökséget megbecsülő és múzeumlátogató generáció kinevelése.

A múzeumpedagógia a kezdetektől fogva a gyermekek életkori sajátosságaihoz illeszkedő didaktikai módszereket és a megszokottól eltérő tanulásszervezési formákat valósít meg, tehát a múzeum a nem formális oktatási rendszer egyik fontos bázisa.⁷ A foglalkozásain keresztül leghatékonyabban az óvodások, az általános és a középiskolás tanulók felé tudja tolmácsolni az információkat, a kiállítások mondanivalóját.

A múzeum, a tájház lehet befolyásoló tényező is, mely utat nyithat a középiskolás korú diákok egyéni érdeklődési köre felé.

A múzeumban való oktatásnak is megvannak a maga módszerei. Ez egy folyamat, melynek során a tanár és a tanuló, s persze a múzeumot vezető egységes munkája vezet eredményre. A legfontosabb módszer a verbális kommunikáció mint átadási lehetőség. Alapvető az ismeretek közlése, melynek

* A szerző a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola és a Pro Cultura Subcarpathica munkatársa, a Polónyi Katalin Textilmúzeum és a Nagyberegi Tájház programfelelőse.

során a diák passzív hallgatóként van csupán jelen. Fontos a közbevetett interaktív cselekvés is, amely kizökkenti a diákokat a passzivitásból. Így sikerül a figyelmet hosszabb ideig fenntartani. Természetesen egy múzeumban rengeteg látnivaló vonhatja el a diák, a hallgatóság figyelmét, amit szintén be lehet építeni a magyarázatba⁸.

A múzeumpedagógiai alkalmak megteremtéséhez az intézmény bizonyos feltételekkel kell rendelkezzen. Az állandó vagy időszakos kiállítás után ilyen a foglalkoztatóterem megléte. Ez lehet egy külön helyiség, vagy a kiállítóterem elkülönített része, ahol a tanulók leülhetnek, megbeszélhetik az elhangzottakat, reflektálhatnak azokra. Ez a terem különböző foglalkozásokra is lehetőséget ad. Esztétikai megjelenésében pedig tükröznie kell a múzeum szellemiségét, illetve biztosítania kell az autentikus környezetet. Ilyen például a hagyományos tüzelőberendezés, ahol a hagyományos ételek készülhetnek.⁹

A tárlatvezető vagy a foglalkozást vezető személy játékos elemeket beépítve tudja tartósan magára vonni a figyelmet. Természetesen ennek mértéke-sikere függ a jelenlévők életkorától is. Például a tárlatvezetés során mondókat, találós kérdéseket, gyermekdalokat idézhetünk fel.

NÉPRAJZ A MAGYAR MINT IDEGEN NYELV ÓRÁN

A magyar nyelvet és irodalmat lehetetlen néprajzi ismeretek nélkül oktatni. Ezzel a kijelentéssel pedig már meg is alapoztuk azon állításunkat, hogy a néprajz az irodalom- és a nyelvtanórákba illeszthető be leginkább. A tanár feladata az, hogy becsempéssze az információkat az órába és megteremtse a találkozás lehetőségét és alkalmait.

A magyar mint idegen nyelv esetében a tanár feladata nem olyan egyszerű, hiszen számos tényezőt kell figyelembe vennie. A legelső és legfontosabb – s persze a legmeghatározóbb – a tanulók anyanyelve, mely adott esetben az ukrán.

A magyar mint idegen nyelv egy specifikus egységet képez, hiszen itt nem magyar ajkú gyermekekkel kell dolgoznunk, akiknek a már meglévő tudására építhetjük a bővebb néprajzi ismereteket. Egyet tehetünk: úgy bővítjük a tanulók néprajzi ismereteit, hogy a nyelvtanulás folyamatába szavakat, információkat, kisebb feladatokat építünk be, melyek a néprajzhoz kapcsolódnak. Erre nincs sablon, nincs kidolgozott óravázlat, nincs tematika. A tanár ötletessége, jártassága és kreativitása segíthet a felkészülésben, viszont rengeteg utánajárást és időt igényel.

A tanulási folyamatban igen nagy jelentőséggel bírnak a vizualitás, illetve a tanulók saját tapasztalatai. A tankönyvben a képekkel illusztrált szöveg sokkal érdekesebb, mint a kép

nélküli, szöveggel teli oldal. A képi világot gazdagíthatjuk azzal, ha tanítványaink közelebb kerülnek a tárgyakhoz. Például ha a tanár bevisz az órára néhány, a témához kapcsolódó tárgyat, máris javíthatja a foglalkozás hatékonyságát. Tovább fokozhatjuk a hatást azzal, hogy a tanulókat visszük az adott témakörhöz kapcsolódó környezetbe, amilyen például a tájház.

MÚZEUMPEDAGÓGIA A TÁJHÁZBAN

A múzeumpedagógiában a magyar nyelvet tanulók esetében kiemelt szerep jut a **dramatikus cselekvésnek**. A tájházlátogatás legélvezetesebb mozzanata, amikor a tanulók, résztvevők maguk cselekedhetnek. Például farsang idején ahelyett, hogy az iskolapadban ülve tanulnának be farsangi mondókat és dalokat, a tájházban körben állva, mozogva, táncolva tanulják és éneklük ugyanazokat a dalokat. A hatás, az eredmény összehasonlíthatatlanul jobb az utóbbi esetben. A tájház udvarán, helyiségeiben lehetőség van arra is, hogy egy mesét ne csupán hallgatva, hanem eljátszva, szereplőket válogatva, játékos feladatokat közbevetve tanuljanak meg a gyerekek. A népmesék világának megidézése kiállításon vagy korhű környezetben a leghatásosabb, mivel a gyermek még inkább beleélheti magát a történetbe. Ráadásul a meséhez kapcsolódó tevékenységeket is kipróbálhatja. A történet és a tájház azonos tárgyi világa alátámasztja a mesék, mondák világának hitelességét.

A **tárgyak** kapcsán számos múzeum a „*Mindent a szemnek, semmit a kéznek!*” elvet alkalmazza. Tapasztalataim szerint ennek éppen az ellenkezője vezet igazán jó eredményre. A megérintható, megfogható, megszagolható tárgy maradó élményt nyújt¹⁰. A gyermekben kíváncsiságot ébreszt. A Nagyberegi Tájháznál a kiállított tárgyakat a tanulók kézbe vehetik, kipróbálhatják, közelről is szemügyre vehetik. A tárgyak kézbevétele az aktív tanuláshoz egy olyan formája, mely teljes mértékben leköti a gyereket/tanulót, figyelmét az adott tárgyra irányítja.

Az **entériőr** a legbehatóbban és leghatásosabban egy tájházi séta alkalmával ismertethető meg. A ház és a berendezési tárgyak pedig ott szerepelnek a MID témakörök között is. A legtöbb tankönyv szöszedeteiben megtalálhatóak a berendezési tárgyak, valamint a lakóház részei¹¹. Ennek megfelelően kellő iskolai alapismereteket szerezve egy múzeumi séta alkalmával a tananyag rögzül a tanulóknál. Tájházlátogatás során egy szoba **berendezése, a bútorok, a konyhai eszközök** bemutatása a lehető legjobb eszköz a szavak elsajátításához, rögzüléséhez. Sőt, megfelelő nyelvtudás esetén már a tárgyak használatáról is beszélhetünk. A tárgyak megnevezése, funk-

cióik a múzeumpedagógiai feladatlapokon is szerepelnek. Történhet ez képfelismerés vagy párosítási feladat formájában, majd szövegalkotási feladatként következhet az adott tárgy funkciójának leírása.

A tájházi sétához kapcsolódó kézműves-foglalkozás alapja is lehet az agyagedény készítése. Ennek során az iskolások nemcsak a tárgyakat ismerhetik meg, hanem a készítési módjukat is, rengeteg új terminust sajátítva el. A tájházi foglalkozás kiegészítéseként a téma elmélyítése érdekében a tanár házi feladatot adhat a tanulóknak. Ez lehet egy kiválasztott tárgy jellemzése emlékezetből, vagy akár nyomtatott, esetleg online lexikon segítségével. Hasonlóképpen a tanóra keretében csoportos feladatként a tanulók választhatnak egy tárgyat és elmondhatják, hogy mire való. A célzott feladatokkal motiválni tudjuk a tanulót és egyben erősítjük a jelentéstartalmat.

A foglalkozások bevonják, munkára készítetik a tanulókat, ennek során akarva-akaratlanul megragadnak emlékezetükben bizonyos kifejezések, fogalmak, szavak. Például karácsonyi készülődés esetén az ünnepkörhöz kapcsolódó alapvető fogalmak – karácsony, ünnep, fenyőfa, fenyőág, gyertya, dísz stb. – már a kézműves-foglalkozás során rögzülnek a tanulóknak anélkül, hogy a szavak tanulására figyelmet fordítanának. A foglalkozások számos témát érintenek, s akár igazodhatnak is a tantervhez, illetve annak témaköréhez.

Tavalyelőtt a tájház adventi és karácsonyváró foglalkozásaira is érkeztek ukrán anyanyelvű gyerekek, s az ünnep számos számukra új elemét ismerhették meg.

A tavasz a szabadban tartható foglalkozások időszaka, melyeket esőváró, naphívogató mondókáinkkal, körjátékokkal tehetünk tartalmasabbá. A tavaszi ünnepkör kapcsán pedig a húsvétról szerezhetnek még több ismeretet. Természetesen maga az ünnep minden európai nemzet kultúrájának része, viszont a tájházi foglalkozásokon a magyar hagyományokat is beilleszthetjük a tananyagba, például megismertethetjük a gyerekekkel a húsvéti verseket, a locsolkodási szokásokat.

Például 2019-ben a Nagyberegi Tájház húsvéti foglalkozására egy ukrán anyanyelvű csoport érkezett a Beregszászi 5. Számú Középiskolából. Mindamellett, hogy a tájház programjának köszönhetően megismerkedtek a húsvéti tojásfestéssel, a hagyományos díszítési technikákkal, egy húsvéti locsolóvers által is gazdagodott a szókincsük. A program előkészítésében fontos szerep jutott a tanár és a szervezők közötti előzetes kommunikációnak. A tájházlátogatást megelőző héten a magyar mint idegen nyelv óra házi feladataként a fiúknak meg kellett tanulniuk egy rövid magyar locsolóverset, melyet a tájházban a tojásfestés után el is mondtak.

Az ünnepnapok a múzeumpedagógiai feladatlapokba is bekerültek. Alkalmazásuk több formában és több alkalommal is lehetséges egyes foglalkozások végén.

A farsangi szokásokhoz kapcsolódó foglalkozás szintén gazdag programot kínál. Az ünnepi szokások elsajátításán felül maszkokat készíthetnek a tanulók, valamint megismerhetik a hagyományok történeti hátterét. A magyar múlttal összefüggő maszkos alakoskodásra kiváló példa a török, a török basa megjelenítése. A török világ, a magyar nép törökök elleni küzdelmének emléke a népköltészetben, a szóbeli hagyományban igen jelentős. A tanóra keretében elmondott tartalmak nem fejtenek ki olyan hatást, mint egy foglalkozás közben hallott és begyakorolt téma. A nem magyar anyanyelvű tanulók esetében maradhatunk a népmesék szintjén, és egy-egy momentumot emeljük csak ki az ünnep témaköréből. Jó példa erre *A kiskakas gyémánt félkrajcárja* című mese, melyet tanórai keretek között vagy tájházi/múzeumi foglalkozáson alkalmazhatunk.

A felsorolt példák csupán kiegészítői a tananyagban foglaltaknak. Új utat mutathatnak a tanulóknak és a tanárnak, a könnyebb és az észrevétlen tanulás felé terelve őket.

A Nagyberegi Tájházban 2014-ben alkalmaztunk először múzeumpedagógiai feladatlapokat kísérleti jelleggel, melyeket a foglalkozás végén töltöttünk ki a tanulókkal. Ez visszacsatolás a tanár és a látogatók – ez esetben a tanulók – számára is. A feladatlapok tartalmát az adott program tematikája határozta meg. A tanár részéről az előzetes és körültekintő felkészülés elengedhetetlen a hatékony tanítás megvalósításához, a téma megismeréséhez.

A foglalkozások jellegét tekintve készültek Márton-napi, húsvéti, az életteret bemutató és a hétköznapi tevékenységekre fókuszáló feladatlapok is. A legegyszerűbb feladatlap a lakóházat bemutató kérdéssorból áll. Ez az alap, mely elsőként kerül a tanulók elé. Természetesen a feladatlapok tartalma igazodik a tanulók életkorához is, és persze anyanyelvéhez, illetve figyelembe veszi a magyar nyelvtudásuk szintjét.

Bizonyos esetekben a csoportmunka részesíthető előnyben. Azon csoportok esetében, amelyekben nem minden tanuló rendelkezik a feladat megértéséhez szükséges nyelvismerettel, ajánlott a csoportmunka alkalmazása. Három-négy fős csoportok közös munkával oldanak meg egy kapott feladatot vagy feladatlapot. Fontos, hogy minden csoportban legyen olyan tanuló, aki megfelelően érti az adott nyelvet. A munka során kölcsönös függőségi viszony alakul ki a tanulók között, valamint egymást segítve tudnak eljutni a feladat végéhez, a megoldáshoz.

Feladatlapokat önálló megoldásra csak olyan csoport esetében adhat a múzeumpedagógus, ahol a tanulók nyelvi szintje ezt lehetővé teszi, tehát minden tanuló megérti a feladatban foglaltakat, és képes önállóan magyar nyelven egy-két gondolatot, mondatot megfogalmazni.

A tájházi séta során nagyon fontos arra figyelni, hogy a tárlatvezetésen minden olyan információ elhangozzék, mely belekerült az előre kidolgozott feladatlapokba is. Illetve ami kimarad, annak a foglalkozás során feltétlenül elő kell kerülnie. A feladatlapokat minden esetben a program végén töltik ki a tanulók.

Az alább bemutatott 1. számú feladatlap 7. osztályos tanulók számára készült. A csoport a tárlatvezetés során megismerkedett a berendezési tárgyakkal, a lakóház beosztásával, illetve különböző alkalmatosságokkal. A foglalkozás során, melynek

egy részére a konyhában került sor, újra előkerült egy-egy használati tárgy a feladatlapon szereplők közül.

A tanulók sikeresen oldották meg a feladatokat, kevés hibaponttal, illetve rossz válasszal. A feladatlapok nagy többségében csupán 2-3 helytelen választ találtunk. Külön kiemelném, hogy a feladatlapokon szereplő tárgyak olyannyira megmaradtak a tanulók emlékezetében, hogy második látogatásuk alkalmával a tájházban kérdés nélkül felismerték azokat, és a rendeltetésüket is ismerték.

A 2. számú feladatlap 9. osztályosok számára készült, s komplex feladatsorból áll. Itt már a megértés és gondolkodás kifejtés nem okozott gondot a tanulók számára. A feladatlap első részében a tájházi séta/tárlatvezetés során elhangzott információkat kértük számon. A második pont, az étkezés az adott kézműves-foglalkozáshoz kapcsolódott. Kemencében sült édességet készítettek és ettek a tanulók. A harmadik pont pedig az ünnepkörökre vonatkozott. Az év ünnepeiről a foglalkozás során beszélgettünk kötetlen formában.

A kitöltött feladatlapokat a tanulók magukkal vihetik, néha a kísérőtanár kifejezetten kéri, hogy elvihessék és osztálytermi keretek között még egyszer megbeszélhessék azokat.

ÖSSZEGZÉS

Az utóbbi évtizedekben veszélybe került a világ kulturális öröksége. Új helyzet alakult ki az ipari civilizáció terjeszkedése következtében. Kis népek, kis nyelvek tűnnek el, olvadnak be. A kultúra természetes módon, generációról generációra történő átadása sem működik már. Ezért óriási felelősség hárul az oktató-nevelő munkát végző pedagógusokra.

A magyar nyelv helyzete szintén változott Kárpátalján. A magyar mint idegen nyelv bevezetése újabb lehetőségeket kínál ugyan a nyelvtanulók számára, ám az érdeklődés mindig a politikai viharok függvénye. A MID-tanárok a kezdeti nehézségeket, a tantervek és tapasztalatok hiányát leküzdvé a lehető leghatékonyabb módját választják a sikeres nyelvtanításnak. A lelkiismeretes pedagógusok pedig minden eszközt megragadnak, hogy a nyelvtanulót közelebb hozzák a magyar kultúrához.

Ma is igaz az állítás, miszerint a múlt ismerete nélkül nem lehet jövőt építeni. Kissé átforgatva a gondolatot: a kultúra ismerete nélkül nem lehet egy nyelvet jól megtanulni. A nyelvtanár feladata ezért is összetett. A kultúra és szokásvilág, valamint a nyelvtani ismeretek átadását kell ötvöznie a tanítás során. Jelen dolgozatomban egy olyan megoldás bemutatására tettem kísérletet, mely részben segíthet megbirkózni ezzel az összetett feladattal.

A Nagyberegi Tájház munkája és foglalkozásai által a nyelvtanulóknak is segítséget kíván nyújtani. A példaként említett témakörök egyaránt illeszkednek a magyar mint idegen nyelv tanórákba és a tájházi foglalkozások közé. Az órán átadott ismereteket a tanulók a tájházi foglalkozások keretében elmélyíthetik.

Mint szó volt róla, a tájházban a múzeumpedagógiai foglalkozásoknak feladatlapokkal való kiegészítésére már néhány évvel ezelőtt is tettünk kísérletet, ténylegesen azonban a 2019-es év során teszteltük azokat. Ez az időszak azért is kiemelkedő, mert első alkalommal fogadhattunk ukrán anyanyelvű csoportokat. A programok által sikerült átadni a tanulóknak a magyar kultúra és szokásvilág egy-egy szeletét, aminek eredményei a megoldott múzeumpedagógiai feladatlapokon tükröződtek.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Andrásfalvy Bertalan 1998. A néphagyomány oktatásának távlatai, In: Karácsony M. Erika–Kraiciné Sz. Mária (szerk.): *Hon- és népismeret, néphagyomány az oktató-, nevelőmunkában*, BTF, Budapest.

Csesznák Éva 2012. Múzeumpedagógiai ismeretek I. In: Bereczki Ibolya–Szablyár Péter (szerk.): *Tájházvezetési ismeretek*, Noszvaj.

Durst Péter 2017. *Lépésenként magyarul I. Magyar nyelv kezdőknek*.

Erdős József–Prileszky Csilla 2014. *Halló, itt Magyarországi I. Magyar nyelvkönyv külföldieknek*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Kriza Ildikó 2001. A néprajztanítás gondjairól, In: *Iskola-kultúra*, 2001/6–7. (45–53. oldal)

Pereces Ágnes 2010. *Múzeumpedagógia*, Jókai Mór Általános Iskola, Budapest, <http://www.jokai16.hu/tamop/innovaciok/muzeumpedagogia.pdf>, letöltés dátuma: 2020. 11. 10.

Szita Szilvia–Pelcz Katalin 2013. *MagyarOK. Magyar nyelvkönyv A1+, 1. kötet*. Kiadta a Pécsi Tudományegyetem.

JEGYZETEK

¹ Az alábbi téma a Nagyberegi Tájházban végzett tevékenységem során került elő. A múzeumpedagógia és a magyar mint idegen nyelv tanításának kapcsolatával korábban *A néprajzi ismeretek átadásának lehetőségei a magyar mint idegen nyelv órákon a Nagyberegi Tájház múzeumpedagógiai foglalkozásainak példáján* című dolgozatomban foglalkoztam részletesebben.

² Kriza, 2001, 45. o.

³ A Nagyberegi Tájház a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tulajdona. 2013 óta rendszeres kézműves-foglalkozásoknak ad otthont. A programokat a Pro Cultura Subcarpathica szervezi.

⁴ Andrásfalvy, 1998:8

⁵ Pereces, 2010

⁶ Csesznák, 2012

⁷ Pereces, 2010

⁸ Csesznák, 2012

⁹ A Nagyberegi Tájház helyiségeit eleve úgy alakították ki, hogy azok alkalmasak legyenek a foglalkozások levezetésére. Így az eredeti környezetben végzett munka hatásosabb.

¹⁰ Múzeumok Mindenkinek Program V. Tanulás tárgyakkal – Módszertani útmutató múzeumpedagógusoknak és pedagógusoknak (Fordította és átdolgozta: Miszné Korenchy Anikó, p. 4.)

¹¹ Erdős–Prileszky 2014; Szita–Pelcz 2013; Durst 2017

Feladatlap 1

Feladatlap 7. osztályosok számára

Berendezési tárgyak

Múzeumpedagógiai feladat egyéni foglalkozáshoz

1. Mi van a tisztaszobában? Válaszd ki a helyes megoldást!

- a. _____
- b. _____
- c. _____
- d. _____

ÁGY

VIZESVÖDÖR

SZEKRÉNY

KOMÓD

TÁNYÉROK

RUHASZÁRÍTÓ

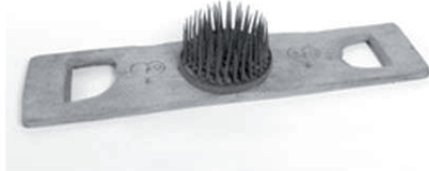
KORSÓ

KAROSLÁDA

2. Hol főztek régen a tájházban? _____**A. konyhai spór****B. gáztűzhely****3. Mire használták a tisztaszobát?**
_____**4. Ismerd fel az alábbi tárgyakat! Magyarázd meg, mire használták azokat!**

5. Mire szolgált a korsó?

- a. étel tárolására szolgáló edény
- b. víz tárolására szolgált
- c. gyerekek játéka volt

Feladatlap 2

Feladatlap 9. osztályosok számára
Életmód falun a 20. század elején
Múzeumpedagógiai feladat
kiscsoportos foglalkozáshoz

I. LAKÓHÁZ (megfigyelés a helyszínen)

1. Rendszerezd a bútorokat, eszközöket aszerint, hol található! (A ház melyik helyiségében?)

TISZTASZOBA (ELSŐ HÁZ): _____
KONYHA VAGY FÜSTÖSKONYHA: _____
LAKÓSZOBA: _____

1. atuzsér, 2. sifony, 3. kemence, 4. paradicsompasszírozó, 5. karosláda, 6. asztal, 7. szőttesek, 8. szita, 9. vizeslóca, 10. sámligyalogszék, 11. komód, 12. mosdótál

Ezek közül melyik:

- ruhatároló: _____
- ülőbútor: _____
- eszköz: _____

2. Sorolj fel olyan tárgyakat, melyek a tájházi séta során ismeretlenek voltak számodra!

3. Sorolj fel 5 érdekes tárgyat, amelyet a múzeumi séta során láttál!

4. Miben különbözik a mai konyha a tájházban lévőétől?

II. ÉTKEZÉS

Tüzelés: A 19. sz. elején az asszonyok országszerte nyílt tűzhelyen (nincs füstelvezetés) főztek. A 20. sz. elején már feltűntek a gyári, takaréktűzhelyek, majd önálló nyárikonyhát, sütőházat építettek.

Régebben a tüzet nem hagyták kialudni. Főzés, sütés után a parazsat a tűzhely sarkában lévő üregbe (takaró) húzták, ahol hamuval takarták be vagy tuskót tettek rá. Így őrizték meg a parazsat a következő napig. A piszkafával a tüzet igazgatták, a szénvonóval kihúzták a parazsat, a vizes pemetével (ciroksöprű, csuhé a végén) a kemence alját söpörték tisztára. A bevetőlapáttal betolták a kenyeret a kemencébe a szakítókosárból.

Kérdések:

- Milyen a nyílt tűzhely? _____
- Mivel igazgatták a tüzet? _____
- Miben gyűjtötték össze a parazsat? _____
- Mivel söpörték a kemence alját? _____

A kenyérsütés az asszonyok dolga volt. Általában hetente pénteken sütöttek egy kemencényi kenyeret egy hétre. A kenyérsütés 15-16 óra alatt zajlott le.

Állítsd sorrendbe a kenyérsütés fázisait!

___ KISZEDÉS
___ BEVETÉS
___ FÜTÉS
___ DAGASZTÁS
___ KOVÁSZOLÁS
___ SZITÁLÁS
___ ÁZTATÁS

III. ÜNNEPNAPOK („SZENT IDŐ”)

- Gazdasági ünnepek: _____
- Életfordulós ünnepek: _____
- Egyházi ünnepek: _____
- Nemzeti ünnepek: _____

1. Írd az ünnepeket fentebb a megfelelő helyre!

keresztelő, aratás, március 15., lakodalom, karácsony, augusztus 20., húsvét, szüret

2. Mely ünnepnapok tartoznak az őszi ünnepkörhöz? (A megfelelő választ húzd alá!)

mindenszentek, farsang, Kisasszony-nap, húsvét, pünkösd, Mihály-nap, halottak napja, Katalin-nap, hamvazószerda

3. Fejtsd meg!

_U _KA _ILA _OM

Meghatározott _T _L _K

T _MP _O _B _JÁ _ _S

Ü _ _E _I _V _SE _ET

4. Melyek voltak az ünnepi viselet férfi-női ruhadarabjai?

SZAKÁL IMRE*

Képek csata után. A kárpátaljai magyarok és a „nagy háborút” követő államfordulat

A trianoni békeszerződés érvényét veszítette. Legelőször gyakorlati értelemben 1938 és 1940 között, amikor Magyarország revíziós sikereket ért el. Majd nemzetközi jogi tekintetben a második világháborút lezáró 1947-es párizsi békeszerződés írta felül. Ezeket a tényeket általában figyelmen kívül hagyja a magyar közbeszéd. Igazából nincs is jelentőségük abban a tekintetben, hogy Trianon ma már sokkal többet jelent, mint az antanthatalmaknak és Magyarországnak 1920-ban aláírt békeszerződése. Az elmúlt egy évszázadban a „Trianon” szó jelentéstartalma egyre bővült, újabb és újabb jelentésrétegek rakódtak rá. Kifejezi az első világháborúban elszenvedett vereség fájalmát, a magyar közösségek elszakítása miatt érzett keserűséget, az utódállamok nacionalizáló törekvéseivel okozott károkat, vagy az államszocialista diktatúrák tragikus következményeit a magyar kisebbségi közösségekben. Az ily módon egyre gyászosabbá váló „Trianon” kifejezésünk a magyarok szenvedésének egyik allegóriájává vált. Éppen ezért hajlamosak vagyunk megfélemezni arról, hogy az, amit napjainkban Trianon alatt értünk, és az első világháborút követő hatalomváltást megelőző közösség történelmi tapasztalata eltérhet egymástól. A alábbiakban néhány képet kívánok felvillantani abból, hogyan élte meg újonnan létrejött közösségként a kárpátaljai magyarság az első világháborút követő hatalomváltást.

A „nagy háborút” követően a későbbi Kárpátalja területére többen is igényt tartottak. Természetesen Magyarország szeretne volna megtartani északkeleti vármegyéit, rajta kívül Csehszlovákia, Románia és a bontakozó ukrán államiség is igényt formált a terület egy részére vagy egészére. Sőt, a párizsi békekonferencián még Lengyelország is felmerült, mint lehetséges új birtokos. A terület lakói a tervek nagy részéről alig tudtak valamit, vagy teljesen ismeretlenek voltak előttük. 1918–1919 fordulóján a mindennapokat a központi államhatalom megroppanása, visszahúzódása jellemezte. Ugyanakkor a Magyarország peremvidékein egyre inkább elhatalmasodó zűrzavar, a rossz közellátás és közbiztonság, a járványos betegségek a helyi struktúrák fokozott felelősségvállalását kívánták. Az egyházak, a vármegyei és városi hivatalnokok, a Népköztársaság idején a nemzeti tanácsok, majd a Tanácsköztársaság idején a direktóriumok igyekeztek felülkerekedni a kialakult helyzeten. Ebben egyeseket a közösség iránti felelősségérzet, másokat a haszonszerzés, vagy egyéb személyes indítékok motiváltak, esetleg mindezek változó arányú elegye. A lényeg, hogy igyekeztek valamilyen módon kitölteni az egyre kevésbé jelenlévő államhatalom helyén tátongó űrt. Változó sikerrel. Beszédes példa a lokális hatalom működésére Beregszász város közraktárának esete. Az 1919 nyarán a várost átvevő

csehszlovák katonaság vizsgálatot indított, hogy kiderítsék, minek a következtében fogytak el teljesen a város tartalékai. Mint kiderült, előbb

a hatalomátvételt. A másik tényező pedig a történészek véleménye és az eseményeket megelőző tanúbizonysága szerint is az volt, hogy a helyi

A magyar kiállítás érkezése a trianoni szerződés aláírására, a versailles-i Nagy-Trianon-kastélyhoz 1920. június 4-én

Forrás: gallica.bnf.fr

a beregszászi direktórium hasznosította a nehezebb időkre felhalmozott javakat, aztán a román katonaság biztosította belőle utánpótlását. A maradékot a beregszászi polgárok hordták szét.

Az új államszervezet megjelenése a katonai térfoglalásokkal kezdődött. A román és a csehszlovák hadsereg fellépése a Magyar Tanácsköztársaság ellen, majd a fokozatosan kiteljesedő csehszlovák katonai fennhatóság egészen új helyzettel szembesítette a magyar közösséget. A magyarok reakcióját két dolog biztosan befolyásolta. Az egyik a már említett közigazgatási káosz megtapasztalása volt. A csehszlovák berendezkedés konszolidációt is hozott, mind gazdasági, mind politikai értelemben. A közellátás és a közrend biztosítása kétségtelenül hozzájárult ahhoz, hogy alapvetően békésen fogadták a kárpátaljai magyarok

magyar közösség tagjai nem hitték, hogy a megszállás, és ezzel a magyar államtól való elszakíttottság állapota állandó maradhat. A lakosság általánosan békés viselkedése vélhetően ezeknek a tényezőknek tudható be. Ahogy az is, hogy az ungvári *Határszéli Újság* például az Ungvárt megszálló katonákat irányító Ciaffi olasz ezredet kifogástalan katonaként és előzékeny úriemberként mutatta be, aki jó benyomást tett az őt fogadó magyar hivatalnokokra.

A csehszlovák fennhatóság kezdetének más képeit is ismerjük. A legmeggrázóbb kétségtelenül az Ungváron 1919. március 7-én történt tragikus esemény, amikor is egy szökváltást követően Pó Alajos újságíró a csehszlovák katonaság a nyílt utcán megölte. Egy hasonlóan ismert kárpátaljai epizódját az államfordulatnak Pálóczi Horváth Lajos örökítette meg *Két világ*

*A szerző történész, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tanára.

határán című regényében. A beregszászi (a regényben porogászi) megyeházán összszegeült polgárok miután megtudták, hogy immáron Csehszlovákiához tartoznak, könnyek közepette énekelték el a magyar himnuszt, amit a bejelentést tevő francia tábornok vigyázzállásban hallgatott végig. Valóban így történt? Talán nem. Viszont a leírás jól érzékelteti, hogy az író milyennek találta az államfordulat hangulatát. Marina Gyula, az Egyesült Államokba emigrált görögkatolikus kanonok pedig visszaemlékezéseiben arról számolt be, hogy Lonka község görögkatolikus ruszinjai egy vasárnap arra lettek figyelmesek, hogy míg ők Csehszlovákiában ébredtek, addig templomuk a Tisza túloldalán Romániához került. A nemzetközi egyezményekre fittyet hányó lonkaiak a folyóba dobták a Tisza hídján ácsolt ideiglenes határkaput, amivel – egy vasárnapi liturgia erejéig – rést ütöttek a versailles-i békerendszer építményén.

Az államfordulat időszakában a kárpátaljai magyar lakosság megszervezésében igazán fontos szerepet játszottak a hivatalnokok. A katonai megszállás következtében a részben Magyarországon maradt vármegyék hivatalnokainak el kellett hagyniuk a megszállt területeket. A városi és községi előljáróság, a települések hivatalnokainak jelentős része viszont az év végig a helyén maradt, feladataikat a kialakult helyzethez alkalmazkodva igyekeztek ellátni. Ahogyan fogalmaztak: nem szerették volna, ha idegenek kerülnek a helyükre. 1919. szeptember 10-én azonban megkötött Ausztriával a saint-germain-i békeszerződés, amely rendelkezett arról, hogy a köznyelvben Kárpátaljaként emlegetett terület Csehszlovákia kötelékébe került. Ezzel kezdetét vette a csehszlovák polgári közigazgatás kialakí-

A magyar aláírók a tárgyalóasztalnál a versailles-i Nagy-Trianon-kastélyban

Forrás: gallica.bnf.fr

tása. Ennek, és az ezzel járó változásoknak az sem vetett gátat, hogy Ung vármegye menekült törvényhatósága a budapesti Pannónia Szállóban 1920 februárjában kijelentette, hogy ők a „Magyarország ezeréves testéből” történő kiszakításukat a „nemzetközi erőszak brutális tényének” tekintik.

A csehszlovák hatalom megszilárdulása fokozatosan ugyan, de ráébresztette az új régió magyar közösségét, hogy a kialakult helyzet nem gyorsan múló állapot. Ez a felismerés, az optálás lehetősége, az állampolgársági ügyek rendezetlensége, a csehszlovák hatóságok olyan intézkedései, mint a rendszeres túszedések, a kiutasítások, felgyorsították az elvándorlást. Ez nem csak létszámában csökkentette a helyi magyarságot, de feszültségeket is szült. Az otthonmaradók az elvándorlókat tekintették hűtleneknek, az otthonmaradtak pedig gyakran az új államhatalommal való kooperálás bélyegét viselték magukon. Számos problémát okozott továbbá az állampolgársági kérdések rendezetlensége. Csak azok kaphatták meg a csehszlovák állampolgárságot, akik már 1910 előtt is illetőséggel rendelkeztek a későbbi köz-

társaság területén. Ellenkező esetben hosszú jogi eljárás várt arra, aki az első köztársaság teljes jogú állampolgárává kívánt válni. Az 1930-as népszámlálás közel 16 000 hontalant talált Kárpátalján, akiknek a többsége magyar vagy ruszin volt. Kétségtelen, hogy a közösségnek ez a fajta átalakulása megnehezítette a helyi érdekvédelem megjelenését. A kárpátaljai magyar közösségnek egy új elitet kellett kitermelnie. Ez az új politikai elit már nem földesurakból, hanem főként értelmiségiekből, ügyvédekből, újságírókból, tanárokból állt.

A hivatalnokokat az első jelentős kihívás az új köztársaság részéről akkor érte, amikor az állam hűségesküt kért tőlük. A zsupáni hivatalok 1919 decemberében rendeletileg hívták fel valamennyi köztisztviselő figyelmét, hogy 1920. január 4-ig kötelesek hűségesküt tenni a Csehszlovák Köztársaságra. Ezt több hivatalnok is megtagadta. Az indoklás a legtöbb esetben hasonló volt. Az egyik Bereg megyei hivatalnok ekként kommentálta döntését: „Én ennek a hűségfogadalomnak a felvételét nyilatkozatban megtagadtam [...] Tisztelettel kijelentem tehát, hogy mindaddig, míg ismét a magyar államnak tett eskümhöz híven

mint magyar tisztviselő tovább nem szolgálhatok, a mai naptól szolgálatot nem teljesítek.” Többen kérelmezték a zsupáni hivataloktól, hogy a Magyarországgal kötendő békeszerződés aláírásáig ne kötelezzék őket az eskütételre. A forrásokból, a korszakot megidéző írásművekből is arra következtethetünk, hogy a hűségeskü kérdése komoly feszültséget szült a kárpátaljai magyar közösségben is. Azokat, akik esküt tettek, s így helyükön maradvára is biztosítani próbálták egzisztenciájukat, miközben biztosították a magyar jelenlétet a közigazgatásban, gyakran érte – a korszak fogalmai szerint – a „megszálló hatalommal” való együttműködés vádjai. Azok előtt viszont, akik megtagadták az eskütételt, általában két út állt: vagy elhagyták Kárpátalját, és főként az anyaországban igyekeztek boldogulni, vagy más megélhetés után néztek. A Csehszlovák Köztársaságot elhagyókkal sem bánt kegyesen a kárpátaljai magyar közbeszéd. Az elvándorlók és otthonmaradtak közötti keserű viszonyt jól érzékeltetik Korláth Endrének, a Ruszinszkói Magyar Jogpárt politikusának szavai: „Eltávolodtak körünkől kik nem találták meg az ősi földjükön további megélhetésüket; eltávoztak a kishitűek, kik nemzetükért csak élni akartak és tudtak, de szenvedni és tűrni nem.” Hogy mennyire érzékeny témává vált az eskütétel, mutatja az egyik, megyei hivataloknál tanácsadói szerepet betöltő beregi ügyvéd levele is, melyben kérte a zsupáni hivataltól, hogy mentesítsék az eskütétel kötelezettsége alól. Indoklása a következő volt: „[a foga-dalmat] nem tehetem le azért sem, mert a tisztviselőknél, akiknek egyedüli jövedelmük a tisztviselői fizetés, a közvélemény szemében megvan az a mentségük, hogy

a fizetésükre rá vannak utalva, nekem azonban még ez a mentségem sem lesz meg, mert nekem a fő foglalkozásom az ügyvédség, tehát azt fogják mondani, hogy engem kenyérkérdés nem kényszerített a fogadalom letételére.”

Érdekes momentum, hogy az államfordulat után kialakuló új kárpátaljai magyar politikai elit több tagja is azon hivatalnokok közül került ki, akik 1919–1920 fordulóján az állameskü megtagadása miatt veszítették el állásukat. Hokky Károly tanári állását veszítette el az új államban. Ő az Országos Keresztényszocialista Párt színeiben lett 1928-ban a kárpátaljai tartományi gyűlés képviselője, majd a prágai nemzetgyűlés képviselője 1929-ben. Pártjának egy nagyszőlősi kongresszusán a hivatalnokok államesküjével kapcsolatban a következő kijelentéseket tette 1928-ban: „Mi elszakítottunk hazánktól, ami nekünk rendkívül fáj, és mi olyanok voltunk mint a betegek, velünk úgy kellett volna bánnia a kormánynak mint egy beteg gyerekkel, szeretettel, hogy e betegségünkön kigyógyuljunk. Ellenben nem így történt: a nyakuntak fojtogatták, mikor azért, mert le nem tettük az esküt elbocsájtottak állásunkból. Erkölcstelen dolog volt tőlünk esküt kérni. Fogadalmat kérhettek, hogy híven és becsületesen teljesítsük kötelességünket, de esküt a békeszerződés aláírása előtt tőlünk nem kérhettek, mert egy másik állam esküje alól feloldva nem voltunk. Becsületes ember új esküt nem tesz, amíg a régit fel nem oldják.” Hokky kijelentései – amellet, hogy jól tükrözik a köztisztviselők egy részének 1919–1920-ban tanúsított attitűdjét – következményekkel jártak: a csehszlovák hatóságok a köztársaság védelméről szóló törvény megsértésének vádjával indítottak eljárást ellene.

Benárd Ágost, a küldöttség vezetője és Drasche-Lázár Alfréd rendkívüli követ és államtitkár elhagyja a szerződés aláírása után a versailles-i Nagy-Trianon-kastélyt

Forrás: gallica.bnf.fr

A magyar közösség „alkupozícióinak” kialakítása szempontjából lényeges kérdés volt a magyar jelenlét a közigazgatás különböző szintjein. Az államfordulattal létrejövő kárpátaljai tartományi szintű hivatalokban, akárcsak az egész terület közigazgatását irányító Polgári Közigazgatási Hivatalban és annak referátusaiban (hivatalaiban), a hivatalnokok többsége cseh nemzetiségű volt. Például a politikai ügyek referátusában a közszolgák 60 százaléka volt cseh, 30 százalékuk ruszin nemzetiségű. A rendőrségi referátus hivatalnokainak 100 százaléka volt cseh nemzetiségű. A zsupáni hivatalokban szintén a cseh többség volt a jellemző. A munkácsi zsupáni hivatal pénzügyi osztályán például a tisztviselők 77 százaléka volt cseh, a maradék ruszin nemzetiségű. A Beregszászi zsupában ugyanezen az osztályon a többségében cseh és ruszin hivatalnokok mellett a közszolgák 30%-a magyar volt. A járási és városi szintű közigazgatás tisztviselői állománya már árnyaltabb képet mutat. Az volt a jellemző, hogy a többségében magyarok lakta járásokban a járási tisztviselők túlnyomó többsége magyar maradt. A Munkácsi járásban 100 százalék, az Oroszvági járásban

100 százalék, az Ungvári, Beregszászi, Mezőkaszonyi járásokban, a Nagyszőlősi járásban valamennyi tisztviselő – a cseh fordítók, gépirók és a rendőrpáncsnokok kivül – magyar maradt. Ők mindnyájan letették az államesküt. Eltérő képet látunk a ruszinok lakta vidéken. Huszt városában egyetlen magyar tisztviselő sem fogadott hűséget az új államnak, ahogy az Ökörmezői, Felsővercekei, Szolyvai járásokba is cseh és hasonló arányban ruszin hivatalnokokat neveztek ki.

Az átmeneti időszakkal megszaporodtak a helyi társadalmi struktúrákkal, a lakossággal közvetlenül érintkező köztisztviselők feladatai, gondjai, nőtt a felelősségük. Az újonnan létrejövő csehszlovák közigazgatáshoz való alkalmazkodás, az azzal való együttműködés kapcsán egymásnak feszültek az egyéni egzisztenciális megfontolások és a közösség iránti felelősség érzése, felmerülhetett az új állam és az anyaország iránti lojalitás összeegyeztethetlensége. Az 1918–1919-es időszak közigazgatási zűrzavara, a katonai megszállás, az új közigazgatás felállítása ellenére az Csehszlovák Köztársaság első éveiben a magyar köztisztviselők jelentős része megőrizte hivatalát,

ezzel egyfajta magyar nyelvű folytonosságot teremtve a közigazgatás alsóbb szintjein, amivel vélhetően hozzájárultak ahhoz, hogy a kárpátaljai magyar közösség könnyebben találja meg az új élethelyezethez való alkalmazkodás eszközeit.

A fentiek is mutatják, hogy az államfordulat Tamás Mihály író által „kábulatnak” nevezett nyomasztó hatása alatt is képesek voltak a magyar közösség tagjai olyan stratégiák mentén szerveződni, melyek segítették alkupozícióik megőrzését. A nacionalizáló csehszlovák állammal szembeni szervezettség már a korszak elején szemmel látható, és a politikai szervezetek alakulásában egyértelműen tetten érhető volt. Bár Kárpátalján csak 1924-ben tartottak először választásokat, az első regionális magyar pártok már 1920-tól létrejöttek. Számos tartományi és helyi újság jelent meg, sorra jöttek létre a társadalmi szervezetek. Az érdekképviselő felvállaló új magyar elit a helyi magyar közösséget először „ruszinszkoínak” majd fokozatosan „kárpátaljainak” kezdte el nevezni, megkülönböztetve magukat a felvidéki magyar szervezetektől, és fenntartva a lehetőségét a ruszin autonomista mozgalmakkal való együttműködésnek. Figyelemre méltó, hogy a kárpátaljai magyar szervezetek, a társadalmi és politikai élet képviselői kommunikációjukban nem „kisebbségként” hanem „öslakosságként” hivatkoztak közösségükre. A csehszlovák Kárpátalját élénk társadalmi élet jellemezte, amelyből a magyar közösség nagymértékben kivette a részét. Kihasználva a csehszlovák liberalizmus nyújtotta kéréteket, az államfordulat után viszonylag gyorsan megjelentek a különböző társadalmi és kulturális szervezetek. A legjelentősebb kárpátaljai kultúregylet a Mozaik volt,

illetve a Podkarpatszka Ruszi Magyar Kultúregyesület, valamint a Beregszászi Irodalmi és Színpártoló Egyesület. A magyar kulturális szervezetek legjelentősebb eseménye az éves Magyar Nemzeti Bál volt Beregszászban, de ezenkívül olvasókörokkal, megemlékezésekkel, klubestekkel, népfőiskolai előadásokkal gazdagították a kárpátaljai magyarok kulturális életét. Sportrendezvények, dalárdák, cserkészlet – egyaránt a kárpátaljai magyarok mindennapjainak szerves részévé váltak. Bár a csehszlovák korszak két évtizede alatt megjelent közel kétezer kiadványt számoló csehszlovákiai magyar könyvtér csupán kis részét adta Kárpátalja, Tamás Mihály, Fábry Zoltán vagy Balogh Edgár, Mónus Gyula, Szerényi Ferdinánd neve máig ismert a magyar olvasókörzönség előtt. Kárpátaljára rendszeresen látogattak el és tartottak felolvasó esteket magyarországi írók. 1926-os utazásáról beszámolva Móricz Zsigmond a *Pesti Napló* riportérének plasztikus leírást adott arról, hogy az elcsatolt területek magyarsága megtalálta az alkalmazkodás lehetőségét: „Rusinszókban még jobban meglepett, hogy milyen eleven, mindennapos irodalmi munka folyik. Mécs László, a fiatal poéta-pap és Tamás Mihály beregszászi novellista vezetésével, egész sereg fiatal tehetséggel találkozottam. Legjobban örültem annak, hogy minél tovább haladtam kelet felé, annál nagyobb hullámokat vert a felolvasásaim iránti érdeklődés s végül Beregszászban már a kormánybiztos fogadott az állomáson, mint a város vendégét. Ilyen momentumokból azt kellett megéreznem, hogy még a súlyos politikai viszonylatok között is kialakult már valami formája az együttműködésnek és a magyarság megtalálja azokat az életlehetőségeket, amelyek

A határok megállapítottak
Forrás: karpataljalap.net

egy kulturális munkához szükségesek. Nagyon jól esik visszaemlékezni ezekre a furcsa, valóban sírva-vigadó kurucos éjszakákra, ahol a régi magyar nóták olyan szívből fakadóan harsogtak, hogy túllobogták a jazz-bandet.”

Azt, hogy az 1919-ben létrejött Kárpátalja magyarsága miként élte meg „nagy háború” utáni államfordulatot, még igazán sokféleképpen lehetne illusztrálni. Bízom benne, hogy a fentiekben, helyenként talán felületes ecsetvonásokkal megrajzolt képekből is érzékelhető, hogy a történelmi Magyarország széthullásának minden tragédiája ellenére az új, kényszerűségből létrejött közösség eredményeket is képes volt felmutatni. A nagyhatalmi szándékokra persze hatással nem lehetett, de lokális szinten születtek sikeres egyéni és közösségi stratégiák, léteztek alkupozíciók, és a kárpátaljai magyar közösség az aktuális helyzethez adaptálódva képes volt érdekei megfogalmazására és reprezentálására. Talán ezek is elég fontos tényezők ahhoz, hogy beépüljenek Trianonról alkotott fogalmunkba.

FORRÁSOK

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár

Fond 14. – A Beregi zsupa iratai

Fond 29. – Podkarpatszka Rusz Polgári Közigazgatási Hivatala Elnökségének iratai

Fond 108. – Beregszász jegyzői hivatalának iratai

Fond 344. – Ungvári Tartományi Bíróság iratai

Magyar Nemzeti Levéltár, Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár,

1201. fond – Ung Vármegye Törvényhatósági Bizottságának iratai
Prágai Magyar Hírlap, 1924. március 18.

Francia diplomáciai iratok 1. 1918–1919. Szerk. Ádám Magda–Ormos Mária–Barabás József. 2007. <https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tkt/francia-diplomaciai-1/ch02s03.html>

IRODALOM

Fedinec Csilla: *A kárpátaljai magyarság történeti kronológiája 1918–1944*. Galánta–Dunaszerdahely, 2002.

Fedinec Csilla: *Magyar pártok Kárpátalján a két világháború között*. Fórum Társadalomtudományi Szemle, (2007) 1.

Fedinec Csilla: *Ungvár és vonzáskörzetének betagozódása a csehszlovák államba (1918–1928)*. Limes (2004).

Fedinec Csilla: Iskola és egyház. Magyar kultúra a két világháború közötti időszakban. In: *Kárpátalja 1919–2009. Történelem, politika, kultúra*. Szerk. Fedinec Csilla – Vehes Mikola. Budapest, 2010.

Marian Tokar – Alen Panov: *Kárpátalja társadalmi-gazdasági fejlődése a Csehszlovák Köztársaságban. Közigazgatás*. In: *Kárpátalja 1919–2009. Történelem, politika, kultúra*. Szerk. Fedinec Csilla – Vehes Mikola. Budapest, 2010.

Paul Robert Magocsi: *The Shaping of a National Identity Subcarpathian Rus' 1848–1948*. Cambridge–London, 1978.

Pálóczi Horváth Lajos: *Két világ határán*. Hatodik Síp Alapítvány, 1993

Szakál Imre: „...egymásra zuhanó sűrű történetek...” A csehszlovák hatalomátvitel Beregszászban az első világháborút követően. In: *Prvá svetová vojna v Karpatoch. Első világháború a Kárpátokban*. Перша світова війна в Карпатах. Ed. Peter Kónya. Prešov, 2016.

Szakál Imre: „Rend, fegyelem, összetartás, s nem lesz panasz többé a Kárpátok bércei között”. *Iratok Ruszka Krajna történetéhez (1918–1919)*. Beregszász–Ungvár, 2018.

Tamás Mihály: *Két part közt fut a víz*. Bratislava, 1983.

Tokar Marian: Politikai pártok programjai és tevékenysége. In: *Kárpátalja 1919–2009. Történelem, politika, kultúra*. Szerk. Fedinec Csilla – Vehes Mikola. Budapest, 2010.

Tartalom

KRÓNIKA.....	2
<i>Fedinec Csilla</i>	
Milyen lett Kárpátalja 2021-re?	
Visszatekintés egy előretekintésre	3
ISKOLAI VIZIT	
Egy leendő bázisiskola a Beregi-hegyek ölelésében <i>(A Nagyberegi Középiskolában jártunk)</i>	5
Egy általános iskola, mely a ködös Albionból is kap segítséget <i>(Bemutatjuk a Szőlősgyulai Általános Iskolát)</i>	9
JELES NAPOK	11
PEDAGÓGUSPORTRÉ	
Egy sokrétű pályát befutó pedagógus <i>(Debreceni Anikóval, a Csapi Széchenyi István Középiskola magyartanárával Lajos Mihály beszélgetett)</i>	12
ÉVFORDULÓ	
<i>Husztli Ilona, Nagy-Kolozsvári Enikő</i>	
A beregszászi főiskola angol szakának története (1996–2020)	14
FELMÉRÉS	
<i>Simon Márta</i>	
A családok szerepe beregszászi és beregszászi járási kisiskolások tanulási attitűdjeinek alakulásában ...	21
<i>Barta Karolina Kitti</i>	
A barkaszoói roma közösség nyelvhasználata	24
ÓVODAI NEVELÉS	
<i>Dr. H. Tóth István</i>	
Mese, meseértés szemlélődő, hozzáadó, haszonelvű játékkal	26
ANYANYELVOKTATÁS	
<i>Dudics Lakatos Katalin</i>	
A nyelvjárásokhoz való viszonyulás alakulása a hozzáadó anyanyelvoktatás hatására (2008–2019) ...	30
PEDAGÓGUSPORTRÉ	
Hogy „vérré váljon” a nemzeti öntudat <i>(Hnatik-Riskó Mártát, a Beregszászi Bethlen Gábor Magyar Gimnázium magyartanárát munkatársunk a magyarságtudatról, az anyanyelv oktatásának jelentőségéről faggatta)</i>	32
A MAGYAR MINT IDEGEN NYELV	
<i>Gál Adél</i>	
A múzeumpedagógia a magyar mint idegen nyelv oktatásának szolgálatában	34
HONISMERET	
<i>Szakál Imre</i>	
Képek csata után. A kárpátaljai magyarok és a „nagy háborút” követő államfordulat	40

FOLYTATÓDOTT A KÁRPÁT-MEDENCEI ÓVODAPROGRAM

További kárpátaljai óvodák újulhattak meg 2020 őszén a magyarországi támogatásnak köszönhetően a Kárpát-medencei óvodaprogram II. ütemében, a KMPSZ közreműködésével.

A Dolhai 2. Sz. Óvodában az épület nyílászáróinak cseréjére került sor. A Bilkei 4. Sz. Óvoda két termét újították fel, amint a Perecsenyi Szivárvány Óvodában is. Három ilosvai óvoda kapott gyermekbútorokat. Az Ilosvai 1. Sz. Óvoda ezenkívül technikai felszereléssel is gazdagodott. Az Ungvári 26. Sz. Óvodában és az Ungvári 21. Sz. Fecske Óvodában a magyar csoportok termei lettek felújítva. A magyar csoportok új bútorzatot és számítástechnikai felszerelést is kaptak. Az Ungvári Harmónia Oktatási-Nevelési Központ teljes belső felújításon esett át. Megújult a Szolyvai 10. Sz. Oktatási-Nevelési Központ épületének egyik szárnya. Elkészült a Nagybereznai Magyar Óvoda. Tető alá került az új eszenyi óvodaépület. Teljesen megújulhatott a Kisbégányi Csillagocskák Óvoda. Jelentős felújításon esett át a Beregújfalui Óvoda is, ahol egyebek mellett két eddig nem használt terem rendbetételével egy harmadik csoport fogadására is lehetőség nyílt. Bakosban átadták az óvoda és az elemi iskola új épületét.

KÖZOKTATÁS

A Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség lapja

Főszerkesztő: Kacsur Gusztáv

A szerkesztőbizottság: Orosz Ildikó (elnök),
Bak Éva, Benedek Imre, Dobsa Aranka,
Nagy Sándor, Szilágyi Lajos

Tördelőszerkesztő: Fábrián Zoltán

Olvasószerkesztő: Riskó Márta

Címlapfotó: Fülöp László

Kiadja a KMPSZ megbízásából
a Kálvin Nyomda (90202 Beregszász, Kossuth tér 4.)

Felelős kiadó: Orosz Ildikó
Lapengedély száma: 3T №64, **Példányszám:** 2000

Levelezési cím: 90202 Beregszász,
O. Kobiljanszka u. 17. **Tel.:** (+380-31-41)-2-37-47
web: www.kmpsuz.uz.ua **e-mail:** info@kmpsuz.uz.ua

Megjelenik a BETHLEN GÁBOR ALAP TÁMOGATÁSÁVAL

KÉSZÜLT A MAGYAR KORMÁNY
TÁMOGATÁSÁVAL

MINISZTERELNÖKSÉG
NEMZETPOLITIKAI ÁLLAMTITKARSÁG

BETHLEN GÁBOR
Alap

A szerkesztőség nem feltétlenül ért egyet a lapban megjelenő szerzői véleményekkel. A publikációkban közölt tényekért minden esetben a szerző viseli a felelősséget. A beérkező kéziratok közlésének és szerkesztésének jogát fenntartjuk, visszaküldésüket nem vállaljuk.

Освіта (на угорській мові)
Засновник і видавець: Закарпатське угорськомовне педагогічне товариство
Реєстраційне свідоцтво: 3Т №64 від 20.03.1995.
Віддруковано: П.п. Лац Чілла Степанівна
М. Берегово, пл. Кошута 4. Тираж: 2000